

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
UNIVERSITY OF PIRAEUS

ΤΜΗΜΑ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ»
Ακαδημαϊκό έτος 2024-2025

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Του Γατουρτζίδη Κυριάκου-Αλέξιου-Εφραίμ, ΑΜ ΜΔΙ2408

**«Η εφαρμογή του άρθρου 82 ΓΚΠΔ από τα δικαστήρια (με έμφαση
στο ΔΕΕ)»**

**“The application of Article 82 GDPR by the courts (with emphasis on
the ECJ)”**

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Μήτρου Λίλιαν

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2026

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει ευσύνοπτα τα κυριότερα ζητήματα που αφορούν στην εφαρμογή του άρθρου 82 του ΓΚΠΔ. Με μια σφαιρική προσέγγιση των θέσεων της θεωρίας και ιδιαιτέρως της νομολογίας, θα εκτεθούν όλες οι εξελίξεις ως προς την ερμηνεία των βασικών προϋποθέσεων οι οποίες απαιτούνται για να τύχει εφαρμογής το εν λόγω άρθρο. Ειδικότερα γίνεται πρώτα αναφορά στο ζήτημα του λειτουργικού σκοπού του υπό κρίση άρθρου, το οποίο σε κάθε περίπτωση πρέπει να ερμηνεύεται αυτοτελώς. Ύστερα γίνεται μνεία των βασικότερων πτυχών τόσο της ενεργητικής όσο και της παθητικής νομιμοποίησης, ως όρων του παραδεκτού μιας αγωγής αποζημίωσης του άρθρου 82, μέσω της παράλληλης διαλεύκανσης ορισμένων σχετικών κομβικών εννοιών του κανονισμού. Στην συνέχεια λόγω της σπουδαιότητάς του, προτάσσεται το αμφιλεγόμενο ζήτημα της κατανομής του βάρους απόδειξης κατά την έγερση της σχετικής αγωγής. Εν συνεχεία, αναλύονται κατά σειρά οι προϋποθέσεις της παρανομίας, της ζημίας και της αιτιώδους συνάφειας, μαζί με ορισμένα αλληλένδετα ζητήματα που απασχολούν διαχρονικά την νομική κοινότητα. Παράλληλα θίγεται το ζήτημα του υπολογισμού του ύψους της επιδικασθησομένης αποζημίωσης σε περίπτωση που η αγωγή γίνει δεκτή και υποστηρίζεται η θέση ότι η διττή φύση των δεδομένων ως δικαίωμα και ως αντιπαροχή πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στην διαμόρφωση του τελικού ύψους της αποζημίωσης, η οποία πρέπει να είναι πλήρης. Για την πληρότητα της εργασίας αναφέρονται καταληκτικά ορισμένα ζητήματα που αφορούν στην παραγραφή, στο δικαίωμα πραγματικής δικαστικής προσφυγής αλλά και στο ζήτημα της συρροής του άρθρου 82 με άλλα άρθρα του ελληνικού δικαιοσύνητος.

PROLOGUE

The aim of the present thesis is to present concisely the principal issues relating to the application of Article 82 of the GDPR. Through a comprehensive approach to doctrinal positions and, in particular, to case law, all developments concerning the interpretation of the basic requirements required for the application of the said Article are set out. More specifically, reference is first made to the issue of the functional purpose of the Article under consideration, which in any event must be interpreted autonomously. Subsequently, the most fundamental aspects of both active and passive standing are addressed, as conditions for the admissibility of an action for damages under Article 82, through the parallel elucidation of certain relevant key concepts of the Regulation. Thereafter, due to its importance, the controversial issue of the allocation of the burden of proof upon the bringing of the relevant action is brought to the fore. Subsequently, the requirements of unlawfulness, damage, and causal link are analyzed in sequence, together with certain interrelated issues that have consistently concerned the legal community. At the same time, the issue of calculating the amount of the compensation to be awarded, should the action be upheld, is addressed, and the view is advanced that the dual nature of personal data as both a right and as consideration must be taken into account in the determination of the final amount of compensation, which must be full. For the sake of completeness of the thesis, certain concluding issues are finally mentioned, relating to limitation periods, the right to effective judicial protection, as well as the issue of the concurrence of Article 82 with other provisions of the Greek legal system.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
ΑΠΔΠΧ	Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα
ΓΚΠΑ	Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων
ΔΕΕ	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
BGH	Budendgerichtshof

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	3
PROLOGUE.....	4
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	5
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
2. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ.....	10
2.1. ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ	12
2.2. ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΘΑΝΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΥΟΦΟΡΟΥΜΕΝΩΝ ..	13
2.3. ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ.....	15
3. ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ.....	17
3.1. ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	18
3.1.1. ΑΠΟ ΚΟΙΝΟΥ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ	23
3.1.2. DE FACTO ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ	25
3.1.3. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	27
3.2. ΕΚΤΕΛΩΝ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ.....	27
3.2.1. ΥΠΕΡΓΟΛΑΒΟΙ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ	29
3.3. ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ (DPO)	30
4. Η ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΝΟΜΙΑΣ	30
4.1. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ.....	33
5. Η ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΤΗΣ ΖΗΜΙΑΣ.....	35
5.1. ΜΗ ΥΛΙΚΗ ΖΗΜΙΑ.....	36
5.1.1. ΑΠΩΛΕΙΑ ΕΛΕΓΧΟΥ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	40
6. Η ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΤΗΣ ΑΙΤΙΩΔΟΥΣ ΣΥΝΑΦΕΙΑΣ	43
6.1. ΣΥΝΑΙΤΙΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ.....	46
7. ΒΑΡΟΣ ΑΠΟΔΕΙΞΗΣ	48
7.1. ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΛΟΓΟΔΟΣΙΑΣ.....	50
8. ΤΟ ΥΨΟΣ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΖΗΜΙΑΣ	52
8.1. ΑΠΩΛΕΙΑ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ	58
8.2. ΣΥΝΕΚΜΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	59
9. ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΚΑΙ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΓΡΑΦΗΣ	61
10. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΥΡΡΟΗΣ.....	65
11. Η ΑΝΤΙΣΤΑΘΜΙΣΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 82 ΓΚΠΔ ΚΑΙ Η ΑΥΤΟΝΟΜΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΑΥΤΟΥ	67
12. Η ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 82	69

13. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	72
ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	75

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα συνιστά έναν από τους πλέον δυναμικούς και εξελισσόμενους τομείς του ενωσιακού δικαίου. Στο πλαίσιο αυτό, ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων (ΓΚΠΔ) εισάγει ένα ολοκληρωμένο σύστημα κανόνων που αποσκοπούν όχι μόνο στην πρόληψη παραβιάσεων, αλλά και στην αποτελεσματική αποκατάσταση των συνεπειών τους. Ιδιαίτερη θέση στο σύστημα αυτό καταλαμβάνει το άρθρο 82 ΓΚΠΔ, το οποίο θεσπίζει και το δικαίωμα αποζημίωσης από την παραβίαση των θεσπιζόμενων εντός του κανονισμού κανόνων και δικαιωμάτων, ένα δικαίωμα απορρέον από Κανονισμό και άρα ένα δικαίωμα με άμεση ισχύ σε εθνικό επίπεδο (Χριστοδούλου, 2020, σελ. 463 επ.).

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στην διερεύνηση της εφαρμογής του άρθρου 82 ΓΚΠΔ από τη νομολογία, με ιδιαίτερη έμφαση σε αυτή του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ). Κεντρικός στόχος της εργασίας είναι να αναλυθεί ο τρόπος με τον οποίο τα δικαστήρια ερμηνεύουν εκάστοτε και εν συνεχεία εφαρμόζουν τις βασικές προϋποθέσεις θεμελίωσης της αστικής ευθύνης στο πεδίο της προστασίας δεδομένων, καθώς και να αναδειχθούν τα ερμηνευτικά προβλήματα και οι αποκλίσεις που εντοπίζονται τόσο σε ενωσιακό όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Για την επίτευξη του εν λόγω σκοπού, η εργασία υιοθετεί μια συνδυαστική μεθοδολογική προσέγγιση: αφενός, βασίζεται στη συστηματική ανάλυση του κανονιστικού πλαισίου του ΓΚΠΔ και των σχετικών διατάξεων, με έμφαση στην τελεολογική και συστηματική ερμηνεία τους, αφετέρου αξιοποιεί εκτενώς τη νομολογία, ιδίως του ΔΕΕ, ως βασικό ερμηνευτικό εργαλείο για την αποσαφήνιση κρίσιμων εννοιών, όπως η ζημία, η αιτιώδης συνάφεια και η κατανομή του βάρους απόδειξης (Αυγουστιανάκης & Μήτρου, 2020, σελ. 759). Παράλληλα, λαμβάνονται υπόψη οι θεωρητικές προσεγγίσεις της νομικής επιστήμης, προκειμένου να αποτυπωθεί το εύρος των απόψεων και να αξιολογηθούν κριτικά οι επικρατούσες τάσεις.

Εξετάζονται, λοιπόν, διεξοδικά τα ζητήματα ενεργητικής και παθητικής νομιμοποίησης, τα οποία συνιστούν κρίσιμες προϋποθέσεις για την άσκηση αγωγής αποζημίωσης. Στο πλαίσιο αυτό διερευνάται το εύρος των προσώπων που δικαιούνται να εγείρουν αξιώσεις, καθώς και εκείνων που δύνανται να φέρουν ευθύνη, με αναφορά

σε ειδικές κατηγορίες και οριακές περιπτώσεις που δοκιμάζουν τα όρια της ερμηνείας του Κανονισμού.

Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται επίσης στο ζήτημα της κατανομής του βάρους απόδειξης, το οποίο αναδεικνύεται ως ένα από τα πλέον αμφιλεγόμενα ζητήματα στην πράξη. Η ανάλυση επικεντρώνεται στον τρόπο με τον οποίο η αρχή της λογοδοσίας επηρεάζει τη διαμόρφωση των αποδεικτικών κανόνων και στη συμβολή της νομολογίας του ΔΕΕ στη διασαφήνιση του ζητήματος.

Περαιτέρω, η εργασία εξετάζει αναλυτικά τις ουσιαστικές προϋποθέσεις θεμελίωσης της ευθύνης, ήτοι την παρανομία, τη ζημία και την αιτιώδη συνάφεια. Η προσέγγιση αυτή επιδιώκει να αναδείξει τόσο τις θεωρητικές διαστάσεις των εννοιών αυτών όσο και τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζονται στην πράξη από τα δικαστήρια, ιδίως σε σχέση με την αναγνώριση μη υλικής ζημίας.

Σημαντικό μέρος της ανάλυσης αφιερώνεται επίσης στον προσδιορισμό του ύψους της αποζημίωσης, ζήτημα που συνδέεται άμεσα με τη λειτουργία του άρθρου 82 και την αποτελεσματικότητα της προστασίας που παρέχει. Στο πλαίσιο αυτό εξετάζονται τα κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη για τον υπολογισμό της αποζημίωσης και αναδεικνύονται οι σχετικές ερμηνευτικές δυσχέρειες.

Η εργασία επιπλέον φωτίζει την λειτουργία του άρθρου 82 ΓΚΠΔ και της θέσης του στο ευρύτερο σύστημα έννομης προστασίας που καθιερώνει ο Κανονισμός. Στο πλαίσιο αυτό εξετάζεται ο αντισταθμιστικός χαρακτήρας της αποζημίωσης και η διάκρισή της από άλλες μορφές προστασίας, όπως οι διοικητικές κυρώσεις και τα ένδικα βοηθήματα ενώπιον εποπτικών αρχών. Παράλληλα, διερευνώνται φαινόμενα καταχρηστικής επίκλησης του άρθρου, τα οποία αναδεικνύουν την ανάγκη οριοθέτησης της εφαρμογής του.

Τέλος, η εργασία ολοκληρώνεται με την εξέταση ορισμένων συναφών ζητημάτων, όπως η παραγραφή, το δικαίωμα δικαστικής προσφυγής και η σχέση του άρθρου 82 με άλλες διατάξεις του εθνικού δικαίου. Μέσω της συνολικής αυτής προσέγγισης επιδιώκεται η παροχή μιας ολοκληρωμένης εικόνας της λειτουργίας και της εφαρμογής του άρθρου 82 ΓΚΠΔ στο σύγχρονο νομικό περιβάλλον.

2. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ

Το άρθρο ακολουθεί την ευρεία διατύπωση ότι δικαιούχος αποζημίωσης είναι «κάθε πρόσωπο το οποίο υπέστη βλάβη[...]

». Η ευρεία αυτή διατύπωση επιτρέπει ορισμένες -ορθότερες κατά την θεωρία και- «γενναιόδωρες» ερμηνείες κατά τις οποίες ενεργητικά νομιμοποιούμενο περί την έγερση αξίωσης αποζημίωσης δεν είναι μόνο το υποκείμενο των δεδομένων αλλά εν γένει κάθε πρόσωπο το οποίο ζημιώθηκε εν προκειμένω από την παραβίαση των διατάξεων του ΓΚΠΔ (Κόμνιος, 2020). Η προστασία αυτή μάλιστα δεν καταλαμβάνει μόνο τους ευρωπαίους πολίτες αλλά κάθε φυσικό πρόσωπο (Χαρίση, 2024, σελ. 14). Μια πιο συντηρητική -αλλά και κρατούσα- άποψη όμως θέλει ως δικαιούχο μόνον το υποκείμενο των δεδομένων στο οποίο αφορά η παραβίαση. Επιχείρημα υπέρ της τελευταίας προκύπτει και από την παράγραφο 4 του εν λόγω άρθρου κατά την οποία αναφέρεται ότι επιδιώκεται να «[...]διασφαλιστεί αποτελεσματική αποζημίωση του υποκειμένου των δεδομένων»· επιλέγεται, δηλαδή, η αναφορά στο υποκείμενο των δεδομένων συγκεκριμένα, αντί μιας ευρύτερης¹ αναφοράς σε «κάθε πρόσωπο».

Υποστηρίζεται από μέρος της θεωρίας υπό το πρίσμα του σκοπού του νόμου και την τελεολογική ερμηνεία του άρθρου 82 ΓΚΠΔ ότι δικαιούχος αποζημίωσης είναι κάθε ζημιωθείς. Γίνεται, έτσι, εύληπτο, με βάση την ανωτέρω άποψη, ότι η πρόκριση της στενότερης ερμηνείας θα αντίκειτο στον σκοπό του άρθρου 82, καθώς θα περιοριζόταν αδικαιολόγητα το εύρος των ατόμων που θα νομιμοποιούντο ενεργητικά προς άσκηση της αγωγής αποζημίωσης (Τρούλη, 2023, σελ. 150), το οποίο εξάλλου πολλές φορές μπορεί να υπέστη πολύ μικρότερη ζημία από έναν τρίτο ζημιωθέντα. Εάν ο ενωσιακός νομοθέτης επιθυμούσε σε κάθε περίπτωση να καταστήσει ενεργητικά νομιμοποιούμενο μόνο το υποκείμενο των δεδομένων, θα είχε ρητά συμπεριλάβει στη διατύπωση της παραγράφου 1 του άρθρου 82 την λέξη «υποκείμενο» αντί της φράσης «κάθε πρόσωπο». Υφίστανται διάφορες καταστάσεις κατά τις οποίες από την παραβίαση του ΓΚΠΔ δύναται πέραν του υποκειμένου να ζημιωθεί και ένας τρίτος, ο οποίος θα ήταν ανελαστικό να αποκλειστεί από τη δυνατότητα διεκδίκησης αποζημίωσης· επί παραδείγματι, η παραβίαση των προσωπικών δεδομένων ενός τέκνου που σχετίζονται με το γενετικό του υλικό δύναται έμμεσα να βλάψει και τους γονείς του (ΑΠ 1257, 2005), όπως επίσης η αποκάλυψη στοιχείων ποινικού μητρώου του ενός συζύγου δύναται να επιφέρει άμεση ζημία και στον άλλο σύζυγο, αλλά και

¹ βλ. παράγραφο 1

τέλος, η πλέον χαρακτηριστική περίπτωση κατά την οποία τρίτος ζημιώνεται από την παραβίαση δεδομένων του υποκειμένου είναι εκείνη κατά την οποία μια εταιρεία ως υπεύθυνη επεξεργασίας παρότι έπραξε τα δέοντα και παρότι υπήρξε κανονιστικά συμμορφωμένη έπεσε θύμα χάκινγκ που είχε ως αποτέλεσμα διαρροή δεδομένων των πελατών της και κατά συνέπεια μια τεράστια οικονομική ζημία για την ίδια.

Η άποψη ότι αξίωση αποζημίωσης έχει κάθε αμέσως ζημιωθείς και όχι μόνο το υποκείμενο επιρρωνύεται και από την συστηματική ερμηνεία του κανονισμού, καθώς εύκολα παρατηρεί κανείς ότι τα ένδικα βοηθήματα των άρθρων 77² και 80³ ΓΚΠΔ είναι διαθέσιμα ρητά μόνο για τα υποκείμενα των δεδομένων· ως εκ τούτου εξ αντιδιαστολής προκύπτει ότι η μη αναγραφή του όρου υποκείμενο στο άρθρο 82 είναι εκούσια και αποσκοπεί ακριβώς στην διεύρυνση των προσώπων που νομιμοποιούνται ενεργητικά στην διεκδίκηση αποζημίωσης, της οποίας ο σκοπός όπως προειπώθηκε είναι αποκαταστατικός και επανορθωτικός, χωρίς να διακρίνεται δικαιοπολητικά κάποια αξιολογη αιτία να επεδίωξε σε αντίθεση με το πνεύμα του κανονισμού ο νομοθέτης μια περιοριστική προσέγγιση του κομβικού αυτού ζητήματος (Τρούλη, 2023, σελ. 151). Βεβαίως η ανωτέρω άποψη, την οποία προκρίνει ο γράφων, δεν αντικατοπτρίζει την κρατούσα άποψη και δεν συμβαδίζει με την ιστορική ερμηνεία του κανονισμού. Επιχείρημα δε υπέρ της κρατούσας άποψης προκύπτει από την συστηματική ερμηνεία του κανονισμού, και συγκεκριμένα από την παραπομπή του άρθρου 82 παρ. 2 ΓΚΠΔ στο άρθρο 79, κατά το οποίο ορίζεται ρητά ότι «[...]έκαστο υποκείμενο των δεδομένων έχει δικαίωμα πραγματικής δικαστικής προσφυγής[...]».

Σε εθνικό επίπεδο παρατηρείται η επαναλαμβανόμενη παράδοξη κατά τον γράφοντα και πάγια διατύπωση ότι «*φορέας της αξίωσης για χρηματική ικανοποίηση είναι αυτός που υπέστη άμεσα την ηθική βλάβη, δηλαδή το υποκείμενο των δεδομένων*» (ΑΠ 58, 2025· ΑΠ 79, 2020). Η ανωτέρω διατύπωση κρίνεται άστοχη καθώς αφενός αναγνωρίζει -ορθώς- ότι δικαιούχος αποζημίωσης είναι το πρόσωπο που υπέστη βλάβη και αφετέρου εν είδει επεξήγησης έρχεται να αυτοαναιρέσει την αμέσως προηγούμενη σκέψη, εκλαμβάνοντας τρόπον τινά ως μόνο πιθανό ζημιωθέντα το υποκείμενο των δεδομένων. Η ανωτέρω σκέψη των ελληνικών δικαστηρίων είναι εκ φύσεως αντιφατική και υπάρχει ανάγκη η αντίφαση αυτή να αρθεί· ως εκ τούτου κατά τον

² Με την επιφύλαξη τυχόν άλλων διοικητικών ή δικαστικών προσφυγών, κάθε υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα[...]

³ Το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να αναθέσει σε μη κερδοσκοπικό φορέα, οργάνωση ή ένωση που έχει συσταθεί δεόντως σύμφωνα με το δίκαιο κράτους μέλους[...]

γράφοντα πρέπει να σταθεί κανείς στο κύριο σκέλος της σκέψης *«φορέας της αξίωσης για χρηματική ικανοποίηση είναι αυτός που υπέστη άμεσα την ηθική βλάβη»* καθώς από συντακτικής και μόνο απόψεως η κύρια πρόταση έχει βαρύνουσα σημασία και σε περίπτωση αλληλοαναιρέσης με την επεξηγηματική πρόταση *«δηλαδή το υποκείμενο των δεδομένων»*, πρέπει ως κύρια να προκρίνεται.

2.1. ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

Η θεωρητική διαμάχη καθίσταται, ωστόσο, εντονότερη αναφορικά με το ερώτημα εάν δύναται να νομιμοποιηθεί ενεργητικά κατά το άρθρο 82 και ένα νομικό πρόσωπο για προσβολή δεδομένων τρίτου φυσικού προσώπου με αποτέλεσμα να ζημιωθεί το νομικό πρόσωπο καθεαυτό. Αν και ομολογουμένως υποκείμενο δεδομένων μπορεί να θεωρηθεί κατά κρατούσα άποψη μόνο ένα φυσικό πρόσωπο, το νομικό πρόσωπο που ζημιώθηκε από κάποια παραβίαση διατάξεων του ΓΚΠΔ νομιμοποιείται ενεργητικά να ασκήσει αγωγή αποζημίωσης, εφόσον γίνει δεκτή η -ορθότερη- άποψη κατά την οποία την αγωγή ασκεί κάθε ζημιωθείς και όχι περιοριστικά μόνον το υποκείμενο των δεδομένων που ζημιώθηκε (Μπότη, 2016, σελ. 403 επ.). Αυτή την ερμηνεία επικρότησε και ο Εισαγγελέας Szpunar τονίζοντας την θεμιτότητα αυτής της διασταλτικής προσέγγισης *«εντασσόμενης στο ευρύτερο πλαίσιο της προστασίας του ΓΚΠΔ, καθώς διευρύνει την έννομη προστασία εντός της Ε.Ε για παραβιάσεις δεδομένων που είναι και ο σκοπός του Κανονισμού»* (C-21/23 - Lindenapothke , 2024, σκ. 71 και 104).

Στο μέτρο, όμως, που προκριθεί η άποψη κατά την οποία ενεργητικώς νομιμοποιείται μόνον το υποκείμενο των δεδομένων, ο αποκλεισμός των νομικών προσώπων από τη δυνατότητα έγερσης αγωγής του άρθρου 82 ΓΚΠΔ, φαίνεται -αρχικά- πιο πιθανός, και αυτό διότι καταρχήν τα νομικά πρόσωπα δεν θεωρούνται υποκείμενα προσωπικών δεδομένων. Στις περιπτώσεις, δηλαδή, κατά τις οποίες εγείρεται αγωγή του άρθρου 82 από ένα νομικό πρόσωπο κατόπιν προσβολής δεδομένων του ιδίου, τότε αυτό ενδεχομένως να εννοηθεί μόνον κατ' αναλογία ή μέσω νομοθετικής διεύρυνσης των ενεργητικώς νομιμοποιούμενων προσώπων από ένα κράτος μέλος (C-101/01 - Bodil Lindqvist, 2003, σκ. 98)⁴. Σε κάθε δε περίπτωση η λύση της αναλογικής εφαρμογής πρέπει κατ' ελάχιστον -κατά τη θεωρία- να γίνει δεκτή σε περιπτώσεις προσωπικών εταιρειών αλλά και εταιρειών με ιδιαίτερο δεσμό με κάποιο φυσικό πρόσωπο, όπως συμβαίνει επί παραδείγματι στις μονοπρόσωπες ανώνυμες εταιρείες (Χριστοδούλου,

⁴ Σκέψη 98, η οποία όμως αφορούσε την προϋσχύουσα οδηγία 95/46/EK

2013, σελ. 34). Χαρακτηριστική περίπτωση ιδιαίτερου δεσμού νομικού με φυσικό πρόσωπο είναι εκείνη κατά την οποία το όνομα του πρώτου προέρχεται από το όνομα του δεύτερου. Όπως τόνισε και παλαιότερα η Ομάδα του άρθρου 29, *«με βάση τα κριτήρια του «περιεχομένου», του «σκοπού» ή του «αποτελέσματος», οι πληροφορίες για το νομικό πρόσωπο ή την επιχείρηση μπορούν να θεωρηθούν ότι «αναφέρονται» σε φυσικό πρόσωπο, θα πρέπει να θεωρούνται ως δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα στα οποία εφαρμόζονται οι κανόνες προστασίας δεδομένων»* (ομάδα του άρθρου 29, Γν. 4/2007, σελ. 28). Στην συγκεκριμένη, λοιπόν, περίπτωση, δεν τίθεται στην πραγματικότητα ζήτημα αναλογικής ή μη εφαρμογής των διατάξεων του ΓΚΠΔ, επειδή, αυτές καλύπτουν ευθέως το φυσικό πρόσωπο με το οποίο έχει στενούς δεσμούς το νομικό πρόσωπο.

2.2. ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΘΑΝΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΥΟΦΟΡΟΥΜΕΝΩΝ

Αξίζει να γίνει αναφορά και στα δεδομένα των θανόντων, οι οποίοι ενώ, προφανώς, με τον θάνατό τους παύουν να έχουν ικανότητα δικαίου, αφήνουν, παρ' όλ' αυτά πίσω τους ένα έντονο ψηφιακό στίγμα με πλήθος προσωπικών δεδομένων. Ο ΓΚΠΔ ως έχει δεν προστατεύει ευθέως τα δεδομένα των θανόντων εάν και πρέπει να διευκρινισθεί ότι δεν απαγορεύεται σ' ένα κράτος μέλος να διευρύνει το περιεχόμενο της εθνικής νομοθεσίας περί μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο των διατάξεων του κανονισμού, ώστε να καταλάβει τομείς μη περιλαμβανομένους στο πεδίο εφαρμογής του, εφόσον τούτο δεν απαγορεύεται από καμία άλλη διάταξη του ενωσιακού δικαίου (C-101/01 - Bodil Lindqvist, 2003, σκ. 98).

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των λογαριασμών κοινωνικών δικτύων που αφήνουν πίσω τους οι θανόντες, οι οποίοι περιέχουν προφανώς ένα πλήθος προσωπικών δεδομένων. Το ζήτημα απασχόλησε, μάλιστα, και τη νομολογία του Ομοσπονδιακού Γερμανικού Δικαστηρίου, όταν οι γονείς της θανούσας δεκαπεντάχρονης κόρης τους προσπάθησαν να εισέλθουν στον λογαριασμό που αυτή διατηρούσε στο "facebook", για να ανακαλύψουν πιθανόν αίτια που οδήγησαν στον θάνατό της, χωρίς να καταστεί, όμως, αυτό εφικτό, διότι η πλατφόρμα είχε ήδη μετατρέψει (ύστερα πιθανότατα από πρωτοβουλία κάποιου του οποίου η ταυτότητα δεν έγινε γνωστή) τον λογαριασμό της σε έναν τύπο λογαριασμού *«είς μνήμην»*. Το πρωτόδικο δικαστήριο τους δικαίωσε, τονίζοντας ότι ως κληρονόμοι της κόρης τους, αποκτούν το σύνολο της περιουσίας της, μέρος της οποίας είναι και τα ψηφιακά δεδομένα. Το δευτεροβάθμιο, βασιζόμενο στο απόρρητο των επικοινωνιών έκρινε ότι

πρέπει να απαγορευθεί η είσοδος στον λογαριασμό της θανούσης, ενώ το Ομοσπονδιακό συντάχθηκε με το πρωτοβάθμιο (Dominicé & Dario Henri Haux, 2020). Η ανωτέρω απόφαση είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα για δύο λόγους: πρώτον κάνει ευθεία αναφορά στην έννοια της «ψηφιακής κληρονομιάς», αναγνωρίζοντας, κατ' αυτόν τον τρόπο άμεσα την περιουσιακή υπόσταση των δεδομένων. Παράλληλα, ανοίγει τον δρόμο για την έγερση αγωγών του άρθρου 82 ΓΚΠΔ σε περιπτώσεις προσβολής δεδομένων θανόντων, κατά τις οποίες αγωγές, ενεργητικώς νομιμοποιούμενοι θα είναι οι κληρονόμοι ως ζημιωθέντες. Οι ίδιοι, εφόσον έχουν κατά την κρίση του δικαστηρίου περιουσιακό δικαίωμα πάνω στα δεδομένα του θανόντος κληρονομούμενού τους, πρέπει να μπορούν αυτομάτως και να διεκδικούν αποζημίωση από κάθε πιθανή προσβολή της περιουσίας τους αυτής. Το εν λόγω περιουσιακό δικαίωμα αναφέρεται ως απότοκος της άποψης κατά την οποία ένα δεδομένο προσωπικού χαρακτήρα πέρα από δικαίωμα, είναι και μέσο αντιπαροχής (βλ. κεφάλαιο 8.2.). Από τη στιγμή, λοιπόν, που προκρίθει η άποψη ότι δικαίωμα αποζημίωσης έχει κάθε ζημιωθείς, και εφόσον καθιερυθεί η φιλόδοξη έννοια της ψηφιακής κληρονομιάς, δεν υφίσταται κανένα κενό στον συλλογισμό, δυνάμει του οποίου ένας κληρονόμος μπορεί νόμω βάσιμα να εγείρει την προαναφερθείσα αγωγή. Το ανωτέρω είναι ένα ζήτημα μείζονος σημασίας, καθώς, όπως εκτιμάται, σε λιγότερο από πενήντα χρόνια οι νεκροί «χρήστες» του “facebook” -και μόνο- θα ξεπερνούν τους ζωντανούς χρήστες, ενώ ήδη σε έρευνες που διεξήχθησαν την τελευταία πενταετία διαπιστώθηκε ύπαρξη 1,4 δισεκατομμυρίων «νεκρών χρηστών» του “facebook” (Guardian, 2019).

Διαφέρει, βεβαίως, το ζήτημα όταν τα δεδομένα του θανόντος μπορούν να θεωρηθούν υπό κάποια έκφρασή τους άμεσα ή έμμεσα και δεδομένα ζώντος προσώπου. Για παράδειγμα, οι πληροφορίες ότι ένας θανών υπέφερε από αιμοφιλία μαρτυρούν ότι ο υιός του πάσχει πιθανότατα και αυτός από την ίδια ασθένεια, καθώς η ασθένεια αυτή συνδέεται με ένα γονίδιο που περιέχεται στο χρωμόσωμα X. Ως εκ τούτου, όταν πληροφορίες που συνιστούν δεδομένα για έναν θανών, δύνανται να θεωρηθεί ότι, αναφέρονται ταυτόχρονα και σε ζώντα πρόσωπο, τα δεδομένα του θανόντος μπορούν να τυγχάνουν εμμέσως της προστασίας των σχετικών κανόνων του ΓΚΠΔ, ένας εκ των οποίων είναι και το δικαίωμα αποζημίωσης σε περίπτωση προσβολής των δεδομένων αυτών (ομάδα του άρθρου 29, Γν. 4/2007, σελ. 27).

Μια άλλη κατηγορία υποκειμένων τα οποία εκ πρώτης όψεως φαίνεται να τίθενται εκτός του πλαισίου του ΓΚΠΔ, είναι τα λεγόμενα κυοφορούμενα τέκνα, ήτοι τα τέκνα που βρίσκονται στο στάδιο της κύησης. Η αναζήτηση της αλήθειας, απαιτεί, ωστόσο, και πάλι μια βαθύτερη προσέγγιση της εν λόγω κατηγορίας υποκειμένων. Πράγματι, δεν είναι «ζώντα» φυσικά πρόσωπα τα κυοφορούμενα, ώστε να εμπίπτουν άμεσα στο πεδίο εφαρμογής των κανονιστικών διατάξεων του ΓΚΠΔ. Ο βαθμός στον οποίο ο κανονισμός, και κατά συνέπεια το άρθρο 82, μπορούν να εφαρμοσθούν και πριν από τη γέννηση ενός προσώπου εξαρτάται ελλείψει ειδικότερης ενωσιακής ρύθμισης, από την θέση που έχει λάβει ο εκάστοτε εθνικός νομοθέτης για την νομική φύση των κυοφορούμενων (ομάδα του άρθρου 29, Γν. 4/2007, σελ. 28). Με το βλέμμα ως επί το πλείστον σε ζητήματα κληρονομικού δικαίου, αρκετά κράτη μέλη δέχονται το πλάσμα δικαίου ότι παιδιά που έχουν συλληφθεί αλλά δεν έχουν ακόμα γεννηθεί θεωρούνται ως να έχουν γεννηθεί όσον αφορά τα οφέλη (και επομένως μπορούν να λάβουν κληρονομιά ή να αποδεχθούν δωρεά), υπό την προϋπόθεση ότι δεν προβλέπεται να υπάρξει πρόβλημα στη γέννηση. Επί παραδείγματι στο ελληνικό δικαιοσύστημα προβλέπεται το ανωτέρω πλάσμα δικαίου ρητά στον Αστικό Κώδικα (άρθρο 36). Λαμβάνοντας υπόψη, επομένως, εν γένει τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει τα κυοφορούμενα ο εθνικός νομοθέτης και σε συνδυασμό με την τελεολογική ερμηνεία του σκοπού προστασίας του υποκειμένου των δεδομένων, δύναται κανείς να στηρίξει έγερση αγωγής αποζημίωσης ακόμα και για προσβολή που υπέστη ένα πρόσωπο ενώ αυτό βρισκόταν ακόμα στο στάδιο της κύησης.

2.3. ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

Ενδέχεται σε ορισμένες περιπτώσεις από μια προσβολή να προκαλείται ζημία σε περισσότερα πρόσωπα: για τον λόγο αυτό, και επειδή πολλές φορές ένα πρόσωπο δε δύναται μόνο του να στηρίξει οικονομικά τις σχετικές δικαστικές διαμάχες, προβλέφθηκε στο άρθρο 80 ΓΚΠΔ η εμπλοκή ειδικών συλλογικών φορέων/οργανισμών/ενώσεων, δια των οποίων θα επιδιώκεται η διοικητική και δικαστική προστασία των υποκειμένων. Οι εν λόγω φορείς μπορούν εκ του κανονισμού (άρθρο 80 παρ. 1 ΓΚΠΔ) να υποβάλλουν καταγγελίες στην εποπτική αρχή, να προσφεύγουν διοικητικά κατά των αποφάσεων της εποπτικής αρχής και, «εφόσον προβλέπεται από το δίκαιο του κράτους μέλους» να εγείρουν αγωγές αποζημίωσης για λογαριασμό πάντοτε και στο όνομα του υποκειμένου των δεδομένων.⁵ Στην περίπτωση

⁵ Βλ. άρθρο 41 Ν. 4624/2019

αυτή, οι φορείς, δεν νομιμοποιούνται αυτοτελώς, παρά μόνο τελούν έναν επικουρικό ρόλο χάριν ενός ή περισσότερων υποκειμένων. Υφίσταται μη αμελητέα ασάφεια, όμως, αναφορικά με το «*δίκαιο του κράτους μέλους*» στο οποίο η παράγραφος 1 αναφέρεται, καθώς ενδέχεται το κράτος μέλος του υποκειμένου, του φορέα και του τόπου που επήλθε η ζημία, να μην ταυτίζονται (Τρούλη, 2023, σελ. 267). Έτερο αμφιλεγόμενο ζήτημα προκύπτει ως προς το εάν η πιθανή αποζημιώση θα καταβάλλεται στα υποκείμενα ή στον φορέα. Το τελευταίο υποκρύπτει τη θεωρητική διαμάχη περί της δυνατότητας ή μη εκχωρήσεως μη χρηματικών απαιτήσεων, στην οποία, διαμάχη, προβάδισμα φαίνεται να αποκτά η άποψη που θέλει το επιτρεπτό μιας τέτοιας εκχωρήσεως βάσει του ενωσιακού δικαίου (Wolfgang Wurmnest & Merlin Gömann, 2022). Οι περιγραφόμενοι φορείς, βεβαίως, πρέπει να πληρούν ορισμένα κριτήρια, ήτοι να είναι νόμιμα συσταθέντες και οι καταστατικοί σκοποί τους να είναι προς το δημόσιο συμφέρον με δραστηριοποίηση στον τομέα της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα⁶.

Η δε παράγραφος 2 του εν λόγω άρθρου του ΓΚΠΔ, δεν θεσπίζει άμεσα έναν κανόνα δικαίου, αλλά έχει χαρακτήρα «Οδηγίας» καθώς έχει τεθεί εν είδη ρήτρας· αφορά στην έγερση συλλογικών αγωγών για την προστασία ενός υπερατομικού έννομου αγαθού, ακόμα και χωρίς την ύπαρξη ορισμένης εντολής (C-319/20 - Meta Platforms Ireland Limited, πρώην Facebook Ireland Limited κατά Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände – Verbraucherzentrale Bundesverband e.V., 2022, σκ. 56), και όχι απλώς στην συλλογική εκπροσώπηση περισσότερων υποκειμένων. Σε κάθε δε περίπτωση, το ανώτερο δεν συνιστά αντικείμενο της παρούσας, διότι, η ιδίω ονόματι δράση των φορέων δύναται να θεσπισθεί σε σχέση με τα δικαιώματα των άρθρων 77, 78 και 79 ΓΚΠΔ, αποκλεισμένου του άρθρου 82. Τον ρόλο των φορέων του άρθρου 80 παράγραφος 2 ΓΚΠΔ φάνηκε παλαιότερα ότι μπορούσαν με αποτελεσματικότητα (Εφετείο Αθηνών 147, 2004) να αναλάβουν οι ενώσεις καταναλωτών του άρθρου 10 του Ν. 2251/1994, η οποία διάταξη -άδοξα- καταργήθηκε με τον Ν. 5019/2023. Στον ελληνικό, λοιπόν, Ν. 4624/2019, συμπεριλήφθηκε στο άρθρο 41 διάταξη βάσει της οποίας το υποκείμενο μπορεί «[...]/να υποβάλει στο όνομά του ενώπιον της Αρχής καταγγελία σύμφωνα με το άρθρο 77 του ΓΚΠΔ και να ασκήσει στο όνομά του τα δικαιώματα που αναφέρονται στο άρθρο 78 του ΓΚΠΔ και του άρθρου 20 του παρόντος νόμου[...]/Η ανάθεση της εκπροσώπησης κατά

⁶ Βλ. και εισαγωγική σκέψη 142 ΓΚΠΔ

την παράγραφο 1 γίνεται με ειδική έγγραφη εξουσιοδότηση». Προκύπτει δε άμεσα ότι η επιλογή του Έλληνα νομοθέτη ήταν να μην εξουσιοδοτήσει δια του προαναφερθέντος νόμου συλλογικούς φορείς με την εξουσία άσκησης συλλογικών αγωγών αποζημίωσης του άρθρου 82 ΓΚΠΔ.

3. ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ

Πρωτίστως ευθύνεται ο υπεύθυνος επεξεργασίας για όποια ζημία προκλήθηκε κατά παράβαση του ΓΚΠΔ ανεξάρτητα από το εάν προκάλεσε με άμεσο τρόπο ο ίδιος την εν λόγω ζημία· ο δε εκτελών την επεξεργασία (στο εξής: εκτελών) ευθύνεται εάν δεν ανταποκρίθηκε στις υποχρεώσεις του, όπως αυτές περιοριστικά απαριθμούνται στον ΓΚΠΔ, ή εάν υπερέβη ή ενήργησε αντίθετα προς τις νόμιμες εντολές του υπευθύνου. Σε περίπτωση που την ζημία προκάλεσε ο εκτελών, ο υπεύθυνος συνεχίζει κατά την ορθότερη ερμηνεία να υπέχει ευθύνη και ο ίδιος, διατηρώντας, ωστόσο, δικαίωμα αναγωγής κατά του εκτελούντος (Τρούλη, 2023, σελ. 223) δεδομένου ότι καθιερώνεται εδώ μια εις ολόκληρον ευθύνη μεταξύ των περισσοτέρων ζημιώσαντων, η οποία τάσσει την υποχρέωση να καταβάλει πραγματικά ο καθένας το μερίδιο της ευθύνης του· ρύθμιση που απαντάται εξάλλου και εντός του ΑΚ, στα άρθρα 926-927. Ο ζημιωθείς μπορεί να στραφεί σε κάθε περίπτωση κατά των παθητικώς νομιμοποιούμενων από κοινού ή διαδοχικά κατά τη δική του κρίση, αν και συνήθως ευχερέστερη θα είναι μια δικαστική διαμάχη κατά του υπευθύνου. Καθιερώνεται, λοιπόν, κατ' αυτόν τον τρόπο μια κοινή και εις ολόκληρον ευθύνη εντός του ΓΚΠΔ, η οποία αποτυπώνεται τόσο στο άρθρο 26 παράγραφος 3 κατά το οποίο το υποκείμενο στρέφεται «έναντι και κατά καθενός» υπευθύνου, όσο και στο άρθρο 82 παράγραφος 4 κατά το οποίο «κάθε υπεύθυνος επεξεργασίας ή εκτελών την επεξεργασία ευθύνεται για τη συνολική ζημία» (Τρούλη, 2023, σελ. 240). Τα ανωτέρω συνιστούν μια ιδιαίτερα ευνοϊκή ρύθμιση υπέρ του υποκειμένου το οποίο αποκτά το δικονομικό πλεονέκτημα να μπορεί να διαλέγει τον ζημιώσαντα από τον οποίο θα διεκδικήσει την αποζημίωση. Η δε δυνατότητα αναγωγής μεταξύ των εναγομένων προβλέπεται στην αμέσως επόμενη παράγραφο (άρθρο 82 παράγραφος 5 ΓΚΠΔ). Για τον επιμερισμό της μεταξύ τους ευθύνης σημαντικό ρόλο θα διαδραματίσει η σύμβαση που είχε συναφθεί μεταξύ τους (άρθρο 28 παράγραφος 3 ΓΚΠΔ), η οποία, ωστόσο, δεν θα αναλυθεί καθώς δεν συνιστά άμεσα αντικείμενο της παρούσας.

Όσον αφορά δε στις περιπτώσεις εξωχώριας εφαρμογής του ΓΚΠΔ όπου και προβλέπεται ο διορισμός εκπροσώπου του υπευθύνου ή του εκτελούντος, δεν πρέπει

να προκύπτει κάποιος προβληματισμός σε σχέση με το παθητικώς νομιμοποιούμενο πρόσωπο καθώς ρητά αναφέρεται στο άρθρο 27 παράγραφος 5 ότι «*Ο ορισμός εκπροσώπου από τον υπεύθυνο επεξεργασίας ή τον εκτελούντα την επεξεργασία δεν θίγει τις προσφυγές οι οποίες μπορούν να ασκηθούν κατά του ίδιου του υπευθύνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία*». Γίνεται έτσι αντιληπτό ότι κατά την ορθότερη άποψη ο ρόλος του εκπροσώπου ομοιάζει στην πραγματικότητα με τον ρόλο του αντικλήτου, στον οποίο απλώς επιδίδεται η αγωγή που αφορά στον υπεύθυνο ή τον εκτελούντα· χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ο ίδιος είναι άμοιρος εποπτικού ελέγχου. Συγκεκριμένα όπως έχει αναφέρει και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων στις -διαφοριστικές για το ζήτημα του εκπροσώπου- υπ' αριθμ. 3/2018 κατευθυντήριες γραμμές του, «*παρότι δεν είναι ο ίδιος υπεύθυνος για τη συμμόρφωση προς τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων, ο εκπρόσωπος πρέπει να διευκολύνει την επικοινωνία μεταξύ των υποκειμένων των δεδομένων και του εκπροσωπούμενου υπευθύνου επεξεργασίας ή εκτελούντος την επεξεργασία ώστε να διασφαλίζεται η αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων*» (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων, 2019, σελ. 34). Η ευθύνη, επομένως, του εκπροσώπου δεν πρέπει να απασχολεί τον ενάγοντα κατά το άρθρο 82 ΓΚΠΔ ο οποίος επιδιώκει να λάβει αποζημίωση για τη ζημία που υπέστη, καθώς αυτή θα αναφέρεται στις συμβατικές υποχρεώσεις που είχε ο εκπρόσωπος απέναντι στους εντολοδόχους του και μόνο.

3.1. ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο ΓΚΠΔ θεσπίζει ρητά την αρχή της λογοδοσίας, κατά την οποία ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να είναι σε θέση να αποδείξει τη συμμόρφωσή του ως προς τις αρχές που άπτονται της επεξεργασίας των δεδομένων κατά το σχετικό άρθρο 5. Είναι κομβικής σημασίας, λοιπόν, κατά την έγερση μιας αγωγής αποζημίωσης να ενοπισθεί επιτυχώς ο εκάστοτε υπεύθυνος και να αναγραφεί αντιστοίχως στο κείμενο της αγωγής, καθώς εσφαλμένη αναφορά στο πρόσωπο του παθητικώς νομιμοποιούμενου συνεπάγεται αυτομάτως το απαράδεκτο της αγωγής.

Σε πρώτο στάδιο πρέπει να τονισθεί ότι παγίως το ΔΕΕ διάκειται θετικά ως προς τη μεγαλύτερη δυνατή διαστολή της έννοιας του «*υπευθύνου*» για να επιτύχει την «*αποτελεσματική και πλήρη προστασία των υποκειμένων*» (C-131/12 - Google Spain SL, Google Inc. κατά Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González, 2014, σκ. 34). Από το κείμενο του ΓΚΠΔ γίνεται ξεκάθαρο ότι δεν υφίσταται

κανένας περιορισμός ως προς τον τύπο της οντότητας που μπορεί να αναλάβει τον ρόλο του υπευθύνου επεξεργασίας, και άρα να νομιμοποιείται παθητικά στο πλαίσιο έγερσης μιας αγωγής του άρθρου 82. Θα μπορούσε να είναι οργανισμός, αλλά θα μπορούσε επίσης να είναι φυσικό πρόσωπο ή ομάδα φυσικών προσώπων (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων, 2021, σελ. 11).

Καταρχήν, ως υπεύθυνος, ορίζεται το πρόσωπο που ασκεί *«αρμοδιότητες λήψης αποφάσεων»* σχετικά με την εκάστοτε επεξεργασία. Αυτή η ευθύνη επεξεργασίας μπορεί να αναζητηθεί τόσο σε πιθανή διάταξη ουσιαστικού ή τυπικού νόμου, όσο και στα *«πραγματολογικά στοιχεία της υπόθεσης»*. Είναι σημαντικό σε αυτό το σημείο να καταστεί σαφές ότι η έννοια του υπευθύνου είναι μια λειτουργική έννοια, και ως εκ τούτου, όπως έχει καταστήσει εξάλλου σαφές το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων με τις υπ' αριθμ. 7/2020 κατευθυντήριες γραμμές του, *«ο ρόλος του υπευθύνου επεξεργασίας δεν απορρέει από τη φύση της οντότητας που επεξεργάζεται τα δεδομένα αλλά από τις συγκεκριμένες δραστηριότητές της εντός του συγκεκριμένου πλαισίου»* (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων, 2021, σελ. 12). Υπεύθυνη καθίσταται μια οντότητα, δηλαδή, επειδή επέλεξε να επεξεργασθεί δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για τους δικούς της στόχους· οποιοδήποτε απλό τυπικό κριτήριο δεν θα ήταν αρκετό. Η λειτουργική φύση της έννοιας του υπευθύνου ενυπάρχει ως κανόνας αναγκαστικού δικαίου, με αποτέλεσμα να είναι αδύνατη και άκυρη μια ενδοσυμβατική αποστασιοποίηση από τις πραγματολογικές περιστάσεις, βάσει της οποίας κάποιος θα καθίσταται υπεύθυνος ή θα απαλλάσσεται από τον ρόλο αυτό. Εν ολίγοις όπως αναφέρει και ο γενικός εισαγγελέας Yves Bot *«Ο υπεύθυνος της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι το πρόσωπο που αποφασίζει για ποιο λόγο και με ποιον τρόπο πραγματοποιείται η επεξεργασία των εν λόγω δεδομένων»* (C-210/16 - Unabhängiges Landeszentrum für Datenschutz Schleswig-Holstein κατά Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein GmbH, 2017, σκ. 47). Σε κάθε περίπτωση μεγάλη σημασία έχει και ο βαθμός επιρροής μιας οντότητας στον καθορισμό του λόγου και των τρόπων επεξεργασίας, κριτήριο που θα βοηθήσει στην αληθινή διάκριση μεταξύ υπευθύνου και εκτελούντος. Τις αποφάσεις, επομένως, τις λαμβάνει ο υπεύθυνος και ο εκτελών περιορίζεται σε επουσιώδους σημασίας αποφάσεις κυρίως που αφορούν στο πρακτικό σκέλος της υλοποίησης της εκτέλεσης της επεξεργασίας (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων, 2021, σελ. 18). Το ανωτέρω μάλιστα δεν σημαίνει και αναγκαστικά ότι ο υπεύθυνος που λαμβάνει τις αποφάσεις για την

επεξεργασία πρέπει αναγκαστικά να έχει και πρόσβαση στα δεδομένα τα οποία επεξεργάζεται, καθώς πρόσβαση ενδέχεται να έχει μόνο ο εκτελών κατά τις υποδείξεις και οδηγίες του υπευθύνου (C-210/16 - Unabhängiges Landeszentrum für Datenschutz Schleswig-Holstein κατά Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein GmbH, 2017, σκ. 38).

Τέλος, είναι άξιο μνείας το γεγονός ότι μια οντότητα μπορεί να είναι υπεύθυνη μόνο για ένα συγκεκριμένο στάδιο της επεξεργασίας, στο οποίο και εμπλέκεται υπό την ιδιότητα του υπευθύνου. Ειδικότερα ένα πρόσωπο *«δεν μπορεί να θεωρηθεί ως υπεύθυνο, κατά την έννοια της διάταξης αυτής, για προγενέστερες ή μεταγενέστερες πράξεις στην αλληλουχία της επεξεργασίας για τις οποίες δεν καθορίζει ούτε τους σκοπούς ούτε τον τρόπο της επεξεργασίας»* (C-40/17 - Fashion ID GmbH & Co. KG κατά Verbraucherzentrale NRW eV , 2019, σκ. 74). Προτού, λοιπόν, αναλυθεί η περίπτωση της από κοινού ευθύνης πρέπει να καταστεί σαφές, ότι στο πλαίσιο μιας επεξεργασίας δεδομένων υπάρχει περίπτωση να εμπλέκονται περισσότεροι υπεύθυνοι, όχι ως από κοινού υπεύθυνοι, αλλά ο καθένας για το κομμάτι εκείνο της επεξεργασίας του οποίου τους σκοπούς και τους τρόπους καθόρισε. Η ανταλλαγή, μάλιστα, δεδομένων μεταξύ δύο οντοτήτων χωρίς όμως αυτές να μοιράζονται στόχους ή τρόπο επεξεργασίας *«σε ένα κοινό σύνολο εργασιών»* πρέπει να ερμηνεύεται απλώς ως μεταβίβαση δεδομένων μεταξύ χωριστών υπευθύνων της επεξεργασίας. Αυτό γίνεται πιο σαφές μέσω ενός παραδείγματος, κατά το οποίο ένα τουριστικό γραφείο στέλνει δεδομένα πελατών του σε ένα ξενοδοχείο και σε μια αεροπορική εταιρεία για να κλείσει εκ μέρους τους δωμάτια και αεροπορικά εισιτήρια. Η διαδικασία στην οποία προέβη το γραφείο είναι απλώς μεταβίβαση δεδομένων μεταξύ περισσότερων υπευθύνων, κάθε ένας εκ των οποίων έχει τελέσει μια ξεχωριστή επεξεργασία. Η απάντηση στο ανωτέρω παράδειγμα θα ήταν έτι διαφορετική εάν το τουριστικό γραφείο με το ξενοδοχείο και την αεροπορική εταιρεία λόγω της πολύ καλής τους συνεργασίας αποφάσιζαν να συστήσουν μια κοινή ιστοσελίδα στο διαδίκτυο που θα παρείχε για την καλύτερη εξυπηρέτηση των πελατών όλες τις προαναφερθείσες υπηρεσίες εξαρχής ως πακέτο. Σε αυτή την τελευταία περίπτωση, λοιπόν, οι τρεις οντότητες συμμετέχουν σε έναν κοινό σκοπό και καθορίζουν από κοινού τον τρόπο επεξεργασίας των δεδομένων των υποκειμένων και ως εκ τούτου πρέπει να θεωρηθούν από κοινού υπεύθυνοι επεξεργασίας.

Ένα επιπλέον ζήτημα άξιο μνείας το οποίο προσφάτως επέλυσε με ιδιαίτερη ενάργεια το ΔΕΕ είναι αυτό του φορέα εκμετάλλευσης ο οποίος πολλές φορές μπορεί να λειτουργεί επί της ουσίας ως υπεύθυνος επεξεργασίας ακόμα και αν ο ίδιος δεν αποδέχεται αυτόν τον χαρακτηρισμό. Το ανωτέρω σχετίζεται άμεσα με την 2000/31/ΕΚ Οδηγία⁷ κατά την οποία μεταξύ άλλων στο άρθρο 14 προβλέπονται εξαιρέσεις από την ευθύνη του φορέα, οι οποίες ωστόσο καλύπτουν μόνο τις περιπτώσεις όπου οι δραστηριότητες του φορέα παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας περιορίζονται «στην τεχνική διαδικασία χειρισμού και παροχής πρόσβασης σε δίκτυο επικοινωνίας διά του οποίου μεταδίδονται ή στο οποίο τίθενται σε προσωρινή αποθήκευση πληροφορίες που έχουν δοθεί από τρίτους, με αποκλειστικό σκοπό να καταστεί πιο αποτελεσματική η μετάδοση. Οι δραστηριότητες αυτές έχουν εντελώς τεχνικό, αυτόματο και παθητικό χαρακτήρα, πράγμα που συνεπάγεται ότι ο φορέας παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας ούτε γνωρίζει ούτε ελέγχει τις πληροφορίες που μεταδίδει ή αποθηκεύει». Είναι σε κάθε περίπτωση πάγια θέση του δικαστηρίου ότι αρκεί, προκειμένου ο παρέχων υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας να μην τυγχάνει του προβλεπόμενου στο άρθρο 14 της οδηγίας 2000/31 πλεονεκτήματος της εξαιρέσεως από την ευθύνη, «να είχε λάβει γνώση των γεγονότων ή περιστάσεων βάσει των οποίων ένας συνετός επιχειρηματίας θα είχε διαπιστώσει τον παράνομο χαρακτήρα και θα είχε ενεργήσει σύμφωνα με την παράγραφο 1, στοιχείο β', του άρθρου 14» (C-324/09 - L'Oréal SA, κλπ κατά eBay International AG, 2011, σκ. 120).

Πρέπει, ωστόσο, κανείς να έχει υπόψη του την διασταλτική ερμηνεία της έννοιας του υπευθύνου επεξεργασίας που υιοθετείται και να συνυπολογίσει ότι στην ανωτέρω έννοια περιλαμβάνεται και η περίπτωση του φορέα εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς που δημοσιεύει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για εμπορικούς ή διαφημιστικούς σκοπούς οι οποίοι «υπερβαίνουν την απλή παροχή υπηρεσιών προς τον χρήστη που πραγματοποιεί ανάρτηση» (C-492/23 - X κατά Russmedia Digital SRL, Inform Media Press SRL, 2025, σκ. 66). Η καθοριστική για την επεξεργασία επιρροή ενός φορέα που θα τον οδηγήσει και στον χαρακτηρισμό του ως υπευθύνου μπορεί να ελεγχθεί μέσω των γενικών όρων χρήσης που αυτός έχει θέσει. Έτσι η περίπτωση των γενικών όρων χρήσης της προσφερόμενης από τον φορέα υπηρεσίας, από τους οποίους

⁷ για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά

προκύπτει ότι ο φορέας αυτός διατηρεί, επί παραδείγματι, το δικαίωμα «να διανέμει, να διαβιβάζει, να δημοσιεύει, να διαγράφει ή να αναπαράγει τις πληροφορίες που περιέχονται στις αγγελίες, περιλαμβανομένων των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται σε αυτές» συνιστά σοβαρό ενδείκτη υπέρ του χαρακτηρισμού του ως υπευθύνου.

Η τρόπον τινά καινοτομία της πρόσφατης νομολογίας συνίσταται στο ότι απεφάνθη ότι ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς οφείλει να εντοπίζει, «πριν από τη δημοσίευσή τους», τις αγγελίες που περιλαμβάνουν ευαίσθητα δεδομένα κατά την έννοια του άρθρου 9, παράγραφος 1, του ΓΚΠΔ, καθώς -μαζί με τον εκάστοτε χρήστη που κάνει την συγκεκριμένη ανάρτηση στην πλατφόρμα του φορέα- θεωρείται «από κοινού υπεύθυνος επεξεργασίας»⁸ (C-492/23 - X κατά Russmedia Digital SRL, Inform Media Press SRL, 2025, σκ. 92). Η επιταγή προληπτικού ελέγχου και εξακρίβωσης ότι ο χρήστης που επιθυμεί να αναρτήσει την αγγελία είναι το υποκείμενο των ευαίσθητων δεδομένων που περιλαμβάνονται σε αυτήν, συνδέεται με την παραδοχή ότι μετά τη δημοσίευσή των δεδομένων στη διαδικτυακή αγορά, τα εν λόγω δεδομένα «μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο αντιγραφής και να αναρτηθούν επίσης σε άλλους ιστοτόπους, οπότε είναι πιθανό να αποδειχθεί δυσχερές, αν όχι αδύνατο, για το υποκείμενο των δεδομένων να επιτύχει την πραγματική διαγραφή των συγκεκριμένων δεδομένων από το διαδίκτυο». Κατόπιν τούτου ένας φορέας σαν τον προαναφερθέντα υποχρεούται, ήδη από τον σχεδιασμό της υπηρεσίας του, να λάβει τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προκειμένου να είναι σε θέση να εντοπίζει τέτοιες αγγελίες πριν ακόμα δημοσιευθούν και ακολούθως να εξακριβώνει ότι τα ευαίσθητα δεδομένα που περιλαμβάνονται στις εν λόγω αγγελίες τηρούν τις αρχές του ΓΚΠΔ. Τα ανωτέρω δεν πρέπει να αναβιβαστούν σε «υποχρέωση στα αδύνατα» εις βάρος του φορέα, διότι από το γράμμα των άρθρων 24 και 32 του ΓΚΠΔ προκύπτει ότι οι διατάξεις αυτές επιβάλλουν απλώς στον υπεύθυνο επεξεργασίας την υποχρέωση να λαμβάνει τεχνικά και οργανωτικά μέτρα για την αποφυγή, στο μέτρο πάντοτε του δυνατού, οποιασδήποτε προσβολής των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η καταλληλότητα των μέτρων αυτών, λοιπόν, πρέπει να αξιολογείται κατά τρόπο συγκεκριμένο, «με εξέταση του αν ο υπεύθυνος εφάρμοσε τα μέτρα αυτά λαμβάνοντας υπόψη τα διάφορα κριτήρια που προβλέπονται στα εν λόγω άρθρα και τις ανάγκες προστασίας των δεδομένων που είναι ειδικώς εγγενείς στη συγκεκριμένη επεξεργασία,

⁸ βλ. κεφάλαιο 3.1.1.

καθώς και τους κινδύνους που ενέχει η επεξεργασία αυτή» (C-340/21 - Natsionalna agentsia za prihodite, 2023, σκ. 30). Η υποχρέωση ασφάλειας της επεξεργασίας που προβλέπεται στο άρθρο 32 του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (ΓΚΠΔ) συνιστά υποχρέωση μέσων και όχι αποτελέσματος και επιβάλλει στον υπεύθυνο επεξεργασίας την υποχρέωση λήψης κατάλληλων τεχνικών και οργανωτικών μέτρων, τα οποία, λαμβανομένων υπόψη των χαρακτηριστικών της συγκεκριμένης επεξεργασίας, αποσκοπούν τόσο στη μείωση της πιθανότητας επέλευσης παραβίασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα όσο και, ενδεχομένως, στον περιορισμό της σοβαρότητάς της (ΑΠΔΠΧ Γ/ΕΞ/1211, 2026).

3.1.1. ΑΠΟ ΚΟΙΝΟΥ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

Πρέπει για τους προαναφερθέντες λόγους να αποφευχθεί η πιθανή παρανόηση ότι την έννοια του υπευθύνου κάθε φορά γίνεται να ενσαρκώνει μόνο ένα πρόσωπο ή οντότητα. Τουναντίον είναι σύνηθες αρκετές διαφορετικές οντότητες για την αυτή επεξεργασία να έχουν τον ρόλο του υπευθύνου, ως από κοινού υπεύθυνοι επεξεργασίας (άρθρο 26 ΓΚΠΔ), με την κάθε οντότητα να δεσμεύεται από τις κανονιστικές διατάξεις αυτοτελώς για το σύνολο της επεξεργασίας. Δεν θεμελιώνεται βεβαίως, ως προειπώθηκε, κοινή ευθύνη σε κάθε περίπτωση επεξεργασίας με συμμετοχή περισσότερων οντοτήτων. Το βασικότερο κριτήριο εν τέλει για την κατάφαση κοινής ευθύνης επεξεργασίας αποδεικνύεται ότι είναι *«η κοινή συμμετοχή δύο ή περισσότερων οντοτήτων στον καθορισμό των σκοπών και του τρόπου της επεξεργασίας»* (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων, 2021, σελ. 23). Εάν δε έκαστο εκ των προαναφερθέντων των στοιχείων καθορίζεται από το σύνολο των σχετικών οντοτήτων, οι εν λόγω οντότητες θα πρέπει να θεωρούνται εν προκειμένω από κοινού υπεύθυνοι επεξεργασίας.

Πέραν όμως της λήψης κοινών αποφάσεων κατά τη νομολογία του ΔΕΕ κοινή ευθύνη στοιχειοθετείται και από τη λήψη συγκλινουσών αποφάσεων, ενώ συγκλινουσες θεωρούνται όσες αποφάσεις αλληλοσυμπληρώνονται και είναι απαραίτητες για την εκτέλεση της επεξεργασίας κατά τρόπον ώστε να έχουν από αντίκτυπο στον καθορισμό της επεξεργασίας. Εξ αυτών των λόγων, λοιπόν, έγινε εν τέλει δεκτό, επί παραδείγματι, ότι *«επιτρέπεται να θεωρηθεί μια θρησκευτική κοινότητα, από κοινού με τα μέλη της που μετέχουν στο κήρυγμα, υπεύθυνη της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα η οποία πραγματοποιείται από τα μέλη αυτά στο πλαίσιο δραστηριότητας κηρύγματος από πόρτα σε πόρτα που οργανώνεται, συντονίζεται και*

ενθαρρύνεται από την κοινότητα αυτή, χωρίς να απαιτείται η εν λόγω κοινότητα να έχει πρόσβαση στα δεδομένα ούτε να χρειάζεται να αποδειχθεί ότι έχει δώσει στα μέλη της γραπτές κατευθυντήριες γραμμές ή εντολές σχετικά με την επεξεργασία αυτή» (C-25/17 - Tietosuojavaltuutettu κατά Jehovan todistajat – uskonnollinen yhdyskunta, 2018, σκ. 75).

Μια σημαντική ένδειξη για την από κοινού ευθύνη, η οποία επ' ουδενί δεν πρέπει να θεωρηθεί κριτήριο, είναι το πιθανό «αμοιβαίο όφελος» που έχουν οι οντότητες από την συγκεκριμένη επεξεργασία. Το ανωτέρω αναδείχθηκε νομολογιακά ύστερα από την εξέταση της σχέσης ενός διαχειριστή ιστοσελίδας στο Facebook και της ίδιας της πλατφόρμας, ειδικότερα το ΔΕΕ απεφάνθη ότι «πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο διαχειριστής σελίδας στο Facebook, όπως είναι η *Wirtschaftsakademie*, συμμετέχει, μέσω της επιλογής των σχετικών ρυθμίσεων, η οποία αποτελεί συνάρτηση, μεταξύ άλλων, του κοινού στόχου, καθώς και των σκοπών διαχειρίσεως ή προωθήσεως των δραστηριοτήτων του, στον καθορισμό των σκοπών και του τρόπου επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των επισκεπτών της σελίδας που έχει δημιουργήσει. Για τον λόγο αυτό, ο διαχειριστής αυτός πρέπει, εν προκειμένω, να χαρακτηριστεί ως υπεύθυνος σε επίπεδο Ένωσης, από κοινού με την *Facebook Ireland*, για την επεξεργασία» (C-210/16 - Unabhängiges Landeszentrum für Datenschutz Schleswig-Holstein κατά *Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein GmbH*, 2017, σκ. 39). Στο σημείο αυτό πρέπει εκ νέου να τονισθεί ότι η ύπαρξη αμοιβαίου οφέλους και μόνο η οποία προέρχεται από την επεξεργασία των εν λόγω δεδομένων δεν στοιχειοθετεί άνευ ετέρου κοινή ευθύνη επεξεργασίας. Εάν, δηλαδή, η οντότητα που συμμετέχει στην επεξεργασία δεν επιδιώκει «κανέναν ίδιο σκοπό ή σκοπούς σε σχέση με τη δραστηριότητα επεξεργασίας», παρά μόνο αμείβεται για τις υπηρεσίες που παρέχει, το ορθότερο είναι να χαρακτηριστεί εκτελών την επεξεργασία και όχι συνυπεύθυνος επεξεργασίας. Για να γίνει το ανωτέρω πιο κατανοητό θα παρατεθεί ένα παράδειγμα που επικαλείτο παλαιότερα και η ομάδα του άρθρου 29, βάσει του οποίου ο ιδιοκτήτης ενός κτιρίου που συνήψε σύμβαση με εταιρεία παροχής υπηρεσιών ασφάλειας, με σκοπό αυτή να εγκαταστήσει κάμερες σε διάφορα σημεία του κτιρίου για λογαριασμό του εν λόγω ιδιοκτήτη, πρέπει να θεωρηθεί ως αποκλειστικός υπεύθυνος επεξεργασίας. Το ανωτέρω συμβαίνει ακριβώς διότι οι στόχοι της επιτήρησης με τις κάμερες και ο τρόπος συλλογής και αποθήκευσης των δεδομένων καθορίζονται μόνο από τον ιδιοκτήτη του κτιρίου (ομάδα του άρθρου 29, Γνώμη 1/2010, σελ. 24).

Τέλος, εναπόκειται και πάλι, βάσει του άρθρου 26 ΓΚΠΔ, στην κρίση του υποκειμένου ποιους από τους κοινούς υπευθύνους και με ποια σειρά θα τους εναγάγει, αφού κατά τον ορισμό του άρθρου αυτού μπορεί να στραφεί «έναντι και κατά καθενός» από τους υπευθύνους. Πρέπει, ωστόσο, να διευκρινισθεί ότι πιθανή κατανομή της ευθύνης μεταξύ των από κοινού υπεύθυνων είναι έγκυρη μόνο ως προς την εσωτερική τους σχέση και δεν έχει κανέναν αντίκτυπο ως προς το υποκείμενο, το οποίο ορθά και σε κάθε περίπτωση εναγάγει κάθε από κοινού υπεύθυνο, μόνο και μόνο επειδή συμμετείχε σε παράνομη επεξεργασία.

3.1.2. DE FACTO ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ

Άξιο μνείας είναι το ότι οποιοσδήποτε εργάζεται υπό τις οδηγίες του υπευθύνου ή του εκτελούντος, λογίζεται απλώς «υπάλληλος» μη δυνάμενος να εναχθεί βάσει το άρθρου 82 ΓΚΠΔ, εκτός εάν δράσει εκτός ορίων των δραστηριοτήτων του και καταστεί έτσι de facto υπεύθυνος επεξεργασίας (ΑΠΔΠΧ 54/2021). Την κατασκευή του de facto υπευθύνου έχει προ πολλού εισαγάγει η ομάδα του άρθρου 29 της προϊσχύσας Οδηγίας 95/46/ΕΚ, κατά την γνώμη της οποίας «Εάν ένα φυσικό πρόσωπο το οποίο εργάζεται σε μια εταιρεία ή έναν δημόσιο φορέα χρησιμοποιεί δεδομένα για δικούς του στόχους, εκτός των δραστηριοτήτων της εταιρείας, το εν λόγω πρόσωπο θεωρείται de facto υπεύθυνος της επεξεργασίας και φέρει ευθύνη υπό την ιδιότητα αυτή» (ομάδα του άρθρου 29, Γνώμη 1/2010, σελ. 20). Το ανωτέρω, βεβαίως, δεν σημαίνει ότι αυτά τα πρόσωπα δεν μπορούν να εναχθούν βάσει των διατάξεων του κοινού εθνικού δικαίου. Στην περίπτωση δηλαδή της υπέρβασης των δραστηριοτήτων τους θεμελιώνεται εξίσου ευθύνη του αρχικού υπευθύνου και του de facto υπευθύνου. Στην αντίθετη περίπτωση που ο υπάλληλος έδρασε εντός των αρμοδιοτήτων του και επήλθε παρ' ολ' αυτά παράβαση του ΓΚΠΔ, το νομικό πρόσωπο ή το φυσικό πρόσωπο υπό την εποπτεία του οποίου δρα ο υπάλληλος, ευθύνεται αποκλειστικά εκείνο ως υπεύθυνος λόγω πρόσθησης. Η ευθύνη από πρόσθηση (άρθρο 922 ΑΚ) μπορεί μάλιστα να θεμελιωθεί και άμεσα κατά την αυτόνομη ενωσιακή ερμηνεία των διατάξεων του ΓΚΠΔ, σε συνδυασμό με την αρχή της αποτελεσματικότητας αφού το άρθρο 82 παράγραφος 3 αναφέρει ότι ο υπεύθυνος ή ο εκτελών απαλλάσσεται «εάν αποδεικνύει ότι δεν φέρει καμία ευθύνη για το γενεσιουργό γεγονός της ζημίας».

Πέραν, λοιπόν, των περιπτώσεων του «εποπτευόμενου υπαλλήλου», υφίσταται το ενδεχόμενο στην παράβαση να εμπλέκεται κάποιος «τρίτος». Τρίτος θεωρείται κατά τον κανονισμό (άρθρο 4 στοιχείο 10 ΓΚΠΔ) οποιοσδήποτε δεν υπάγεται στην έννοια

του υποκειμένου, του υπευθύνου, του εκτελούντος, ή σε πρόσωπα «τα οποία, υπό την άμεση εποπτεία του υπευθύνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία, είναι εξουσιοδοτημένα να επεξεργάζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα». Ενώ οι πρώτες τρεις εκ των προαναφερθέντων εννοιών ορίζονται επαρκώς στον κανονισμό, η τελευταία έννοια χρήζει εξειδίκευσης. Η έννοια της «άμεσης εποπτείας» του υπευθύνου ή του εκτελούντος φαίνεται να αναφέρεται εν τέλει σε πρόσωπα τα οποία ανήκουν στη νομική οντότητα του υπευθύνου ή του εκτελούντος, ήτοι αναφέρεται σε υπαλλήλους αυτών ή σε ρόλους συγκρίσιμους με την υπαλληλική ιδιότητα, όμως μόνο έως τον βαθμό που τους παρέχεται εξουσιοδοτημένη πρόσβαση στα δεδομένα. Υπάλληλος ο οποίος αποκτά πρόσβαση σε δεδομένα για την οποία όμως δεν έχει εξουσιοδοτηθεί ή για σκοπούς διαφορετικούς από αυτούς του εργοδότη, δεν πρέπει να εμπίπτει στην έννοια του αμέσως εποπτευόμενου, και άρα θεωρείται τρίτος. Στον βαθμό, δηλαδή, κατά τον οποίο ο εποπτευόμενος επεξεργάζεται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για ίδιο σκοπό ή ίδιους σκοπούς, διαφορετικούς από αυτούς του εργοδότη του, ενδέχεται ο ίδιος ως τρίτος να καταστεί de facto υπεύθυνος και να ευθύνεται και ο ίδιος με την σειρά του με βάση τον ΓΚΠΔ.

Κατά την προαναφερθείσα πραγματολογική προσέγγιση, εξάλλου, προκύπτει ότι ο υπεύθυνος της επεξεργασίας είναι εκείνος που «καθορίζει» -και όχι «καθορίζει νόμιμα»- τους στόχους και τον τρόπο της επεξεργασίας (ομάδα του άρθρου 29, Γνώμη 1/2010, σελ. 13). Δεν ασκεί επιρροή, στον χαρακτηρισμό μιας οντότητας ως υπευθύνου, το εάν η απόφαση επεξεργασίας δεδομένων είναι «νόμιμη»: είναι, δηλαδή, άνευ αντικειμένου η εξέταση περί το εάν η οντότητα που έλαβε τη σχετική απόφαση νομιμοποιούνταν να πράξει κάτι τέτοιο ή αν ο υπεύθυνος της επεξεργασίας διορίστηκε νόμιμα και τυπικά, σύμφωνα με συγκεκριμένη διαδικασία.

Ο υπεύθυνος βεβαίως δεν δύναται εκ της ευθύνης του de facto υπευθύνου να απαλλαγεί από την δική υποχρέωσή του να αποζημιώσει τον ενάγοντα, με την πρόφαση ότι η ζημία αυτή προκλήθηκε επί παραδείγματι από «άνευ αδείας κοινολόγηση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή από άνευ αδείας πρόσβαση σε τέτοια δεδομένα από «τρίτους», κατά την έννοια του άρθρου 4, σημείο 10, του εν λόγω κανονισμού». Ακόμα και στην τελευταία δηλαδή περίπτωση, ο υπεύθυνος υποχρεούται να αποδείξει ότι δεν φέρει καμία ευθύνη για το γενεσιουργό γεγονός της ζημίας (Αυγουστιανάκης, 2024).

3.1.3. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Για ζητήματα παθητικής νομιμοποίησης μιας «επιχείρησης» θα πρέπει κανείς να καταφύγει στην θεωρία της «ενιαίας οικονομικής οντότητας», βάσει της οποίας, γίνεται δεκτό ότι μια μητρική εταιρεία ευθύνεται και για τις πράξεις της θυγατρικής της εταιρείας (Σουφλερός, 2017, σελ. 418 επ.). Στην προκειμένη περίπτωση, δηλαδή, την έννοια της «επιχείρησης» αντλεί κανείς από το δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού όπως έχει έως σήμερα διαμορφωθεί. Επιχείρημα προς τούτο προσφέρει και η εισαγωγική σκέψη 150 ΓΚΠΔ κατά την οποία *«Σε περίπτωση που τα διοικητικά πρόστιμα επιβάλλονται σε επιχείρηση, μια επιχείρηση θα πρέπει να νοείται επιχείρηση σύμφωνα με τα άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ για τους σκοπούς αυτούς»*.

Πρέπει, επιπλέον, να καταστεί σαφές ότι μια επιχείρηση -και εν γένει κάθε νομικό πρόσωπο- δε δύναται τεχνηέντως και ενδοσυμβατικά να εκδυθεί της ιδιότητάς του ως υπευθύνου επεξεργασίας, αναθέτοντας, επί παραδείγματι, δήθεν, τον τίτλο αυτό σε ένα συγκεκριμένο πρόσωπο, ή μια ομάδα προσώπων. Ακόμη δηλαδή και στην περίπτωση που ένα συγκεκριμένο φυσικό πρόσωπο οριστεί ως υπεύθυνος επεξεργασίας, το πρόσωπο αυτό δεν καθίσταται εν τοις πράγμασι ποτέ υπεύθυνος επεξεργασίας αλλά απλώς ενεργεί για λογαριασμό του νομικού προσώπου (ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου) που τον «έχρησε» υπεύθυνο (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων, 2021, σελ. 12). Το νομικό πρόσωπο φέρει την τελική ευθύνη σε περίπτωση παράβασης των κανόνων του ΓΚΠΔ υπό την ιδιότητα του, ως υπευθύνου επεξεργασίας. Με άλλα λόγια, το γεγονός ότι ένα συγκεκριμένο τμήμα ή μονάδα μιας επιχείρησης ή ενός δημόσιου φορέα φέρει την «επιχειρησιακή ευθύνη» για κανονιστική συμμόρφωσης της οντότητας στην οποία ανήκει, δεν συνεπάγεται ότι το εν λόγω τμήμα ή η μονάδα καθίστανται, με την έννοια του ΓΚΠΔ, υπεύθυνα.

3.2. ΕΚΤΕΛΩΝ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

Όπως στον ορισμό για τον υπεύθυνο, έτσι και στον ορισμό για τον εκτελούντα, ο ενωσιακός νομοθέτης επέλεξε να μην περιορίσει ουσιαστικά το είδος των οντοτήτων που δύνανται να υπαχθούν στις διατάξεις του εκτελούντος, μέσω της ευρείας διατύπωσης ότι εκτελών μπορεί να είναι ένα «φυσικό ή νομικό πρόσωπο, δημόσια αρχή, υπηρεσία ή άλλος φορέας». Σε όλες τις διατάξεις και εισαγωγικές παρατηρήσεις του κανονισμού σκιαγραφείται ο βοηθητικός και εκτελεστικός ρόλος που διαδραματίζει ο εκτελών ως προς τον υπεύθυνο, ένας ρόλος όμως που κάθε άλλο παρά άμοιρος ευθύνης είναι. Για να θεωρηθεί μια οντότητα εκτελών πρέπει να πληροί δύο βασικά κριτήρια ,

ήτοι να είναι χωριστή οντότητα σε σχέση με τον υπεύθυνο και η επεξεργασία των δεδομένων στην οποία προβαίνει να τελείται για λογαριασμό του υπευθύνου (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων, 2021, σελ. 31). Προκύπτει, επομένως, η αδυναμία ταύτισης των ιδιοτήτων του υπευθύνου και του εκτελούντος στο ίδιο πρόσωπο, όχι γιατί απαγορεύεται ο υπεύθυνος μόνος του να εκτελεί την επεξεργασία, αλλά πολύ απλά, επειδή είναι άνευ έννομων συνεπειών μια τέτοια ταύτιση, από τη στιγμή που η ευθύνη του υπευθύνου υπερκαλύπτει αυτή του εκτελούντος. Υποστηρίζεται εξάλλου η άποψη ότι ακόμα και στις περιπτώσεις που η παράβαση οφείλεται στον εκτελούντα την επεξεργασία, μαζί του θα ευθύνεται αυτομάτως και ο υπεύθυνος ως προστήσας (άρθρο 922 ΑΚ), οπότε και έναντι του υποκειμένου θα ευθύνεται επίσης ευθέως, με απλή δυνατότητα αναγωγής κατά του εκτελούντος, μια δυνατότητα που αφορά σε κάθε περίπτωση την εσωτερική τους σχέση και όχι το υποκείμενο (Τρούλη, 2023, σελ. 223).

Χαρακτηριστική περίπτωση ευθύνης εκτελούντος την επεξεργασία συνιστά το προσφάτως επιβληθέν διοικητικό πρόστιμο από την γαλλική αρχή προστασίας ύψους ενός εκατομμυρίου ευρώ λόγω διατήρησης από τον εκτελούντα αντιγράφου των δεδομένων περισσότερων από 46 εκατομμυρίων υποκειμένων μετά τη λήξη της συμβατικής του σχέσης με τον υπεύθυνο, παρά την υποχρέωσή του να διαγράψει όλα αυτά τα δεδομένα στο τέλος της σύμβασης τους, αλλά και λόγω μη τήρησης του απαιτούμενου «μητρώου επεξεργασίας» (CNIL, 2025).

Όπως προαναφέρθηκε, ο εκτελών πρέπει να συμμορφώνεται με τις υποχρεώσεις που του επιφυλάσσει ο κανονισμός αλλά και να εκτελεί τις εντολές του υπευθύνου. Προκύπτει έτσι πιθανώς ένα παράδοξο ενδεχόμενο, κατά το οποίο ο εκτελών παραβίασε τις κανονιστικές του υποχρεώσεις ακολουθώντας τις εντολές του υπευθύνου. Στην εν λόγω περίπτωση, ορθότερο είναι να θεωρηθεί ότι ο εκτελών απαλλάσσεται της ευθύνης του μόνον όταν ακολούθησε τις νόμιμες εντολές του υπευθύνου. Πάλι, όμως, στο πλαίσιο της εσωτερικής τους σχέσης, αυτή τη φορά θα μπορεί ενδεχομένως ο εκτελών που πίστευε ότι ακολουθεί νόμιμες εντολές, οι οποίες απεδείχθησαν εκ των υστέρων παράνομες, να στραφεί αναγωγικά κατά του υπευθύνου (Τρούλη, 2023, σελ. 225). Όσον αφορά δε στην περίπτωση κατά την οποία ο εκτελών υπερέβη τις εντολές του υπευθύνου, η κατασκευή του *de facto* υπευθύνου έρχεται αυτή τη φορά, εν τις πράγμασι εκ της γραμματικής ερμηνείας, να ενσωματωθεί στο κείμενο του ΓΚΠΔ, καθώς στο άρθρο 28 παράγραφος 10 αναφέρεται ότι «[...]/εάν ο εκτελών

την επεξεργασία καθορίσει κατά παράβαση του παρόντος κανονισμού τους σκοπούς και τα μέσα της επεξεργασίας, ο εκτελών την επεξεργασία θεωρείται υπεύθυνος επεξεργασίας για τη συγκεκριμένη επεξεργασία». Πρέπει, τέλος, προς αποφυγή παρανοήσεων να διευκρινισθεί ότι ο εκτελών την επεξεργασία δεν ευθύνεται για την τήρηση των υποχρεώσεων που βαρύνουν τον υπεύθυνο επεξεργασίας, όπως π.χ. η τήρηση των υποχρεώσεων που αφορούν στη νομιμότητα της επεξεργασίας κατά τα άρθρα 5-11 ΓΚΠΔ (Αυγουστιανάκης & Μήτρου, 2020, σελ. 760).

3.2.1. ΥΠΕΡΓΟΛΑΒΟΙ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η διαδικασία της επεξεργασίας δεδομένων συχνά δεν εκτελείται από ένα μόνο άτομο αλλά «από πολυάριθμους παράγοντες». Ο κανονισμός θεσπίζει συγκεκριμένες υποχρεώσεις που ενεργοποιούνται όταν ο εκτελών την επεξεργασία επιθυμεί να προσλάβει μέσω γραπτής συμφωνίας άλλον παράγοντα, ως υπεργολάβο επεξεργασίας, «προσθέτοντας άλλον ένα κρίκο στην αλυσίδα», στον οποίο θα αναθέσει ουσιαστικά την εκτέλεση της επεξεργασίας. Στην περίπτωση που επιλέξει ο εκτελών να συνάψει αυτή τη σύμβαση υπεργολαβίας πρέπει να έχει κατά νου το άρθρο 28 παράγραφος 2 βάσει του οποίου «Ο εκτελών την επεξεργασία δεν προσλαμβάνει άλλον εκτελούντα την επεξεργασία χωρίς προηγούμενη ειδική ή γενική γραπτή άδεια του υπευθύνου επεξεργασίας». Κατά τα ανωτέρω υποστηρίζεται ότι, ενώ ο αρχικός εκτελών την επεξεργασία υποχρεούται να μεριμνά ώστε να προτείνει υπεργολάβους επεξεργασίας που παρέχουν επαρκείς διαβεβαιώσεις, «η τελική απόφαση σχετικά με το αν θα προσληφθεί ο συγκεκριμένος υπεργολάβος επεξεργασίας και η σχετική ευθύνη, μεταξύ άλλων όσον αφορά την επαλήθευση των διασφαλίσεων, παραμένει στον υπεύθυνο επεξεργασίας» (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων, 2024, σελ. 2). Αυτό που προσπαθεί να καταστήσει σαφές το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο με την υπ' αριθμ. 22/2024 γνώμη του είναι ότι η χρησιμοποίηση εκτελούντων την επεξεργασία δεν πρέπει να λειτουργεί εις βάρος του επιπέδου προστασίας των δικαιωμάτων των υποκειμένων σε σχέση με μια κατάσταση κατά την οποία η επεξεργασία τελείται αμέσως από τον υπεύθυνο επεξεργασίας. Το ανωτέρω ισχύει τόσο για τη χρήση από τον υπεύθυνο του αρχικού εκτελούντος την επεξεργασία, αλλά και προφανώς για την χρήση περαιτέρω εκτελούντων την επεξεργασία κατά μήκος της «αλυσίδας επεξεργασίας», ήτοι μέσω εκτελούντων την επεξεργασία και υπεργολάβων επεξεργασίας (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων, 2024, σελ. 17). Τα άρθρα 24 παράγραφος 1 και άρθρο 28 παράγραφος 1 του κανονισμού πρέπει να

ερμηνεύονται με τρόπο τέτοιο ώστε να καταφάσκει η υποχρέωση του υπευθύνου επεξεργασίας να διασφαλίζει ότι ολόκληρη η αλυσίδα επεξεργασίας αποτελείται μόνο από αξιόπιστους εκτελούντες την επεξεργασία, υπεργολάβους επεξεργασίας, υπο-υπεργολάβους επεξεργασίας και ούτω καθεξής οι οποίοι φέρουν «επαρκείς διαβεβαιώσεις για την εφαρμογή κατάλληλων τεχνικών και οργανωτικών μέτρων». Ο υπεύθυνος επεξεργασίας, με άλλα λόγια, λογοδοτεί για ολόκληρη την αλυσίδα επεξεργασίας και μπορεί βάσιμα να εναχθεί για κάθε πτυχή της.

3.3. ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ (DPO)

Όσον αφορά τέλος στον Υπεύθυνο Προστασίας Δεδομένων (DPO) θα πρέπει να θεωρείται ότι ευθύνεται μόνο ενδοσυμβατικά κατά το άρθρο 914 ΑΚ απέναντι στον υπεύθυνο για παροχή, επί παραδείγματι, λανθασμένων νομικών συμβουλών (Χριστοδούλου, 2020, σελ. 482). Ο ρόλος του είναι καθαρά συμβουλευτικός και ο ίδιος δεν αναλαμβάνει κάποια ευθύνη για τις παραβιάσεις των κανονιστικών διατάξεων που ενδεχομένως θα επισυμβούν. Θα ήταν *contra legem* ερμηνεία ως προς το άρθρο 82 να υπαχθεί ο υπεύθυνος προστασίας στους παθητικώς νομιμοποιούμενους του ΓΚΠΔ, καθώς αυτοί ρητά και περιοριστικά ορίζονται εντός του κανονισμού, χωρίς να συγκαταλέγουν τον dpo σε αυτούς. Θα ήταν, εξάλλου, εξαιρετικά ανεπιεικές να μεταφερθεί επί παραδείγματι η ευθύνη μιας ολόκληρης εταιρείας σε ένα φυσικό πρόσωπο που απλώς προσφέρει συμβουλευτικές υπηρεσίες. Ο ίδιος ο κανονισμός προκρίνει την ανεξαρτησία του υπευθύνου προστασίας αναφέροντας ενδεικτικά στην εισαγωγική παρατήρηση 97 ότι «Οι εν λόγω υπεύθυνοι προστασίας δεδομένων, ανεξάρτητα από το κατά πόσον είναι υπάλληλοι του υπευθύνου επεξεργασίας, θα πρέπει να είναι σε θέση να εκτελούν τις υποχρεώσεις και τα καθήκοντά τους με ανεξάρτητο τρόπο».

4. Η ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΝΟΜΙΑΣ

Η παρανομία όσον αφορά στον υπεύθυνο γενικά συνίσταται στο γεγονός της μη τηρήσεως εκ μέρους του των τασσόμενων στο κείμενο του ΓΚΠΔ υποχρεώσεων. Η εν λόγω παράνομη συμπεριφορά μάλιστα δεν απαιτείται να έγκειται εν στενή εννοία στην ίδια την επεξεργασία των δεδομένων, αλλά ενδέχεται να αφορά οποιαδήποτε παραβίαση υποχρέωσης, όπως είναι η λήψη κατάλληλων τεχνικών μέτρων (Κόμνιος, 2020, σελ. 143). Ως παραβίαση του ΓΚΠΔ νοείται δηλαδή οποιαδήποτε παραβίαση των ρυθμίσεων των επιμέρους αρχών, υποχρεώσεων και απαγορεύσεών του, συμπεριλαμβανομένης της παραβίασης των κανόνων οι οποίοι αφορούν στα

δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων ή υποχρεώσεων προληπτικής φύσεως όπως είναι η διενέργεια εκτίμησης αντικτύπου της επικείμενης επεξεργασίας (άρθρο 35) (Αυγουστιανάκης & Μήτρου, 2020, σελ. 759). Στις υποχρεώσεις αυτές συγκαταλέγεται ιδίως η υποχρέωση λήψης υπόψη των δυνητικών κινδύνων που ενέχει η επεξεργασία, *«ιδίως από τυχαία ή παράνομη καταστροφή, απώλεια, αλλοίωση, άνευ αδείας κοινολόγηση ή προσπέλαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα»* (C-340/21 - Natsionalna agentsia za prihodite, 2023, σκ. 26-27). Τελείως ενδεικτικά, λοιπόν, η προϋπόθεση του *«παρانونόμου»* στοιχειοθετείται όταν η επεξεργασία στην οποία προέβη ο υπεύθυνος δεν ήταν σύννομη κατά το άρθρο 6, θεμιτή και διαφανής κατά το άρθρο 5 παράγραφος 1 στοιχείο α⁹ ή αναγκαία¹⁰. Άλλες συνήθεις περιπτώσεις ύπαρξης παρανομίας είναι η επεξεργασία δεδομένων ακατάλληλων ή ασχέτων με τον επιδιωκόμενο σκοπό, η μη διόρθωση ανακριβών δεδομένων¹¹ και η έλλειψη του απαιτούμενου επιπέδου ασφαλείας στην επεξεργασία. Εν γένει κάθε παρέμβαση επί των δεδομένων άλλου χωρίς την τήρηση των διατυπώσεων του ΓΚΠΔ θεωρείται απαγορευμένη, ανεξαρτήτως μάλιστα του ευμενούς ή δυσμενούς χαρακτήρα της επέμβασης (ΕφΑθ 3833, 2003).

Το στοιχείο της παρανομίας δεν έγκειται, ωστόσο, μόνο σε περιπτώσεις μη νόμιμης επεξεργασίας αυτής καθεαυτής· όπως ήδη προειπώθηκε υφίσταται η υποχρέωση μεταξύ άλλων του υπευθύνου να λαμβάνει κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα τα οποία θα αποτρέψουν την προσβολή των δεδομένων που επεξεργάζεται. Το ανωτέρω ωστόσο, σχετίζεται απλώς με την υποχρέωση *«θέσπισης συστήματος διαχείρισης κινδύνων»* και σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να θεωρηθεί ότι ο υπεύθυνος έχει την παράλογη υποχρέωση να εκμηδενίσει τους κινδύνους παραβίασης. Σε περίπτωση, λοιπόν, που επήλθε άνευ αδείας, επί παραδείγματι, πρόσβαση τρίτου στα δεδομένα, αυτό που στα αλήθεια θα εξετασθεί για να κριθεί εάν ο υπεύθυνος υποχρεούται ή όχι να καταβάλει αποζημίωση στο ζημιωθέν υποκείμενο, είναι η στάθμιση των κινδύνων στην οποία εκείνος είχε προβεί και η καταλληλότητα των μέτρων που εκείνος είχε λάβει· δεν νοείται, λοιπόν, να επιρρίπτεται αυτομάτως η

⁹ Βλ. και εισαγωγική παρατήρηση 39 «Κάθε επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα θα πρέπει να είναι σύννομη και δίκαιη.»

¹⁰ Βλ. και εισαγωγική παρατήρηση 39 «Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα θα πρέπει να είναι επαρκή και συναφή και να περιορίζονται στα αναγκαία για τους σκοπούς της επεξεργασίας τους.»

¹¹ Βλ. και εισαγωγική παρατήρηση 39 «Θα πρέπει να λαμβάνεται κάθε εύλογο μέτρο, ώστε να διασφαλίζεται ότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που δεν είναι ακριβή διορθώνονται ή διαγράφονται.»

ευθύνη στον υπεύθυνο για κάθε προσβολή των δεδομένων που επεξεργάζεται. Η παράβαση σε τέτοιες περιπτώσεις όπου η ζημία προέρχεται «έξωθεν» ο υπεύθυνος ευθύνεται εάν δεν καταφέρει να αποδείξει ότι είχε λάβει *«υπόψη τη φύση, το πλαίσιο, το πεδίο εφαρμογής και τους σκοπούς της επεξεργασίας και τον κίνδυνο για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων»*¹². Παρόμοιο είναι το ενδεχόμενο κατά το οποίο η ζημία επήλθε από σφάλμα του υπαλλήλου του υπευθύνου. Η απάντηση για την ύπαρξη ή μη ευθύνης του υπευθύνου και πάλι θα εξαρτηθεί από το κατά πόσο ο ίδιος θα καταφέρει να αποδείξει ότι κατά εκτίμηση του ενδεδεδειγμένου επιπέδου ασφάλειας ελήφθησαν εκ μέρους του εγγενείς με την επεξεργασία κίνδυνοι (C-340/21 - Natsionalna agentsia za prihodite, 2023, σκ. 27).

Παρανομία, έγκειται βεβαίως και σε κάθε περίπτωση όπου ένα από τα κατοχυρωμένα δικαιώματα των υποκειμένων προσβάλλεται αδικαιολόγητα. Δεν είναι, ωστόσο, απαραίτητο η παραβιασθείσα διάταξη στην οποία θα βασισθεί η αγωγή του άρθρου 82 να είναι διάταξη που προορίζεται εν στενή εννοία για την προστασία των εννόμων συμφερόντων των υποκειμένων. Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, στοιχειοθετείται εξίσου υποχρέωση αποζημίωσης εάν ενδεικτικά διαγνωσθεί μη συμμόρφωση με τα άρθρα 5-14, 16-22, 24-26, 28-29, 32, 44-46, 58 παράγραφος 2, 60 παράγραφος 10, 89 παράγραφος 1 (Τρούλη, 2023, σελ. 182). Την νόμιμη βάση σχετικά με την παράβαση προσφέρει πέραν του ΓΚΠΔ και το δίκαιο των κρατών μελών που εξειδικεύει τον Κανονισμό¹³, ήτοι για την Ελλάδα και ο -ομολογουμένως σε πολλά σημεία προβληματικός- Ν. 4624/2019.

Ένα ακόμη, ενδιαφέρον ζήτημα, σχετικά με την έννοια της παρανομίας αναδύεται όσον αφορά στην περίπτωση της εκ παραδρομής απώλειας ή διαγραφής προσωπικών δεδομένων. Το εν λόγω ερώτημα, ουσιαστικά υποκρύπτει την υποχρέωση ή μη του υπευθύνου να διατηρεί τα δεδομένα ενός προσώπου, μια υποχρέωση που σε πρώτη ανάγνωση φαίνεται να μην υφίσταται. Εάν όμως θεωρηθεί ότι η παραπάνω διαγραφή επηρεάζει την αρχή της ακρίβειας των δεδομένων ή συστέλλει το δικαίωμα μεταφοράς των δεδομένων του υποκειμένου, τότε -υπό το πρίσμα αυτό- είναι ρεαλιστικό το γίνει αποδεκτή η ύπαρξη ευθύνης (Τρούλη, 2023, σελ. 187).

¹² Εισαγωγική παρατήρηση 74

¹³ Σκέψη 146: «[...]Επεξεργασία κατά παράβαση του παρόντος κανονισμού συμπεριλαμβάνει επίσης τυχόν επεξεργασία που γίνεται κατά παράβαση των κατ' εξουσιοδότηση και εκτελεστικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εφαρμογή του παρόντος κανονισμού και του δικαίου των κρατών μελών που εξειδικεύει τους κανόνες του παρόντος κανονισμού[...]

Ο εκτελών προφανώς ευθύνεται εφόσον δεν συμμορφώθηκε με τις υποχρεώσεις που τον αφορούν και δη με την υποχρέωσή του να ακολουθεί τις οδηγίες και τις υποδείξεις του υπευθύνου στο μέτρο που αυτές είναι νόμιμες. Ενδεικτικά ο εκτελών δεσμεύεται απευθείας από τον κανονισμό από την υποχρέωση τήρησης αρχείου δραστηριοτήτων (άρθρο 30 παράγραφος 2), από την υποχρέωση κοινοποίησης των παραβιάσεων στον υπεύθυνο (άρθρο 33 παράγραφος 2), από την υποχρέωση ορισμού υπευθύνου προστασίας (άρθρο 37), από την τήρηση κωδίκων συμπεριφοράς και απαιτήσεων πιστοποίησης (άρθρα 41 και 42) και από τις περί διαβιβάσεων διατάξεις (άρθρα 44 επ). Πέραν όμως των απευθείας από τον κανονισμό υποχρεώσεών του, υφίσταται στο πρόσωπό του και η ευθύνη της τήρησης των εντολών και υποδείξεων του υπευθύνου, η οποία ευθύνη θεμελιώνεται κυρίως στο άρθρο 28 παράγραφος 3 που ρυθμίζει την σχέση υπευθύνου εκτελούντος (Τρούλη, 2023, σελ. 188). Αναφορικά με την σχέση του εκτελούντος με τον υπεύθυνο ως προειπώθηκε -και πάντως δικαιοπολητικά ορθότερο- είναι ο δεύτερος να ευθύνεται σε κάθε περίπτωση ως προστήσας του πρώτου δεδομένου ότι ο ίδιος τον επέλεξε προς τον σκοπό της επεξεργασίας των δεδομένων (Τρούλη, 2023, σελ. 190) και αυτό διότι ο υπεύθυνος χρησιμοποιεί και επωφελείται από τη δραστηριότητα του εκτελούντος, με αποτέλεσμα να ευθύνεται και για τις ζημίες που εκείνος προκαλεί (Παντελίδου, 2019, σελ. 334).

4.1. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ

Πριν την καταληκτική κατάφαση της παραβίασης κανόνα του ΓΚΠΔ θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να εξετάζεται εάν αυτή κατ' εξαίρεση ήταν δικαιολογημένη, ειδικότερα θα πρέπει να εξετάζεται η πιθανή σύγκρουση του δικαιώματος προστασίας προσωπικών δεδομένων με άλλα έννομα αγαθά, όπως χαρακτηριστικά πολλές φορές συμβαίνει κατά την πρακτική εναρμόνιση των προσωπικών δεδομένων με το δικαίωμα στην πληροφόρηση (Παναγοπούλου-Κουτνατζή, 2012). Υφίσταται πάντως καθώς φαίνεται από τον ελληνικό νόμο ένα *prima facie* προβάδισμα υπέρ της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (Βλαχόπουλος, 2007, σελ. 138).

Είναι σημαντικό σε αυτό το σημείο να γίνει ξεκάθαρο ότι τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον ΓΚΠΔ δεν ανήκουν στην κατηγορία των απόλυτων δικαιωμάτων, χαρακτηριστικό παράδειγμα της οποίας είναι η αξία του ανθρώπου. Όσον αφορά στο δικαίωμα διαγραφής, επί παραδείγματι, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 17 ΓΚΠΔ, μπορεί κανείς να εντοπίσει στο ίδιο το γράμμα του εν λόγω άρθρου και συγκεκριμένα στην παράγραφο 3 αυτού, ορισμένες περιπτώσεις κατά τις οποίες το

παραπάνω δικαίωμα δύναται να καμφθεί. Κάτι τέτοιο συνέβη και στην περίπτωση εκείνη κατά την οποία ένα γυμναστήριο διατήρησε τα δεδομένα ενός πρώην μέλους του στο οποίο απαγόρευσε την εκ νέου είσοδο ή επανεγγραφή, και που για τον σκοπό αυτό διατήρησε, παρά την άσκηση από το υποκείμενο του δικαιώματος διαγραφής, ορισμένα απαραίτητα δεδομένα που αφορούν στο υποκείμενο (ονοματεπώνυμο και ημερομηνία γέννησης) ώστε να μπορεί να εφαρμοσθεί αποτελεσματικά το μέτρο της μη επανεγγραφής. Εν προκειμένω το γυμναστήριο ως υπεύθυνος επεξεργασίας επικαλέστηκε έννομο συμφέρον σε σχέση με την αποτροπή εισόδου του διεγραφέντος πρώην μέλους του στους επιχειρησιακούς του χώρους, κάτι που προφανώς σημαίνει και προστασία των δικαιωμάτων και νομικών συμφερόντων του κατ' άρθρον 17 παρ. 3 στοιχ. ε (Informacijski rooblaščenec, 2025).

Πρέπει, επομένως, κανείς να έχει υπόψη την γενική θεωρία του περιορισμού των δικαιωμάτων, από την οποία δεν υφίσταται λόγος να αποστασιοποιηθούν τα κατοχυρωμένα μέσω του ΓΚΠΔ δικαιώματα των υποκειμένων. Την εν λόγω «πρακτική εναρμόνιση δικαιωμάτων» που ενδέχεται να προκύψει στην πράξη, την έχει λάβει υπόψη του ο ενωσιακός νομοθέτης, όπως φαίνεται στην εισαγωγική παρατήρηση 63 όπου αναφέρεται *«Το δικαίωμα αυτό δεν θα πρέπει να επηρεάζει αρνητικά τα δικαιώματα ή τις ελευθερίες άλλων, όπως το επαγγελματικό απόρρητο ή το δικαίωμα διανοητικής ιδιοκτησίας και, ειδικότερα, το δικαίωμα δημιουργού που προστατεύει το λογισμικό»*. Στο πλαίσιο αυτό εξετάζοντας το δικαίωμα της πρόσβασης του υποκειμένου στα δεδομένα του, ανέφερε το ΔΕΕ σε πολύ πρόσφατη νομολογία του, συγκεκριμένα, *«ότι το άρθρο 23, παράγραφος 1, στοιχείο θ', του ΓΚΠΔ προβλέπει, κατ' ουσίαν, ότι περιορισμός του περιεχομένου των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων που προβλέπονται, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 15 του ΓΚΠΔ είναι δυνατός μόνον όταν σέβεται την ουσία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών και συνιστά αναγκαίο και αναλογικό μέτρο σε μια δημοκρατική κοινωνία για τη διασφάλιση της προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων»* (C-203/22 - CK, Magistrat der Stadt Wien, Dun & Bradstreet Austria GmbH, 2025, σκ. 70). Σε περίπτωση, λοιπόν, αναδυόμενης συγκρούσεως μεταξύ, αφενός, της άσκησης ενός δικαιώματος που κατοχυρώνεται στον ΓΚΠΔ και, αφετέρου, των δικαιωμάτων ή των ελευθεριών τρίτων, θα πρέπει να γίνεται εκάστοτε στάθμιση των καταρχήν συγκρουόμενων δικαιωμάτων και ελευθεριών (C-487/21 - F.F. κατά Österreichische Datenschutzbehörde, CRIF GmbH, 2023, σκ. 44). Η δε λύση που θα προκριθεί θα πρέπει προφανώς, όπως τόνισε

και ο γενικός εισαγγελέας Jean Richard de la Tour, να σέβεται τον θεμελιώδη «περιορισμό των περιορισμών», ήτοι την αρχή της αναλογικότητας (C-203/22 - CK, 2024, σκ. 94).

5. Η ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΤΗΣ ΖΗΜΙΑΣ

Η πλήρωση της προϋπόθεσης της ζημίας είναι εκείνη που ενεργοποιεί επί της ουσίας την αξίωση αποζημίωσης του ζημιωθέντος. Φαίνεται πως το δικαστήριο χαράσσει πλέον μια ξακάθαρη απαρίθμηση των προϋποθέσεων αναφέροντας ότι «η ύπαρξη «ζημίας» την οποία «υπέστη» ένα πρόσωπο συνιστά μία από τις προϋποθέσεις του προβλεπόμενου στο άρθρο 82, παράγραφος 1, δικαιώματος αποζημίωσης, όπως ακριβώς και η ύπαρξη παράβασης του κανονισμού αυτού και αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της ζημίας και της παράβασης, δεδομένου ότι οι τρεις αυτές προϋποθέσεις είναι σωρευτικές» (C-667/21 - Krankenversicherung Nordrhein, 2023, σκ. 82). Αρκεί, επομένως, η επέλευση της ζημίας από μόνη της και το δικαίωμα της αποζημίωσης δεν μπορεί να εξαρτάται από την πρόσθετη απόδειξη ότι ο ζημιωθείς υπέστη αδικαιολόγητη προσβολή του εννόμου συμφέροντος (C-507/23 - A κατά Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, 2024, σκ. 24). Με εφελτήριο την αιτιολογική σκέψη 146 του ΓΚΠΔ, η οποία σημειωτέον ως τέτοια αναπτύσσει οιονεί δεσμευτική ισχύ (Αυγουστιανάκης & Μήτρου, 2020, σελ. 759), κατανοεί κανείς την τάση που προωθείται από τον ενωσιακό νομοθέτη να ερμηνεύεται η έννοια της ζημίας όσο το δυνατόν πιο διασταλτικά¹⁴. Η εν λόγω έννοια μάλιστα πρέπει να ερμηνεύεται με τρόπο αυτοτελή, ομοιόμορφο και προσιδιάζοντα στο δίκαιο της Ένωσης από όλα τα κράτη μέλη (Χαρίση, 2024, σελ. 42). Εξίσου διαφωτιστικές για τον προσδιορισμό της έννοιας της ζημίας, είναι οι αιτιολογικές σκέψεις 75 και 85. Ορίζεται δε ρητά στο άρθρο 82 ότι με τον όρο ζημία εννοείται τόσο η υλική όσο και η μη υλική ζημία. Μέσω της τελεολογικής ερμηνείας καταλήγει κανείς στο συμπέρασμα ότι αποκαθίσταται εν προκειμένω τόσο η θετική ζημία όσο και τα διαφυγόντα κέρδη (αποθετική ζημία) (Κόμνιος, 2020, σελ. 145). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποθετικής ζημίας είναι η περίπτωση μη πρόσληψης εργαζομένου εξαιτίας παράνομης πρόσβασης στα προσωπικά του δεδομένα από τον υποψήφιο εργοδότη του επί παραδείγματι πριν την επικείμενη συνέντευξη χωρίς να το επιδιώξει ουδέποτε αυτό το υποκείμενο των δεδομένων (Ιγγλεζάκης, 2004, σελ. 101). Όπως ευσύνοπτα επεσήμανε το δικαστήριο η

¹⁴ Σκέψη 146: «Η έννοια της ζημίας θα πρέπει να ερμηνεύεται διασταλτικά με γνώμονα τη νομολογία του Δικαστηρίου κατά τρόπον ώστε να λαμβάνονται πλήρως υπόψη οι στόχοι του παρόντος κανονισμού»

απώλεια ευκαιρίας νοείται ως ζημία (T-230/94 - Frederick Farrugia κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1996). Σε αυτές τις περιπτώσεις η ζημία αποκαθίσταται εφόσον υφίστατο ένας «ορισμένος βαθμός πραγματοποίησης» του εννόμου συμφέροντος του ζημιωθέντος (T-230/94 - Frederick Farmgia, 1996, σκ. 41). Όσον δε αφορά στις μελλοντικές ζημίες, αυτές γίνεται δεκτό ότι μπορούν να αποζημιώνονται εφόσον είναι επικείμενες και είναι δυνατή η με εύλογη βεβαιότητα πρόβλεψή τους (56/74 έως 60/74 - Kurt Kampffmeyer Muehlenvereinigung κατά Επιτροπής, 1976, σκ. 6). Ειδικότερα γίνεται δεκτό ότι για την αποτροπή σοβαρότερων ζημιών μπορεί να είναι σκόπιμη -και ως εκ τούτου πρέπει να είναι και παραδεκτή- η προσφυγή στη δικαιοσύνη μόλις υπάρξει βεβαιότητα ως προς τα γενεσιουργά αίτια της ζημίας. Το δικαστήριο τονίζει ότι η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται από τις διατάξεις που ισχύουν στις έννομες τάξεις των κρατών μελών στις περισσότερες εκ των οποίων -αν όχι σε όλες- επιτρέπεται η άσκηση αναγνωριστικής αγωγής για μελλοντική ζημία εφόσον είναι επαρκώς βεβαιωμένη η πρόκλησή της. Στις ανωτέρω περιπτώσεις, δηλαδή, δεν απαιτείται η ζημία να μπορεί να εκφρασθεί αριθμητικώς και με ακρίβεια (281/84 - Zuckerfabrik Bedburg AG κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, 1987, σκ.14).

Ως προς την ευθύνη του υπευθύνου πρέπει να αναφερθεί ότι η εκ της αυξημένης ευθύνης που ο ίδιος έχει, δεν απαιτείται η ζημία να επήλθε απευθείας από κάποια δική του προσωπικά παραβίαση του κανονισμού· το ανωτέρω γίνεται δεκτό καθώς ο ίδιος ευθύνεται ως προελέχθη για τις πράξεις όλων των συμμετόχων στην επεξεργασία, είτε αυτοί είναι εκτελούντες είτε είναι υπεργολάβοι επεξεργασίας. Αντιθέτως για να εναχθεί βάσιμα ένας εκτελών θα πρέπει η ζημία να επήλθε άμεσα από παράνομη δική του συμπεριφορά, η οποία αποτέλεσε και την βασική αιτία της ζημίας (Τρούλη, 2023, σελ. 202).

5.1. ΜΗ ΥΛΙΚΗ ΖΗΜΙΑ

Στον κανονισμό δεν δίδεται ορισμός της έννοιας της ζημίας, προβλέπεται ωστόσο ρητώς ότι το άρθρο 82 καταλαμβάνει όχι μόνο περιπτώσεις υλικής αλλά και περιπτώσεις «μη υλικής» ζημίας. Αναφορικά με την έννοια της μη υλικής ζημίας πρέπει να αναφερθεί ότι βρίσκεται σε εξέλιξη η συζήτηση περί το εάν «η επέμβαση σε θεμελιώδη δικαιώματα του προσώπου χωρίς συγκατάθεση του υποκειμένου ή άλλη νόμιμη βάση επεξεργασίας συνιστά από μόνη της βλάβη» (Αυγουστιανάκης, 2024, σελ. 225). Ουσιαστικά εάν γινόταν αυτή η ερμηνεία δεκτή θα πολλαπλασιαζόταν εκθετικά ο αριθμός των αγωγών του άρθρου 82 που θα γινόταν δεκτός, επειδή θα εξοβελιζόταν

έτσι και η προϋπόθεση της ζημίας, η οποία θα συνέπιπτε με την προϋπόθεση πλέον της παρανομίας. Προς το παρόν φαίνεται ότι το ενωσιακό δικαστήριο έχει υιοθετήσει -εν μέσω δικανικής αμηχανίας- την πάγια άποψη ότι μια παραβίαση διάταξης του ΓΚΠΔ δεν συνιστά αυτομάτως και αφ' εαυτής ύπαρξη προσβολής «του θεμελιώδους δικαιώματος στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» (C-590/22 - PS Adresse erronée, 2024)¹⁵. Όπως ξεκαθάρισε με πρόσφατη νομολογία του το ΔΕΕ δεν νοείται να γίνει δεκτό ότι οποιαδήποτε «παράβαση» των διατάξεων του ΓΚΠΔ «θεμελιώνει αφ' εαυτής το εν λόγω δικαίωμα αποζημιώσεως υπέρ του υποκειμένου των δεδομένων» (C-300/21 - Österreichische Post AG, 2023, σκ. 33). Κατά συνέπεια, η επεξεργασία δεδομένων χωρίς νομική βάση αυτή καθαυτή απλώς αντίκειται στον σκοπό της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, αλλά δεν πληροί την προϋπόθεση για χρηματική αποζημίωση. Η επέλευση ζημίας αποτελεί τον καθοριστικό παράγοντα για τη θεμελίωση αξίωσης αποζημίωσης, και κατά το δικαστήριο η αντίθετη άποψη φαίνεται να μην συμβαδίζει με την γραμματική ερμηνεία του άρθρου 82 (C-590/22 - PS Adresse erronée, 2024, σκ. 22 επ). Οι προσβολές επί των προσωπικών δεδομένων, τουλάχιστον θεωρητικά, μπορεί να οδηγήσουν σε μη υλικές ζημίες των υποκειμένων, άλλοτε ακόμα και υπό τη μορφή διαγνώσιμων ψυχικών διαταραχών, ταξινομήσιμων σύμφωνα με το Πέμπτο Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο Ψυχικών Διαταραχών (DSM-5), όπως είναι κατάθλιψη, η αγχώδης διαταραχή, η αγοραφοβία, η διαταραχή πανικού και η μετατραυματική διαταραχή άγχους (PTSD) (Mulders, 2023, p. σελ. 171).

Η πλειονότητα, ωστόσο, των υποκειμένων βιώνει μια διαφορετική βλάβη, η οποία περιγράφεται μάλλον ορθότερα ως «*ψυχολογική βλάβη*», με χαρακτηριστικά παραδείγματα, τα αισθήματα άγχους, τη συναισθηματική βλάβη και το στρες. Η ανεπιθύμητη επί παραδείγματι διάδοση πληροφοριών, όσο ασήμαντες και αν φαίνονται, βλάπτει τη δυνατότητα διαμόρφωσης της προσωπικότητας, διότι η διαμόρφωση της προσωπικότητας αφορά τόσο την αποκάλυψη όσο και την απόκρυψη πτυχών της. Μέσω της προσβολής των δεδομένων μπορεί να ασκηθεί ανεπιθύμητη επιρροή και άρα κυριαρχία εις βάρος του φαινομενικά αυτοκυρίαρχου υποκειμένου, το οποίο βρίσκεται σε μια εξαιρετικά ανελεύθερη πλέον κατάσταση. Γίνεται έτσι

¹⁵ Σκέψη 23: «Ως εκ τούτου, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι κάθε «παράβαση» των διατάξεων του ΓΚΠΔ θεμελιώνει αφ' εαυτής το εν λόγω δικαίωμα αποζημιώσεως υπέρ του υποκειμένου των δεδομένων, όπως αυτό ορίζεται στο άρθρο 4, σημείο 1, του ΓΚΠΔ. Εξάλλου, η χωριστή μνεία της «ζημίας» και της «παραβάσεως», στο άρθρο 82 παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού, θα ήταν περιττή αν ο νομοθέτης της Ένωσης είχε κρίνει ότι τυχόν παράβαση των διατάξεων του κανονισμού μπορεί να αρκεί, αφ' εαυτής και σε κάθε περίπτωση, προς θεμελίωση δικαιώματος αποζημιώσεως »

κατανοητό ότι, όταν κανείς αναφέρεται σε ψυχολογική βλάβη, δεν αναφέρεται στα απλά αισθήματα δυσaráσκειας που μπορεί κάποιο υποκείμενο να νιώσει, αλλά στην απτή έκφραση της προσβολής των υποκειμένων αξιών που το δίκαιο της προστασίας δεδομένων επιδιώκει να προστατεύσει, όπως ιδίως είναι η ελευθερία επιλογής και η αυτόνομη άσκηση άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η ψυχολογική βλάβη, συνεπώς, όχι μόνο είναι πιθανό να προκύπτει από παραβιάσεις του ΓΚΠΔ, αλλά και αξίζει έννομης προστασίας, λαμβάνοντας υπόψη τους σκοπούς του ΓΚΠΔ, δηλαδή την προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των υποκειμένων των δεδομένων. Η έννοια της αποζημίωσης θα πρέπει να «αντανακλά πλήρως τους σκοπούς του [ΓΚΠΔ]», πράγμα που σημαίνει ότι τουλάχιστον κάποια μορφή ψυχολογικής βλάβης θα πρέπει να είναι αποζημιώσιμη (Mulders, 2023, σελ. 173). Διάφορα παραδείγματα, λοιπόν, μη υλικής ζημίας παραθέτει και η αιτιολογική σκέψη 75¹⁶ και 85¹⁷. έτσι ακόμα και η απώλεια σημαντικών προσωπικών φωτογραφιών που ο ζημιωθείς είχε αποθηκεύσει σε ένα cloud, δύναται να στοιχειοθετήσει την απαιτούμενη ηθική βλάβη (Τρούλη, 2023, σελ. 214).

Το γεγονός ότι η μη υλική βλάβη συνιστά μορφή ζημίας γίνεται παγίως δεκτό και από τα ελληνικά δικαστήρια (ΑΠ 1284, 2017). Την μη υλική βλάβη μάλιστα, εναργώς διαχωρίζει από την περιουσιακή ζημία, από την οποία είναι πλήρως ανεξάρτητη. Η μόνη υποχρέωση του ενάγοντος κατά την ελληνική νομολογία είναι να αναφέρει «την παράβαση που οδηγεί ως αποτέλεσμα στην «ηθική βλάβη», ως απλώς «τυπική

¹⁶ [...]υλική ή μη υλική βλάβη, ιδίως όταν η επεξεργασία μπορεί να οδηγήσει σε διακρίσεις, κατάχρηση ή υποκλοπή ταυτότητας, οικονομική απώλεια, βλάβη φήμης, απώλεια της εμπιστευτικότητας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που προστατεύονται από επαγγελματικό απόρρητο, παράνομη άρση της ψευδωνυμοποίησης, ή οποιοδήποτε άλλο σημαντικό οικονομικό ή κοινωνικό μειονέκτημα· όταν τα υποκείμενα των δεδομένων θα μπορούσαν να στερηθούν των δικαιωμάτων και ελευθεριών τους ή να εμποδίζονται από την άσκηση ελέγχου επί των δεδομένων τους προσωπικού χαρακτήρα· όταν υπόκεινται σε επεξεργασία δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα οποία αποκαλύπτουν φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, πολιτικά φρονήματα, θρησκεία ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις ή συμμετοχή σε συνδικάτα και γίνεται επεξεργασία γενετικών δεδομένων, δεδομένων που αφορούν την υγεία ή δεδομένων που αφορούν τη σεξουαλική ζωή ή ποινικές καταδίκες και αδικήματα ή σχετικά μέτρα ασφάλειας· όταν αξιολογούνται προσωπικές πτυχές, ιδίως όταν επιχειρείται ανάλυση ή πρόβλεψη πτυχών που αφορούν τις επιδόσεις στην εργασία, την οικονομική κατάσταση, την υγεία, προσωπικές προτιμήσεις ή συμφέροντα, την αξιοπιστία ή τη συμπεριφορά, τη θέση ή μετακινήσεις, προκειμένου να δημιουργηθούν ή να χρησιμοποιηθούν προσωπικά προφίλ· όταν υποβάλλονται σε επεξεργασία δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ευάλωτων φυσικών προσώπων, ιδίως παιδιών· ή όταν η επεξεργασία περιλαμβάνει μεγάλη ποσότητα δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και επηρεάζει μεγάλο αριθμό υποκειμένων των δεδομένων.

¹⁷ [...]όπως απώλεια του ελέγχου επί των δεδομένων τους προσωπικού χαρακτήρα ή ο περιορισμός των δικαιωμάτων τους, διακρίσεις, κατάχρηση ή υποκλοπή ταυτότητας, οικονομική απώλεια, παράνομη άρση της ψευδωνυμοποίησης, βλάβη της φήμης, απώλεια της εμπιστευτικότητας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που προστατεύονται από επαγγελματικό απόρρητο ή άλλο σημαντικό οικονομικό ή κοινωνικό μειονέκτημα για το ενδιαφερόμενο φυσικό πρόσωπο.[...]

διαδικασία απόδειξης της παράβασης», ώστε να μην υπάρχει ανάγκη αναφοράς των επί μέρους στοιχείων της ηθικής βλάβης (κατ' αντίθεση των άρθρων του ΑΚ, αλλά και της περιουσιακής βλάβης, που απαιτεί πλήρη αιτιολόγηση) που υπέστη στην προσωπικότητά του, που εμφανίζεται και είναι δεδομένη» (ΕφΑθ 229, 2024).

Το ΔΕΕ επεσήμανε επιπλέον ότι, εφόσον το άρθρο 82 δεν προβλέπει κανένα κατώφλι σοβαρότητας της ζημίας, ακόμα και αν ένα κράτος μέλος απαιτεί την ύπαρξη ενός ελαχίστου επιπέδου ζημίας προς θεμελίωση δικαιώματος αποζημίωσης, αυτό δεν πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και αυτό διότι *«τυχόν εξάρτηση της αποκαταστάσεως της μη υλικής ζημίας από ένα ελάχιστο όριο ως προς τη βαρύτητά της θα ενείχε τον κίνδυνο να θιγεί η συνοχή του καθεστώτος που θεσπίζει ο ΓΚΠΔ, δεδομένου ότι η διαβάθμιση του ελάχιστου ορίου αυτού, από το οποίο θα εξαρτάτο η δυνατότητα αποκαταστάσεως ή μη της εν λόγω ζημίας, θα μπορούσε να μεταβάλλεται αναλόγως της εκτιμήσεως των δικαστών που επιλαμβάνονται της υποθέσεως»* (C-300/21 - Österreichische Post AG, 2023, σκ. 49). Το Δικαστήριο εν ολίγοις απέρριψε -αναφορικά με την ύπαρξη μη υλικής ζημίας- τον παράγοντα της *de minimis* (κατ' ελάχιστον βαθμό) προσβολής προκειμένου να αναγνωρισθεί δικαίωμα προς αποζημίωση, καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο ακόμη πιο πιθανή την ευδοκίμηση μια αγωγής αποζημίωσης με βάση το άρθρο 82 (Li, 2023; C-456/22 - VX, AT κατά Gemeinde Ummendorf, 2023, σκ. 18). Ειδικότερα κατά το Δικαστήριο δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι, εκτός από τις τρεις προϋποθέσεις που έχουν καθιερωθεί (και αναλύονται στην παρούσα), μπορεί να προστεθεί και οποιαδήποτε άλλη για τη θεμελίωση της ευθύνης του άρθρου 82, *«όπως ο απτός χαρακτήρας της ζημίας ή ο αντικειμενικός χαρακτήρας της προσβολής»* (C-200/23 - Agentsia po vprisvaniyata, 2024, σκ. 148) ή ότι το υποκείμενο υπέστη αδικαιολόγητη προσβολή του εννόμου συμφέροντος του. Επιπλέον, κρίνεται ότι προστατεύονται και οι μελλοντικές ζημιές και ειδικότερα ότι ο φόβος μιας *«ενδεχόμενης μελλοντικής κατάχρησης προσωπικών δεδομένων»* δύναται να στοιχειοθετήσει μη υλική ζημία, υπό τον όρο ότι το υποκείμενο υπέστη *«πραγματική και βέβαιη συναισθηματική βλάβη»* (Αυγουστιανάκης, 2024, σελ. 225).

Ως υλική ζημία, τέλος, πρέπει να γίνει κατανοητό ότι πέραν της συνήθους περιπτώσεως της εσωτερικής συναισθηματικής και ψυχολογικής βλάβης που υφίσταται ο ζημιωθείς, δύναται να θεωρηθεί και ένα πλήθος έτερων περιπτώσεων, με ιδιαίτερο μάλιστα οικονομικό αντίκτυπο. Τέτοιες περιπτώσεις μπορεί να είναι οι προσβολές των προσωπικών δεδομένων που οδηγούν σε απόρριψη παροχής πίστωσης, σε καταγγελία

ενός δανείου, σε δυσμενέστερους πιστωτικούς όρους με μεγαλύτερο ενδεχομένως επιτόκιο, στην άρνηση παροχής ασφάλισης, ή σε ασφάλιση με δυσμενέστερους ασφαλιστικούς όρους, στην άρνηση της σύναψης συμβάσεως, στην παράνομη ανάλυση της αγοραστικής συμπεριφοράς του αντισυμβαλλομένου ή στην κατάρτιση προφίλ αυτού με επίπτωση στην εξατομικευμένη τιμολόγηση ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας (Τρούλη, 2023, σελ. 210). Η παραβίαση της προστασίας των δεδομένων μπορεί εξίσου να οδηγήσει στην απόλυση ενός εργαζομένου, είτε αυτή προέρχεται από στοιχεία που αφορούν στις δεξιότητες του είτε ακόμα και από στοιχεία που συνδέονται με τον ιατρικό του φάκελο (Τρούλη, 2023, σελ. 210). Το υποκείμενο βέβαια των δεδομένων εις βάρος του οποίου διαπράττεται παράβαση η οποία φέρεται να το ζημίωσε οφείλει *«να αποδείξει ότι οι συνέπειες αυτές συνιστούν μη υλική ζημία, κατά την έννοια του άρθρου 82 του κανονισμού αυτού»* (C-340/21 - Natsionalna agentsia za prihodite, 2023, σκ. 40).

5.1.1. ΑΠΩΛΕΙΑ ΕΛΕΓΧΟΥ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Ένα ενδιαφέρον ζήτημα μη υλικής ζημίας είναι η λεγόμενη απώλεια ελέγχου ενός υποκειμένου επί των δεδομένων του λόγω μιας παράνομης επεξεργασίας. Δύναται έτσι μέσω, επί παραδείγματι, παράνομης κοινοποίησης των δεδομένων σε τρίτους ή αθέμιτης «επιτήρησης» συνδεδεμένων συσκευών του υποκειμένου στο διαδίκτυο (online surveillance), οι οποίες συλλέγουν πλήθος δεδομένων, να θιγεί το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των δεδομένων ενός υποκειμένου. Η διαδικασία της αθέμιτης επιτήρησης συνεπάγεται μια (ipso facto) απώλεια ελέγχου επί των επίμαχων προσωπικών δεδομένων, καθώς εξ ορισμού το υποκείμενο αδυνατεί πλέον να έχει τον πλήρη έλεγχο των δεδομένων του και δεν μπορεί να ασκεί αποτελεσματικά τα δικαιώματά του, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα το δικαίωμα της διαγραφής (Janeček, 2024, σελ. 18). Το εν λόγω δικαίωμα φωτίζει η υπ' αριθμ. 7 εισαγωγική παρατήρηση του κανονισμού, στην οποία αναφέρεται ότι *«Τα φυσικά πρόσωπα θα πρέπει να έχουν τον έλεγχο των δικών τους δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα»*. Στην δε υπ' αριθμ. 85 εισαγωγική παρατήρηση εμφανίζεται η επίκληση του φαινομένου της απώλειας δεδομένων ως παράδειγμα «ζημίας» καθώς αναγράφεται χαρακτηριστικά *«Η παραβίαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορεί, εάν δεν αντιμετωπιστεί κατάλληλα και έγκαιρα, να έχει ως αποτέλεσμα σωματική, υλική ή μη υλική βλάβη για φυσικά πρόσωπα, όπως απώλεια του ελέγχου επί των δεδομένων τους προσωπικού χαρακτήρα»*. Η απώλεια ελέγχου, ωστόσο, σε καμία περίπτωση δεν ισοδυναμεί πάντοτε

με ζημία· ενώ ορισμένα εθνικά δικαστήρια φαίνεται να προσεγγίζουν το ζήτημα με μεγαλύτερο σκεπτικισμό. Το ανώτατο αγγλικό δικαστήριο, για παράδειγμα, στην υπόθεση «Lloyd v Google» δεν αναγνώρισε την πλήρωση της έννοιας της ζημίας λόγω απώλειας ελέγχου, την οποία χαρακτήρισε τρόπον τινά ως μια απλώς εκ νέου περιγραφή της προϋπόθεσης της παρανομίας· θεώρησε δηλαδή ότι η απώλεια ως υπαγόμενη στην έννοια της παραβίασης του ΓΚΠΔ δεν μπορεί να στοχευοθετήσει και την προϋπόθεση της ζημίας (Janeček, 2024, σελ. 14). Φαίνεται ότι το αγγλικό δικαστήριο, ωστόσο, έχει σφάλει καθώς η περίπτωση της απώλειας ελέγχου από τις εισαγωγικές παρατηρήσεις προκύπτει ότι έχει πολλαπλό και όχι μονοσήμαντο χαρακτήρα· ήδη ειπώθηκε ότι μπορεί να αποτελέσει η ίδια μορφή ζημίας, ενώ στην υπ' αριθμ. 75 παρατήρηση φαίνεται ότι μπορεί να αποτελέσει και την αιτία της ζημίας¹⁸. Γίνεται έτσι αντιληπτό ότι η ορθότερη ερμηνεία είναι πως η απώλεια ελέγχου βάσιμα μπορεί να αναγνωσθεί ως αποτέλεσμα μιας παραβίασης του ΓΚΠΔ, χωρίς να ταυτίζεται με την παραβίαση, ακόμα και αν εν προκειμένω τα δύο αυτά γεγονότα, της παραβίασης και της ζημίας, συνήθως θα επέρχονται ταυτόχρονα (Janeček, 2024, σελ. 15). Ακόμα και ο φόβος που υφίσταται το υποκείμενο για την αβέβαιη τύχη των δεδομένων του επί των οποίων πλέον δεν ασκεί «εξουσία», μπορεί και αυτός να ερμηνευθεί ως μορφή ζημίας που στοιχειοθετεί δικαίωμα αποζημίωσης (C-340/21 - Natsionalna agentsia za prihodite, 2023, σκ. 85· C-590/22, 2024, σκ. 32), την οποία σε τέτοιες περιπτώσεις ενδεχομένως είναι πιο συμφέρον να επιδιώξει μέσω συλλογικών αγωγών, καθώς η περίπτωση της απώλειας ελέγχου συνήθως προσβάλλει πολλά υποκείμενα ταυτόχρονα. Επομένως, όπως τονίζει διαρκώς το δικαστήριο, το υποκείμενο έχει «δικαίωμα αποζημίωσης, εφόσον το εν λόγω πρόσωπο αποδείξει ότι υπέστη πράγματι τέτοια ζημία, όσο ελάχιστη και αν είναι» (C-687/21 - MediaMarktSaturn, 2024, σκ. 66). Το ΔΕΕ έλαβε ξεκάθαρη θέση και «στηριζόμενο σε εκτιμήσεις γραμματικής, συστηματικής και τελεολογικής φύσης, έκρινε ότι η απώλεια ελέγχου επί των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για σύντομο χρονικό διάστημα μπορεί να προκαλέσει στο υποκείμενο των δεδομένων «μη υλική ζημία», κατά την έννοια του άρθρου 82» (C-667/21 - Krankenversicherung Nordrhein, 2023, σκ. 66).

¹⁸ «Οι κίνδυνοι για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες φυσικών προσώπων, ποικίλης πιθανότητας και σοβαρότητας, είναι δυνατόν να προκύπτουν από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε σωματική, υλική ή μη υλική βλάβη, ιδίως όταν [...] τα υποκείμενα των δεδομένων θα μπορούσαν να στερηθούν των δικαιωμάτων και ελευθεριών τους ή να εμποδίζονται από την άσκηση ελέγχου επί των δεδομένων τους προσωπικού χαρακτήρα[...].»

Καταλήγει, λοιπόν, κανείς στο συμπέρασμα πως, παρότι καθόλου δεν αποκλείεται η δημοσίευση στο διαδίκτυο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και η συνεπαγόμενη απώλεια του ελέγχου επ' αυτών -ακόμα για σύντομο χρονικό διάστημα- να μπορούν να προκαλέσουν στα υποκείμενα των δεδομένων «μη υλική ζημία», κατά την έννοια του άρθρου 82, παράγραφος 1, του ΓΚΠΔ, η οποία να παρέχει δικαίωμα αποζημίωσης· εντούτοις είναι απαραίτητο τα εν λόγω πρόσωπα να αποδείξουν ότι υπέστησαν πράγματι τέτοια ζημία, όσο ελάχιστη και αν είναι (C-456/22 - VX, AT κατά Gemeinde Ummendorf, 2023, σκ. 18-23). Αξίζει σε αυτό το σημείο να αναφερθεί ότι με νεότερη νομολογία διευκρινίσθηκε ότι δεν απαιτείται η απώλεια του ελέγχου να μετουσιώθηκε και σε κάποια περαιτέρω καταχρηστική εκμετάλλευση των κρίσιμων δεδομένων ώστε να αξιώσει το υποκείμενο αποζημίωση. Αποδεικνύεται, λοιπόν, περίτρανα ότι «ο ενωσιακός νομοθέτης θέλησε να περιλάβει στις έννοιες της «ζημίας» και της «βλάβης» τις οποίες ενδέχεται να υποστούν τα υποκείμενα των δεδομένων την απλή «απώλεια ελέγχου» επί των προσωπικών τους δεδομένων σε συνέχεια παράβασης των διατάξεων του κανονισμού, ακόμη και αν τα επίμαχα δεδομένα δεν χρησιμοποιηθούν καταχρηστικά σε συγκεκριμένη περίπτωση» (C-200/23 - Agentsia po vprisvaniyata, 2024, σκ. 145· C-340/21 - Natsionalna agentsia za prihodite, 2023, σκ. 82).

Τα εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών έχουν πλέον ενσωματώσει στην νομολογία τους το γεγονός ότι μη υλική ζημία μπορεί ήδη να προκύψει από το γεγονός ότι το υποκείμενο των δεδομένων χάνει τον έλεγχο των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Δεν είναι απαραίτητο δηλαδή αναγκαστικά να αποδειχθεί επιπλέον μια «συγκεκριμένη παραβίαση των δικαιωμάτων της προσωπικότητας» με την έννοια περαιτέρω αντιληπτών αρνητικών επιπτώσεων, όπως είναι ο φόβος, το άγχος, ο στιγματισμός ή η έκθεση/αμηχανία του υποκειμένου, παρά η απώλεια δεδομένων στοιχειοθετεί καθεαυτή την έννοια της ζημίας (BGH VI ZR 365-22, 2025).

Με την απώλεια ελέγχου ομοιάζει -αλλά δεν ταυτίζεται- και η περίπτωση της «κατάχρησης/υποκλοπής ταυτότητας», ήτοι της κατά τεκμήριο βούλησης οικειοποιήσεως της ταυτότητας ενός προσώπου του οποίου τα δεδομένα έχουν κλαπεί. Στην τελευταία περίπτωση αναφέρεται ότι, αν και πρέπει να λεχθεί ότι μια κλοπή δεδομένων δεν ισοδυναμεί πάντοτε και με κατάχρηση ταυτότητας, η κλοπή των δεδομένων από μόνη της μπορεί να στηρίξει την πλήρωση της προϋπόθεσης της ζημίας (C-300/21 - Österreichische Post AG, 2023, σκ. 32 και 36).

6. Η ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΤΗΣ ΑΙΤΙΩΔΟΥΣ ΣΥΝΑΦΕΙΑΣ

Η τελευταία αναγνωρισμένη κοινώς προϋπόθεση του άρθρου 82 είναι η ύπαρξη της απαραίτητης αιτιώδους συνάφειας μεταξύ των δυο προηγηθέντων προϋποθέσεων, ήτοι της παράνομης πράξης και της ζημίας. Έχει εκφρασθεί ωστόσο και η άποψη ότι ο σύνδεσμος πρέπει να ερευνάται μεταξύ της επεξεργασίας και της ζημίας και όχι μεταξύ της παράνομης συμπεριφοράς και της ζημίας (Τρούλη, 2023, σελ. 205). Η τελευταία άποψη συνάδει με την καθιερωμένη αντιστροφή του βάρους απόδειξης της προϋπόθεσης της παρανομίας: αντίστοιχη περίπτωση αναζήτησης του αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ μιας συμπεριφοράς (όχι μιας παράνομης συμπεριφοράς) και της ζημίας παρατηρείται στο δίκαιο του καταναλωτή καθώς χαρακτηριστικά παρατηρεί κανείς στο άρθρο 8 παράγραφος 3 Ν. 2251/1994 την ξεκάθαρη διατύπωση ότι *«ο ζημιωθείς υποχρεούται να αποδείξει τη ζημία και την αιτιώδη συνάφεια μεταξύ της παροχής της υπηρεσίας και της ζημίας»*. Το δικαστήριο ωστόσο φαίνεται ότι υιοθετεί την αντίθετη άποψη, ήτοι αναζητά την *«αιτιώδη συνάφεια μεταξύ της εν λόγω παράνομης επεξεργασίας και της ζημίας»* (C-300/21 - Österreichische Post AG, 2023, σκ. 36).

Μετά τον καθορισμό των δύο σημείων μεταξύ των οποίων θα αναζητηθεί ο αιτιώδης σύνδεσμος είναι απαραίτητο να διαλευκανθεί ποιο θα είναι το κριτήριο εντοπισμού του αιτιώδους αυτού συνδέσμου. Θα πρέπει, επομένως, να αναζητηθεί εάν η προϋπόθεση αυτή θα καθορισθεί με ενωσιακά ή με εθνικά κριτήρια. Ορισμένοι θεωρητικοί υποστηρίζουν ότι επί τη βάση της αρχής της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας η έννοια της αιτιώδους συνάφειας πρέπει να ορίζεται από το εθνικό δίκαιο των κρατών μελών. Προς επίρρωση της θέσεως αυτής αναφέρονται κάποιες από τις αποφάσεις του ΔΕΕ, το οποίο ανέφερε ότι *«ελλείψει σχετικής ρυθμίσεως του δικαίου της Ένωσης, απόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους να καθορίσει τις λεπτομέρειες της ασκήσεως του δικαιώματος προς αποκατάσταση ζημίας [...], περιλαμβανομένου του τρόπου ερμηνείας της έννοιας «αιτιώδης συνάφεια», υπό την επιφύλαξη ότι τηρούνται οι αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας»* (C-557/12 - Kone AG, Otis GmbH, Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH, Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH, ThyssenKrupp Aufzüge GmbH κατά ÖBB-Infrastruktur AG, 2014, σκ. 24· C-295/04 έως C-298/04 - Vincenzo Manfredi (C-295/04) κατά Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA, Antonio Cannito (C-296/04) κατά

Fondiaria Sai SpA και Nicolò Tricarico (C-297/04), Pasqualina Murgolo (C-298/04) κατά Assitalia SpA, 2006, σκ. 64).

Κατά την ορθότερη, όμως, άποψη και αυτή η έννοια πρέπει να ορίζεται με ενωσιακούς όρους και όχι κατά αναλογία της ερμηνείας που προσδίδει στην έννοια έκαστο κράτος μέλος. Διαφωτιστική εν προκειμένω είναι η θέση κατά την οποία το κρατικό δίκαιο νοείται να προσδιορίζει μονάχα τις λεπτομέρειες του δικαιώματος αποζημίωσης του ενάγοντος και όχι κάποια από τις βασικές προϋποθέσεις οι οποίες πρέπει να έχουν έναν πλήρως ομοιογενή τρόπο προσέγγισης εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (C-557/12 - Kone AG, Otis GmbH, Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH, Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH, ThyssenKrupp Aufzüge GmbH κατά ÖBB-Infrastruktur AG, 2014, σκ. 22). Με άλλα λόγια, όταν πρέπει να κριθεί η υποχρέωση αποζημιώσεως, δεν έχουν σημασία μόνον ο συγκεκριμένος τρόπος ικανοποίησης των αξιώσεων των ζημιωθέντων, ο υπολογισμός του ύψους τους και η διεξαγωγή των αποδείξεων ενώπιον εθνικών δικαστηρίων, δηλαδή, το «πώς» της αποζημιώσεως· αντιθέτως, στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος βρίσκεται το μακράν πιο ουσιαστικό ζήτημα, δηλαδή, το «αν» της αποζημιώσεως. *«Η κρίση επί του ζητήματος αυτού δεν μπορεί να επαφίεται μόνο στις έννομες τάξεις των κρατών μελών»* (C-557/12 - Kone AG, Otis GmbH, Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH, Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH, ThyssenKrupp Aufzüge GmbH κατά ÖBB-Infrastruktur AG, 2014, σκ. 22). Εάν τα νομικά κριτήρια που χρησιμοποιούν τα εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών προκειμένου να εκτιμήσουν την αστική ευθύνη για συγκεκριμένα είδη ζημιών και σε βάρος συγκεκριμένων προσώπων διέφεραν ουσιωδώς από κράτος μέλος σε κράτος μέλος, θα υφίστατο κίνδυνος άνισης μεταχείρισεως των ζημιωθέντων. Αυτό δεν θα ήταν μόνο αντίθετο στη βασική επιδίωξη του ευρωπαϊκού δικαίου προστασίας δεδομένων, ήτοι στην επίτευξη κατά το δυνατόν ενιαίου νομικού πλαισίου για όλα τα υποκείμενα δεδομένων, αλλά θα συνιστούσε και πρόσκληση για «forum shopping».

Ομολογουμένως απουσιάζει μια ξεκάθαρη θεωρία περί τον αιτιώδη σύνδεσμο σε ενωσιακό επίπεδο, καθώς το Δικαστήριο προτιμάει να μην κατονομάσει ορισμένα κριτήρια αλλά αρκείται σε γενικές διατυπώσεις κυρίως περί αμεσότητας της ζημίας με την παράνομη συμπεριφορά (C-40/07 - Schneider Electric, 2009, σκ. 140). Όπως αναφέρει το ΔΕΕ ορθότερο για λόγους συνοχής του ενωσιακού δικαίου είναι να γίνει δεκτό απλώς ότι *«επιβάλλεται να υφίσταται αρκούντως άμεση αιτιώδης συνάφεια μεταξύ*

της ζημιογόνας συμπεριφοράς και της προβαλλόμενης ζημίας» (C-557/12 - Kone AG, Otis GmbH, Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH, Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH, ThyssenKrupp Aufzüge GmbH κατά ÖBB-Infrastruktur AG, 2014, σκ. 37). Αναγνωρίζει παράλληλα ότι είναι θεμιτό να χρησιμοποιούνται κριτήρια ικανά να εξασφαλίσουν ότι η υποχρέωση αποζημιώσεως δεν θα καταστεί απεριόριστη και δεν θα καλύπτει κάθε πιθανή ζημία, ακόμη και απομακρυσμένη (P. Dumortier frères SA και λοιποί κατά Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. - Αραβόσιτος - Ευθύνη. - Συνεκδικασθείσες υποθέσεις 64 και 113/76, 167 και 239/78, 27, 28 και 45/79, 1979, σκ. 21). Το Δικαστήριο, τελικά, κατά πάγια νομολογία αρκείται στην προβλεψιμότητα της επελθούσης ζημίας, ώστε να αποκλείονται τουλάχιστον περιπτώσεις τελείως απρόβλεπτης επέλευσης της ζημίας (C-557/12 - Kone, 2014, σκ. 42) υιοθετώντας κατά αυτόν τον τρόπο μια μορφή τυπικής αιτιότητας (Γεωργάκη, 2022). Προφανώς η αιτιώδης συνάφεια δύναται να είναι συντρέχουσα μεταξύ περισσότερων, χωρίς αυτό να επηρεάζει κάπως την κρίση περί την ύπαρξή της (C-557/12 - Kone, 2014, σκ. 36). Προκύπτει τελικά ότι το δικαστήριο σε πολλές αποφάσεις του έχει ενστερνιστεί τα συμπεράσματα που είχε εξάγει ο γενικός εισαγγελέας Van Gerven στις προτάσεις του, ο οποίος μεταξύ άλλων ανέδειξε ότι «οι κανόνες περί αποδείξεως του εθνικού δικαίου δεν μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δύσκολη τη λήψη της αποζημιώσεως που επιβάλλει το κοινοτικό δίκαιο» ενώ παράλληλα υπενθύμισε «την απόφαση Dumortier Frères, με την οποία το Δικαστήριο παρατήρησε ότι δεν προκύπτει ευθύνη αν η ζημία [...] δεν προκύπτει κατά επαρκώς άμεσο τρόπο από την παράνομη συμπεριφορά για την οποία γίνεται λόγος[...]ενώ δεν μπορεί να γίνει επίκληση των αρχών που είναι κοινές στα δίκαια των κρατών μελών,[...]για να υποστηριχθεί η υποχρέωση αποκαταστάσεως κάθε επιζήμιας συνέπειας, ακόμη και απομακρυσμένης» (C-128/92 - Banks, 1993). Η συγκεκριμένη προϋπόθεση έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς την ευθύνη του υπευθύνου· για παράδειγμα, σε περίπτωση που ένας υπάλληλος -ή γενικά άτομο υπό την εποπτεία- του υπευθύνου προκαλέσει την επίμαχη ζημία, ο υπεύθυνος θα ευθύνεται προσωπικά για αυτήν την προσβολή, εκτός εάν αποδείξει ότι δεν υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της εν λόγω παραβίασης του ΓΚΠΔ, και της ζημίας που υπέστη ο ενάγων, οπότε και θα μπορεί να απαλλαγεί από την ευθύνη του (C-340/21 - Natsionalna agentsia za prihodite, 2023, σκ. 72). Δεν πρέπει να παραβλεφθεί ότι όσον αφορά στο βάρος απόδειξης της ύπαρξης αιτιώδους συνάφειας, είναι ο ενάγων που πρέπει να αποδείξει την εν λόγω σύνδεση μεταξύ της παραβίασης του ΓΚΠΔ και της ζημίας

(Τρούλη, 2023, σελ. 204)· ενώ βάσει μιας πιο θετικά κείμενης προς τον ενάγοντα ερμηνείας αρκεί η απόδειξη της σύνδεσης της επεξεργασίας των δεδομένων καθεαυτής με την ζημία, και όχι αναγκαστικά της παράνομης επεξεργασίας (Τρούλη, 2023, σελ. 205).

Τέλος, γίνεται δεκτό ότι καταφάσκει η πλήρωση της προϋπόθεσης του αιτιώδους συνάφειας ακόμα και εάν ο εναγόμενος δεν αποτέλεσε την μοναδική αιτία για την επέλευση της επίμαχης ζημίας. Όπως ανέφερε η γενική εισαγγελέας Kokott *«πρέπει να τονισθεί κατ' αρχάς ότι η άμεση αιτιώδης συνάφεια δεν πρέπει να εξομοιώνεται με την αποκλειστική αιτιότητα. [...] Αντιθέτως, η άμεση αιτιώδης συνάφεια μπορεί να γίνει δεκτή, εάν [...] ήταν τουλάχιστον συναίτια για τη διαμόρφωση των εν λόγω τιμών»* (C-557/12 - Kone AG, Otis GmbH, Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH, Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH, ThyssenKrupp Aufzüge GmbH κατά ÖBB-Infrastruktur AG, 2014, σκ. 36). Έτσι το συντρέχον πταίσμα του ζημιωθέντος δεν διαρρηγνύει την κατάφαση της αιτιώδους συνάφειας όπως επίσης *«δεν γίνεται επ' ουδενί δεκτό κατά τρόπο πάγιο και γενικό ότι η αιτιώδης συνάφεια διασπάται όταν η πράξη τρίτου έχει καταστεί συναίτια της προξενηθείσας ζημίας. Αντιθέτως, πάντοτε έχουν σημασία οι συγκεκριμένες περιστάσεις κάθε περιπτώσεως»* (C-557/12 - Kone AG, Otis GmbH, Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH, Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH, ThyssenKrupp Aufzüge GmbH κατά ÖBB-Infrastruktur AG, 2014, σκ. 37).

6.1. ΣΥΝΑΙΤΙΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Διαφορετικό είναι το ζήτημα εάν η έτερη συναίτια συμπεριφορά αποδειχθεί να διαδραματίζει πρωταγωνιστικό και όχι απλώς συντρέχοντα ρόλο στη ζημία. Συγκεκριμένα αξίζει αναφορά στην σκέψη του γενικού εισαγγελέα Mengozzi ο οποίος αποσαφήνισε ότι *«κατά την εξέταση της αιτιώδους συνάφειας, που πρέπει να υφίσταται μεταξύ της προσαπτόμενης στην Κοινότητα συμπεριφοράς και της προβαλλόμενης από τον ζημιωθέντα ζημίας, είναι αναγκαίο να επαληθεύεται αν το θιγόμενο πρόσωπο, προ του κινδύνου να υποστεί το ίδιο τη ζημία, επέδειξε τη δέουσα επιμέλεια για να αποφύγει τη ζημία ή να περιορίσει την έκτασή της, πράγμα που συνεπάγεται ότι, ακόμη κι αν η παράνομη συμπεριφορά συνετέλεσε στην επέλευση της προβαλλόμενης ζημίας, η αιτιώδης συνάφεια μπορεί να διαρραγεί από μια αμελή συμπεριφορά του θιγομένου προσώπου, που μπορεί επομένως να συνιστά την καθοριστική αιτία της εν λόγω ζημίας»* (C-419/08 P - Trubowest Handel GmbH και Viktor Makarov κατά Συμβουλίου της

Ευρωπαϊκής Ενώσεως και Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2009, σκ. 91). Στις περιπτώσεις αυτές κάμπτεται και εν τέλει διαρρηγνύεται ο αιτιώδης σύνδεσμος της συμπεριφοράς του εναγομένου, ο οποίος λόγω του υποδεέστερου ρόλου που διαδραμάτισε στη ζημία θα ήταν ανεπιεικές να υποχρεωθεί να καταβάλει την αντίστοιχη αποζημίωση προς αποκατάσταση δηλαδή μιας ζημίας η οποία θα είχε ουσιωδώς διαφορετικά χαρακτηριστικά ελλείψει της αμελούς συμπεριφοράς του θιγομένου (C-104/89 και C-37/90 - J. M. Mulder, W. H. Brinkhoff, J. M. M. Muskens, Tj. Twijnstra κατά Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992, σκ. 32). Την ανωτέρω διάρρηξη περιγράφει σε έτερη υπόθεση ο γενικός εισαγγελέας Colomer λέγοντας *«φρονώ ότι προβαίνοντας στην πώληση ενώ δεν είχε νομική προς τούτο υποχρέωση και μην ενεργώντας με την απαιτούμενη επιμέλεια [...] διέρρηξε την αιτιώδη συνάφεια μεταξύ παραβάσεως και ζημίας και, [...]»* (C-440/07 - Schneider Electric, 2009, σκ. 178). Την διάρρηξη του αιτιώδους συνδέσμου μπορεί μάλιστα να προκαλέσει και η παράνομη συμπεριφορά των εθνικών αρχών (T-54/96 - Oleifici Italiani SpA, Fratelli Rubino Industrie Olearie SpA, κατά Επιτροπής, 1998, σκ. 67· 89 και 91/86 - L'Étoile commerciale και Comptoir national technique agricole (CNTA) κατά Επιτροπής, 1987, σκ. 18 επ.). Εν ολίγοις, το κριτήριο που χρησιμοποιεί συχνά το δικαστήριο είναι το κριτήριο της *«γενεσιουργού αιτίας»* τονίζοντας μεταξύ άλλων ότι *«η προβαλλόμενη ζημία πρέπει να προκύπτει, αρκούντως άμεσα, από την προσαπτόμενη συμπεριφορά, δηλαδή η συμπεριφορά αυτή πρέπει να είναι η γενεσιουργός αιτία της ζημίας»* (T-279/03 - Galileo International Technology LLC κλπ κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2006, σκ. 130). Το αυτό εννοεί το δικαστήριο όταν σε άλλες αποφάσεις αναφέρει συνώνυμη διατύπωση λέγοντας ότι *«η συμπεριφορά αυτή πρέπει να είναι η αποφασιστική αιτία της ζημίας»* (T-201/99 - Royal Olympic Cruises Ltd, Valentine Oceanic Trading Inc., Caroline Shipping Inc., κλπ κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2000, σκ. 26) και *«άμεση»* (T-614/97 - Aduanas Pujol Rubio SA κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2000, σκ. 19). Αξίζει να αναφερθεί ότι έχει υποστηριχθεί κατά τις προτάσεις του από τον γενικό εισαγγελέα Colomer μια κάπως αυστηρότερη άποψη, ήτοι ότι η ευθύνη του ζημιώσαντος πρέπει να είναι η μοναδική αιτία καθώς ο ίδιος αναφέρει *«φρονώ ότι ο σύνδεσμος που θεμελιώνει την εξωσυμβατική ευθύνη της Επιτροπής δεν παρουσιάζει εν προκειμένω τα κατάλληλα προς τούτο χαρακτηριστικά στοιχεία, η ζημία, δηλαδή, δεν απορρέει από παράνομη πράξη κατά τρόπο ευθύ, άμεσο*

και αποκλειστικό στο πλαίσιο μιας σχέσεως αιτίου προς αιτιατό» (C-440/07 - Schneider Electric, 2009 σκ. 140). Η τελευταία άποψη πάντως μοιάζει υπερβολικά περιοριστική και δεν προσιδιάζει στο δίκαιο της προστασίας δεδομένων κατά το οποίο σχεδόν κάθε προσβολή οφείλεται σε ένα σύνολο αιτίων, ενώ σπάνια οφείλεται αποκλειστικά μόνο στη συμπεριφορά ενός προσώπου· ως εκ τούτου και κατά την αρχή της αποτελεσματικότητας ορθότερη πρέπει να θεωρηθεί η άποψη η οποία επιτρέπει την συναίτια συμπεριφορά του υποκειμένου ή τρίτου η οποία δεν υπερκεράζει την συμπεριφορά του εναγομένου.

7. ΒΑΡΟΣ ΑΠΟΔΕΙΞΗΣ

Κατά τον ΓΚΠΔ ο υπεύθυνος -με σαφώς επαυξημένη ευθύνη (Παναγοπούλου-Κουτνατζή, 2017, σελ. 31)- και ο εκτελών, πρέπει να αποδείξουν ότι δεν ευθύνονται *«για το γεγονός που προκάλεσε τη ζημία»*¹⁹. Συγκεκριμένα έχουν το βάρος να αποδείξουν μεταξύ άλλων την καταλληλότητα των τεχνικών μέτρων που έλαβαν δυνάμει του άρθρου 32 του ΓΚΠΔ (C-340/21 - Natsionalna agentsia za prihodite, 2023), αλλά και άλλων θεμελιωδών διατάξεων του ΓΚΠΔ όπως επί παραδείγματι, του άρθρου 5 για την τήρηση των αρχών επεξεργασίας και του άρθρου 24 με τον ευκρινή εξάλλου τίτλο *«ευθύνη του υπευθύνου επεξεργασίας»*. Το ζήτημα τους βάρους απόδειξης δύναται να καθορίσει την έκβαση ολόκληρης της αγωγής αποζημίωσης, για αυτό και θα εξετασθεί, προτού αναλυθούν οι επιμέρους προϋποθέσεις του άρθρου 82 ΓΚΠΔ. Αναλυτικότερα -μολονότι παλαιότερα πολλοί κυρίως γερμανόφωνοι θεωρητικοί έκαναν λόγο για μια κλασική περίπτωση νόθου αντικειμενικής ευθύνης (Τρούλη, 2023, σελ. 166) κατά την οποία ο εναγόμενος οφείλει να αποδείξει την έλλειψη της υπαιτιότητάς του- εμφανίζεται, τελικά, ότι μετακυλίνεται εν γένει το βάρος απόδειξης της προϋπόθεσης της παρανομίας στον εναγόμενο σύμφωνα με την αρχή της λογοδοσίας (Τρούλη, 2023, σελ. 173-174, 192-193) και καθιερώνεται εν τέλει μια επί της ουσίας αντικειμενική ευθύνη. Σύμφωνα με την αρχή αυτή ο υπεύθυνος, φέρει την υποχρέωση να δύναται να αποδείξει τη συμμόρφωσή του με τις ρυθμίσεις του ΓΚΠΔ, *«συμπεριλαμβανομένης της νομικής τεκμηρίωσης κάθε πράξης επεξεργασίας που διενεργεί»* δυνάμει του ενωσιακού αλλά και του εθνικού δικαίου προστασίας των δεδομένων (ΑΠΔΠΧ 25/2023, ΑΠΔΠΧ 26/2019)· οφείλει, με άλλα λόγια να αποδείξει την έλλειψη παρανομίας της συμπεριφοράς του, χωρίς να ενδιαφέρει το ζήτημα της υπαιτιότητας. Αναδιατυπώνοντας φαίνεται ότι το σκεπτικό πίσω από την αντικειμενική

¹⁹ Άρθρο 82 παρ. 3.

ευθύνη ερείδεται στο ότι είναι δυσκολότερο -λόγω τεχνικών και άλλων σκοπέλων- να αποδείξει ο ενάγων την παρανομία, από όσο είναι να αποδείξει την συμμόρφωσή του²⁰ ο εναγόμενος, κατά την αρχή της αποτελεσματικότητας. Υπέρ αυτής της ανάγνωσης του βάρους απόδειξης τάσσεται και η ελληνική νομολογία η οποία διευκρινίζει ότι «ο υπεύθυνος επεξεργασίας βαρύνεται με το περαιτέρω καθήκον να αποδεικνύει ο ίδιος και ανά πάσα στιγμή τη συμμόρφωσή του με τις αρχές του άρθρου 5 § 1 ΓΚΠΔ» (ΕιρΧανίων 1090/2023, 2023, σελ. 17). Η δεύτερη προαναφερθείσα άποψη είναι κατά τον γράφοντα η ορθότερη, η οποία εξάλλου είναι και η άποψη την οποία το ΔΕΕ προκρίνει με τις πιο πρόσφατες αποφάσεις του, αφήνοντας πίσω του την παρωχημένη πλέον άποψη της νόθου αντικειμενικής ευθύνης. Προς κατανόηση της ανωτέρω θεωρητικής διαμάχης αναφέρεται εδώ ένα αντίστοιχο παράδειγμα από το εθνικό δίκαιο και συγκεκριμένα από το άρθρο 925 ΑΚ για την ευθύνη από πτώση κτίσματος ή άλλους έργου²¹. Εκεί η αναγραφή της φράσεως «εκτός αν αποδείξει» έδωσε την αφορμή να υποστηριχθεί η άποψη ότι επρόκειτο για νόθο αντικειμενική ευθύνη· επικράτησε όμως η ορθότερη άποψη ότι εν προκειμένω καθιερώνεται μια αντικειμενική ευθύνη καθώς ο εναγόμενος δύναται να απαλλαγεί μόνο εάν αποδείξει ότι η πτώση δεν οφείλεται σε ελαττωματική κατασκευή αλλά σε άλλη αιτία (Παντελίδου, 2019, σελ. 357).

Οφείλεται, ωστόσο, για λόγους πληρότητας να γίνει αναφορά και σε μια τρίτη μειοψηφούσα άποψη η οποία προτείνει την εφαρμογή της θεωρίας των «σφαιρών επιρροής». Σύμφωνα, με την εν λόγω θεωρία ο ενάγων σε πρώτο χρόνο υποχρεούται να εισφέρει στη δίκη κάθε στοιχείο το οποίο βρίσκεται στην κατοχή του και οδηγεί στην διαπίστωση της παράβασης υποχρεώσεων του εναγομένου, ο οποίος με την σειρά του βαρύνεται να εισφέρει όλα τα στοιχεία στα οποία εξ ορισμού ο ενάγων δεν εδύνατο να έχει πρόσβαση (Τρούλη, 2023, σελ. 172).

Ως προς το βάρος δε της απόδειξης της υπαιτιότητας υποστηριζόταν επίσης ότι εισάγεται μια «μη γνήσια αντικειμενική» ευθύνη σύμφωνα πάλι με την αρχή της αποτελεσματικότητας και υπό το πρίσμα ότι οι υποχρεώσεις πρόνοιας των εναγομένων προσδιορίζονται με αντικειμενικά κριτήρια, ώστε απαλλαγή να νοείται μόνον εάν ο εναγόμενος αποδείξει ότι κατέβαλε κάθε δυνατή προσπάθεια και κάθε προσήκουσα

²⁰ Έλλειψη παρανομίας

²¹ Ο κύριος ή νομέας κτίσματος ή άλλου έργου που συνέχεται με το έδαφος ευθύνεται για τη ζημία που προξενήθηκε σε τρίτον εξαιτίας ολικής ή μερικής πτώσης του, εκτός αν αποδείξει ότι η πτώση δεν οφείλεται σε ελαττωματική κατασκευή ή σε πλημμελή συντήρησή του.

επιμέλεια (C-667/21 - Krankenversicherung Nordrhein, 2023, σκ. 35).²² Το ενωσιακό δικαστήριο παρ' όλ' αυτά σε σημαντικές αποφάσεις του φαίνεται να αποδέχεται πλέον σαφώς την «γνήσια αντικειμενική» ευθύνη (C-300/21 - Österreichische Post AG, 2023, σκ. 36) χωρίς να εξετάζει καν μάλιστα το ζήτημα της ύπαρξης αμελούς ή εκ δόλου συμπεριφοράς, ώστε να υπονοεί έτσι ότι η ύπαρξη ή μη υπαιτιότητας δεν επηρεάζει την υποχρέωση αποζημίωσης²³. η εν λόγω ερμηνεία αποβαίνει η πιο συμφέρουσα για τον ενάγοντα. Στον βαθμό πάντως που η «υπαιτιότητα» γίνει δεκτή ως προϋπόθεση ευθύνης, τότε θα πρέπει να ερμηνεύεται αυτοτελώς με ενωσιακά κριτήρια και όχι κατά το δίκαιο των κρατών μελών (Αυγουστιανάκης, 2023). Στον ενάγοντα απομένει τελικά -κατά την ορθότερη κατά τον γράφοντα άποψη- να αποδείξει μόνο την προϋπόθεση της ζημίας (βλ. κεφάλαιο 5), της αιτιώδους συνάφειας (βλ. κεφάλαιο 6) και του ύψους της ζημίας (βλ. κεφάλαιο 8).

Τα ελληνικά πάντως δικαστήρια ακολουθούν παγίως την πιο επιφυλακτική άποψη ότι η αντιστροφή του βάρους απόδειξης της παραγράφου 3²⁴ περιορίζεται μόνο στο σκέλος της «υπαιτιότητας» (η οποία συνεχίζει (;) να είναι μια εκ των προϋποθέσεων πλήρωσης του άρθρου 82) χωρίς να καταλαμβάνει το σκέλος της παρανομίας, χαρακτηρίζοντας έτσι την ευθύνη του άρθρου 82 ως νόθο αντικειμενική ευθύνη, βάσει της οποίας ο εναγόμενος απαλλάσσεται εάν αποδείξει ότι ανυπαίτιως αγνοούσε τα θεμελιωτικά του πταίσματά του γεγονότα (ΑΠ 402, 2025). Η ανωτέρω άποψη η οποία φαίνεται ότι ως σήμερα επικολλάται στις σχετικές αποφάσεις και αναπαράγεται κάπως τυπικά, μοιάζει να μην βρίσκεται σε αληθινό διάλογο με την πρόοδο που σημειώνει το ΔΕΕ, το οποίο σταθερά στις πιο πρόσφατες αποφάσεις του έχει εξοβελίσει την προϋπόθεση της υπαιτιότητας από τα θεμελιωτικά στοιχεία του δικαιώματος σε αποζημίωση.

7.1. ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΛΟΓΟΔΟΣΙΑΣ

Με το βάρος απόδειξης διαπλέκεται άρρηκτα η αρχή της λογοδοσίας στο πλαίσιο του ΓΚΠΔ, καθώς επί της ουσίας όλοι οι αποδεικτικοί κανόνες που ισχύουν ή

²² «η στοιχειοθέτηση της ευθύνης του υπευθύνου επεξεργασίας εξαρτάται από την ύπαρξη υπαιτιότητάς του, η οποία τεκμαίρεται, εκτός αν αυτός αποδείξει ότι ουδόλως μπορεί να του καταλογιστεί ευθύνη για το ζημιογόνο γεγονός»

²³ Σκέψη 32: «Αφενός, από το γράμμα της διατάξεως προκύπτει σαφώς ότι η ύπαρξη «ζημίας» την οποία «υπέστη» ένα πρόσωπο συνιστά μία από τις προϋποθέσεις του προβλεπόμενου στην εν λόγω διάταξη δικαιώματος αποζημίωσης, όπως ακριβώς και η ύπαρξη παραβάσεως του ΓΚΠΔ και αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της ζημίας και της παραβάσεως, δεδομένου ότι οι τρεις αυτές προϋποθέσεις είναι σωρευτικές.»

²⁴ Ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία απαλλάσσεται από την ευθύνη που έχουν δυνάμει της παραγράφου 2, εάν αποδεικνύει ότι δεν φέρει καμία ευθύνη για το γενεσιουργό γεγονός της ζημίας.

υποστηρίζονται έχουν το βλέμμα στραμμένο σε αυτή την αρχή. Θα μπορούσε κανείς να συνοψίσει την εν λόγω αρχή σε δύο σκέλη, ήτοι πρώτον στην υποχρέωση του υπευθύνου επεξεργασίας να λαμβάνει κατάλληλα και αποτελεσματικά μέτρα για την εφαρμογή των αρχών προστασίας των δεδομένων των υποκειμένων και δεύτερον στην υποχρέωση απόδειξης αυτών των μέτρων κατόπιν αιτήματος (Ομάδα του άρθρου 29, 2010, σελ. 11). Ωστόσο, η πιθανή τήρηση της αρχής της λογοδοσίας δεν πρέπει να ταυτίζεται με την τήρηση και όλων των υπολοίπων ουσιαστικών αρχών που θεσπίζονται στον κανονισμό· η τήρηση της αρχής της λογοδοσίας δεν θεμελιώνει κανένα νόμιμο τεκμήριο συμμόρφωσης με τις υπόλοιπες αρχές ούτε βεβαίως αντικαθιστά οποιαδήποτε από αυτές. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεδομένων δύναται παραδείγματος χάριν να έχει εφαρμόσει και ελέγξει τα μέτρα που έχει θεσπίσει και παρ' όλα αυτά, να έχει παραβιάσει σωρεία άλλων υποχρεώσεων και αρχών. Η θέσπιση μέτρων προς τον σκοπό της τήρησης των αρχών προστασίας δεν πρέπει να προδικάζει εν γένει την νομιμότητα της επεξεργασίας στην οποία προέβη.

Η αρχή της λογοδοσίας, προβλέπεται, μάλιστα, ρητά στο άρθρο 5 παράγραφος 2 (Αρχές που διέπουν την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα) του κανονισμού, σε συνδυασμό με το άρθρο 24 παράγραφος 1 (Ευθύνη του υπευθύνου επεξεργασίας) και το άρθρο 32 παράγραφος 1 (Ασφάλεια επεξεργασίας), ενώ από τη νομολογία του ΔΕΕ διαγιγνώσκεται ο κομβικός ρόλος που αυτή διαδραματίζει στο εξεταζόμενο ζήτημα της αστικής ευθύνης στον ΓΚΠΔ. Αναφέρει έτσι ο ενωσιακός εφαρμοστής του ΓΚΠΔ ότι βάσει της *«αρχής της «λογοδοσίας» η οποία διατυπώνεται στην εν λόγω διάταξη, [ο υπεύθυνος επεξεργασίας] φέρει την ευθύνη για την τήρηση της παραγράφου 1 του εν λόγω άρθρου και πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει τη συμμόρφωση προς καθεμία από τις αρχές που διατυπώνονται στην παράγραφο 1, όπερ συνεπάγεται ότι φέρει εκείνος το βάρος αποδείξεως»* (C-60/22 - UZ κατά Bundesrepublik Deutschland, 2023, σκ. 53). Φαίνεται έτσι παγίως ότι η αρχή της λογοδοσίας είναι μια ιδιαίτερα πρακτικής σημασίας αρχή και όχι απλώς μια αόριστη έννοια, και ως εκ τούτου το δικαστήριο σχεδόν πάντοτε καταφεύγει στην επίκληση αυτής της αρχής (C-175/20 - «SS» SIA κατά Valsts ierēnumu dienests, 2022, σκ. 77-81· C-252/21 - Meta Platforms Inc., πρώην Facebook Inc., Meta Platforms Ireland Ltd, πρώην Facebook Ireland Ltd, Facebook Deutschland GmbH κατά Bundeskartellamt, 2023, σκ. 95).

8. ΤΟ ΥΨΟΣ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΖΗΜΙΑΣ

Εν προκειμένω παρουσιάζει ενδιαφέρον το γεγονός ότι σε αντίθεση με την ενωσιακής φύσεως ερμηνεία των βασικών προϋποθέσεων στοιχειοθέτησης του άρθρου 82, όσον αφορά στον υπολογισμό του ύψους της αποζημίωσης της περιουσιακής ζημίας ή της ικανοποίησης της ηθικής βλάβης, αυτός θα εξειδικεύεται με βάση τα κριτήρια που έχει διαμορφώσει έκαστο κράτος μέλος. Ελλείπει, δηλαδή, σχετικών ενωσιακών κανόνων, έγκειται στην έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους να ορίσει τους επιμέρους όρους του άρθρου 82 και, ειδικότερα, *«τα κριτήρια καθορισμού της εκτάσεως της οφειλόμενης στο πλαίσιο αυτό αποζημιώσεως»*, υπό την επιφύλαξη βεβαίως της εφαρμογής των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας (Αυγουστιανάκης, 2023, σελ. 222). Η επιδικασθησομένη αποζημίωση πρέπει να είναι κατά το δικαστήριο πλήρης και ουσιαστική ενώ κατά την νομολογία του ΔΕΕ η αποζημίωση *«θεωρείται «πλήρης και ουσιαστική» αν παρέχει τη δυνατότητα πλήρους αποκατάστασης της συγκεκριμένης ζημίας που προκλήθηκε από την παράβαση του κανονισμού, χωρίς να απαιτείται, για τους σκοπούς μιας τέτοιας πλήρους αποζημίωσης, να επιβληθεί η επιδίκαση τιμωρητικής αποζημίωσης»* (C-667/21 - Krankenversicherung Nordrhein, 2023, σκ. 84; C-741/21 - GP, 2024, σκ. 61· C-590/22 - PS Adresse erronée, 2024, σκ. 42· C-200/23 - Agentsia pro vprisvaniyata, 2024, σκ. 153). Ενδεχομένως να μην καθίσταται πάραυτα κατανοητή η έννοια της πλήρους αποκατάστασης. Η πλήρης αποκατάσταση δεν απαγορεύει γενικά και αόριστα την οποιαδήποτε συνεκτίμηση περιστάσεων (βλ. συναίτια συμπεριφορά) η οποία θα διαμορφώσει το τελικό ύψος της αποζημίωσης· αντιθέτως όπως ανέφερε και ο γενικός εισαγγελέας Manuel Campos Sánchez-Bordona δεν αποκλείεται η ύπαρξη άλλων περιστάσεων η συνδρομή των οποίων δύναται να δικαιολογήσει τη μείωση του ύψους της αποζημίωσης, όπως λόγου χάριν, σταθμίσεις, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, του υπό κρίση δικαιώματος προς αποζημίωση και, δια αυτού, του δικαιώματος προστασίας των δεδομένων, με άλλα αγαθά ή δικαιώματα της ίδιας τάξης. Στον κανονισμό, ο επιθετικός προσδιορισμός *«πλήρης»* χρησιμεύει πολλαπλά και δεν περιορίζεται στο μέγεθος του ύψους της αποζημίωσης. Συγκεκριμένα χρησιμεύει για τη διασφάλιση της κάλυψης ορισμένης κατηγορίας ζημιών (των μη υλικών)· την αποφυγή του περιορισμού της αποζημίωσης στην παρεπόμενη ζημία· αλλά και τη διασφάλιση της διευκόλυνσης της πρόσβασης σε αποζημίωση εάν οι φορείς επεξεργασίας είναι πλείονες (C-667/21 - Krankenversicherung Nordrhein, 2023, p. υποσημείωση 102). Η αποζημίωση, μάλιστα, δεν συνιστά απλώς μια έννομη δικονομική συνέπεια της παραβίασης του ΓΚΠΔ, αλλά όπως εύστοχα έχει

παρατηρήσει ο προαναφερθείς γενικός εισαγγελέας «η λήψη αποζημίωσης, σε περίπτωση επέλευσης ζημίας, αποτελεί δικαίωμα του υποκειμένου των δεδομένων» (C-667/21 - Krankenversicherung Nordrhein, 2023, σκ. 88).

Η επιμέτρηση της αποζημίωσης γίνεται πάντοτε υπό ορισμένα κριτήρια. Εν προκειμένω «τα κριτήρια υπολογισμού της οφειλόμενης αποζημίωσης, στο πλαίσιο μέσων έννομης προστασίας που αποσκοπούν στη διασφάλιση των δικαιωμάτων που τα υποκείμενα δικαίου αντλούν από το συγκεκριμένο άρθρο, καθορίζονται από την έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους, υπό την προϋπόθεση ότι η αποζημίωση είναι πλήρης και ουσιαστική» (C-182/22 - JU και C-189/22 - SO, 2024, σκ. 43). Το ανωτέρω συμβαίνει εν γένει ελλείψει ειδικότερης ρυθμίσεως, σε περιπτώσεις ρυθμίσεως των δικονομικών και αποδεικτικών πτυχών ενός δικαιώματος καθώς όπως αναφέρει και ο γενικός εισαγγελέας Geelhoed «εναπόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους να ορίσει τα αρμόδια δικαιοδοτικά όργανα και να ρυθμίσει τις δικονομικές προϋποθέσεις ασκήσεως των ενδίκων βοηθημάτων που αποσκοπούν στην κατοχύρωση της προστασίας των δικαιωμάτων τα οποία τα υποκείμενα δικαίου αντλούν από το κοινοτικό δίκαιο» (C-295/04 έως C-298/04 - Vincenzo Manfredi (C-295/04) κατά Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA, Antonio Cannito (C-296/04) κατά Fondiaria Sai SpA και Nicolò Tricarico (C-297/04), Pasqualina Murgolo (C-298/04) κατά Assitalia SpA, 2006, σκ. 49). Τα ελληνικά δικαστήρια φαίνεται να λαμβάνουν υπόψη παράγοντες όπως «το είδος του θιγόμενου αγαθού, του μεγέθους της προσβολής, των συνθηκών τέλεσης αυτής, του βαθμού υπαιτιότητας των οργάνων της εναγομένης και της κοινωνικής και οικονομικής καταστάσεως των διαδίκων μερών [...]» (ΕιρΧανίων 1090, 2023). Σε περιπτώσεις μη υλικής ζημίας προφανώς γίνεται λόγος για ικανοποίηση της βλάβης και όχι για επιδίκαση αποζημίωσης. Διαφωτιστική εν προκειμένω είναι η νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων κατά την οποία αναφέρεται ότι «ο σκοπός της εύλογης χρηματικής ικανοποίησης είναι η (οιονεί αποζημιωτικώς) παροχή στον παθόντα της δυνατότητας να αποκαταστήσει, εν ευρεία εννοία, δηλαδή να εξισορροπήσει ή να υπερνικήσει, τις μη περιουσιακές συνέπειες της προσβολής, με τα απαραίτητα εκείνα οικονομικά μέσα, που θα του επιτρέψουν στα πλαίσια του εφικτού, να διασκεδάσει τις συναισθηματικές και ψυχολογικές επιπτώσεις που του προκάλεσε η ηθική βλάβη, είτε αυτή αφορούσε σε μη περιουσιακό έννομο αγαθό (όπως το σώμα, η υγεία, η τιμή, το όνομα), είτε αφορούσε σε περιουσιακό έννομο αγαθό» (ΑΠ 58, 2025). Το ύψος του

ποσού που θα επιδικασθεί δεν πρέπει ωστόσο να είναι τόσο χαμηλό ώστε καθεαυτό να συνιστά προσβολή της προσωπικότητας του ενάγοντος (ΑΠ 79, 2020).

Όταν επομένως πρόκειται να επιδικασθεί ικανοποίηση ηθικής βλάβης ο Έλληνας δικαστής θα καταφύγει στο άρθρο 932 ΑΚ· παρουσιάζεται το παράδοξο όμως ο ΑΚ να κάνει λόγο για «*εύλογη ικανοποίηση*»²⁵ και ο ΓΚΠΔ για «*πλήρη αποκατάσταση*» της ηθικής βλάβης. Εάν η αναφορά στην έννοια της «*εύλογης ικανοποίησης*» μπορεί να σταθεί αφορμή ώστε να επιδικασθεί μικρότερη αποζημίωση από την «*πλήρη και ουσιαστική*» αποζημίωση την οποία τάσσει το άρθρο 82, τότε η έννοια του «*ευλόγου*» πρέπει να θεωρηθεί ότι υποχωρεί απέναντι στην κανονιστική επιταγή περί πλήρους αποζημίωσης, κατά τη γενικότερη αρχή της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου όπως αυτή έχει εδραιωθεί νομολογιακά· ενδεικτικά αναφέρεται η θέση του δικαστηρίου ότι «*δεν είναι δυνατό, λόγω της φύσεως του, ν' αντιταχθούν δικαστικώς στο δίκαιο που γεννάται από τη Συνθήκη, αφού απορρέει από αυτόνομη πηγή, κανόνες εθνικού δικαίου*» (11/70 - Internationale Handelsgesellschaft mbH und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, 1970, σκ. 3).

Παλαιότερα, πάντως, ίσχυε το άρθρο 23 του καταργηθέντος πλέον Νόμου 2472/1997 ο οποίος όριζε ένα κατώτατο όριο αποζημίωσης. Η διάταξη αυτή είχε κριθεί από τα ελληνικά δικαστήρια ως αντισυνταγματική (ΕιρΠατρών 137, 2017· ΕφΑθ 229, 2024). Η λύση εδώ δεν είναι άλλη από την επιδίκαση της πραγματικής ζημίας που υπέστη ο ενάγων, αφού πρώτα αποδείξει ο ίδιος την έκτασή της (Τρούλη, 2023, σελ. 221). Επί τη ευκαιρία, ωστόσο, του Ν. 3471/2006, εξεδόθησαν αποφάσεις κατά τις οποίες η επιδικασθείσα αποζημίωση είχε τρόπον τινά τιμωρητικό χαρακτήρα· έτσι στην ΕφΑθ 573/2025 αναφέρεται ότι «*Ο εθνικός νομοθέτης, με σκοπό να διασφαλίσει την ελάχιστη προστασία των πολιτών από επεμβάσεις στα προσωπικά τους δεδομένα και στην ιδιωτικότητα αυτών από συνήθως ισχυρά οικονομικούς οργανισμούς που προωθούν τα*

²⁵ Την εν λόγω έννοια φαίνεται τα ελληνικά δικαστήρια να διαμορφώνουν και να προσδιορίζουν λαμβάνοντας υπόψη διάφορες παραμέτρους, όπως ενδεικτικά αυτές παρατίθενται στην υπ' αριθμ. 79/2020 ΑΠ απόφαση κατά την οποία αναφέρεται ότι «*με βάση το σκοπό αυτόν αντλούνται, στη συνέχεια, ως ουσιώδη χαρακτηριστικά της έννοιας του "ευλόγου" εκείνα τα στοιχεία, που αποτελούν τα πλέον πρόσφορα μέσα για την εκπλήρωση του εν λόγω σκοπού της διάταξης. Τέτοια στοιχεία είναι κυρίως: το είδος και η βαρύτητα της ηθικής προσβολής, η περιουσιακή, κοινωνική και προσωπική κατάσταση των μερών και κυρίως του παθόντος, η βαρύτητα του πταίσματος του δράστη (στο βαθμό που επηρεάζει την ένταση της ηθικής βλάβης), η βαρύτητα του τυχόν συντρέχοντος πταίσματος του θύματος, οι όλες ειδικότερες συνθήκες πρόκλησης της ηθικής βλάβης. Τα στοιχεία αυτά πρέπει να οδηγούν τον Δικαστή να σχηματίσει την κατά το άρθρο 932 ΑΚ εύλογη κρίση του (όχι κατά τις υποκειμενικές του ανέλεγκτες αντιλήψεις, αλλά) κατ' εφαρμογή του αντικειμενικού μέτρου που θα εφάρμοζε και ο νομοθέτης, αν έθετε ο ίδιος τον κανόνα αποκατάστασης της ηθικής βλάβης στην ατομική περίπτωση[...]*»

προϊόντα τους και παράλληλα να έχει η ορισθείσα χρηματική ικανοποίηση, τον απαιτούμενο αποτρεπτικό χαρακτήρα, έθεσε με τη διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 14 του ν. 3471/2006 ως ελάχιστο όριο της «εύλογης χρηματικής ικανοποίησης το ποσό των 10.000 ευρώ. Συνεπώς, δεν είναι αντισυνταγματική η εν λόγω διάταξη, ως αντικειμένη στην από το άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος αρχή της αναλογικότητας, αλλά σύμφωνη με τις διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 1 και 9Α του Συντάγματος». Υπενθυμίζεται εδώ ότι όσον αφορά στο ελληνικό τουλάχιστον δίκαιο η κρίση του δικαστηρίου της ουσίας αναφορικά με τον προσδιορισμό του ύψους της αποζημίωσης είναι αναίρετικά ανέλεγκτη. Το ανωτέρω όμως δεν καθιστά αδύνατη την κρίση του ανωτάτου ακυρωτικού δικαστηρίου ως προς την τήρηση ή μη της αρχής της αναλογικότητας, η οποία, δηλαδή, μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αναίρεσης (ΑΠ 12, 2020). Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό ότι επιβάλλεται, σε κάθε περίπτωση, να τηρείται, κατά τον καθορισμό του ποσού που επιδικάζεται, «η αρχή της αναλογικότητας, ως γενική νομική αρχή και μάλιστα αυξημένης τυπικής ισχύος, (άρθρα 2 παρ. 1 και 25 του ισχύοντος Συντάγματος), υπό την έννοια ότι η σχετική κρίση του δικαστηρίου δεν πρέπει να υπερβαίνει τα ακραία όρια της διακριτικής του ευχέρειας, πράγμα, που, αν συμβαίνει, ελέγχεται ως παραβίαση της πιο πάνω γενικής νομικής αρχής, ήτοι ως πλημμέλειες του άρθρου 559 αριθμός 1 και 19 ΚΠολΔ» (ΟΛΑΠ 9, 2015). Στο πλαίσιο της εφαρμογής του ελληνικού νόμου ο ενάγων οφείλει να αποδείξει τόσο το γεγονός όσο και την έκταση της ζημίας που υπέστη κατά το άρθρο 338 παρ. 1 ΚΠολΔ. Τα παραπάνω δεν σημαίνουν βεβαίως ότι απαγορεύεται ο εθνικός δικαστής να επιδικάσει μονάχα μια «συμβολική αποζημίωση» εάν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι δεν πρόκειται για σοβαρή ζημία, υπό την όρο ότι σε κάθε περίπτωση το επιδικασθέν ποσό αποκαθιστά πλήρως την προκληθείσα ζημία (C-182/22 - JU και C-189/22 - SO, 2024, σκ. 46). Δεν υπάρχει κανένας λόγος να αντιμετωπίζεται η προσβολή των δεδομένων ως ήσσονος σημασίας προσβολή για τον λόγο του ότι η ζημία που προκάλεσε δεν είναι άμεσα ορατή στον εξωτερικό κόσμο· διευκρινίζεται, έτσι από το ΔΕΕ, ότι, κατά τον καθορισμό του ποσού της αποζημίωσης που οφείλεται δυνάμει του δικαιώματος αποκατάστασης μη υλικής ζημίας, μια τέτοια ζημία η οποία έχει προκληθεί από παραβίαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν είναι, ως εκ της φύσεώς της, λιγότερο σημαντική από σωματική βλάβη (C-200/23 - Agentsia po vprisvaniyata, 2024, σκ. 151). Το δικαστήριο παρ' ολ' αυτά προσπαθώντας να επιδικάσει μια αποζημίωση που ανταποκρίνεται στο ύψος της επελθούσης ζημίας έχει διευκρινίσει ότι «η έκφραση συγγνώμης μπορεί να αποτελέσει προσήκουσα αποκατάσταση μη υλικής ζημίας βάσει της εν λόγω διάταξης,

ιδίως όταν δεν υπάρχει η δυνατότητα επαναφοράς των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση, υπό την προϋπόθεση ότι η μορφή αυτή αποζημίωσης μπορεί να αποκαταστήσει πλήρως τη ζημία που υπέστη το υποκείμενο των δεδομένων» (C-507/23 - A κατά Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, 2024, σκ. 37). Στην πραγματικότητα, ωστόσο, είναι συχνές οι αντιδράσεις της θεωρίας ότι τα ποσά που επιδικάζονται βάσει του άρθρου 82 είναι ιδιαιτέρως χαμηλά, και ότι η όποια αληθινή επίπληξη επιβάλλεται, φέρει τον μανδύα της διοικητικής επιβολής προστίμου κατά το άρθρο 83 (Weber, 2021).

Κατά το Δικαστήριο πάντως απαιτείται το ποσό της αποζημίωσης να υπολογίζεται κατά τέτοιον τρόπο ώστε να *«αντισταθμίζεται πλήρως η συγκεκριμένη ζημία που προκλήθηκε από την παράβαση του κανονισμού»* (C-667/21 - Krankenversicherung Nordrhein, 2023, σκ. 84-87)· αντιθέτως δεν είναι υποχρεωτικό να λαμβάνεται υπόψη ο βαθμός της υπαιτιότητας του ζημιώσαντος κατά τον υπολογισμό του ποσού της αποζημίωσης για μη υλική ζημία (C-687/21 - MediaMarktSaturn, 2024, σκ. 52). Το ΔΕΕ, μάλιστα, προσφάτως έλαβε ακόμη πιο ξεκάθαρη θέση επί τούτου τονίζοντας ότι δεν συνεκτιμώνται ούτε η σοβαρότητα της παράβασης ούτε και ο εκ προθέσεως χαρακτήρας αυτής, για τον καθορισμό του ύψος της αποζημίωσης· θέση η οποία λειτουργεί και τούμπαλιν, ήτοι ότι τα κίνητρα του παραβιάσαντος δεν δύνανται να απομειώσουν το ύψος της αποζημίωσης (C-655/23 - IP v. Quirin Privatbank AG, 2025, σκ. 72). Σε κάθε δε περίπτωση το δικαστήριο αναφέρει ότι σε σχέση με την επιδικασθησομένη αποζημίωση λόγω του μη τιμωρητικού της χαρακτήρα *«το σχετικό ποσό δεν μπορεί να καθοριστεί σε επίπεδο που υπερβαίνει την πλήρη αποκατάσταση της ζημίας»* (C-590/22 - PS Adresse erronée, 2024, σκ. 41). Αποζημίωση επιδικάζεται προς αποκατάσταση όχι μόνο της θετικής αλλά και της αποθετικής ζημίας/διαφυγόντος κέρδους (Κόμνιος, 2020, σελ. 147). Η αποζημίωση, μάλιστα, λόγω του αποκαταστατικού και αντισταθμιστικού χαρακτήρα που εξυπηρετεί, μπορεί να ικανοποιηθεί μόνο μέσω της επιδίκασης χρηματικής αποζημιώσεως του άρθρου 82. Την λειτουργία αυτή δεν νοείται να υποκαταστήσει τυχόν διαταγή παύσης της προσβολής, καθώς αυτή έχει έναν έτερο, προληπτικό -και όχι επανορθωτικό- χαρακτήρα (C-655/23 - IP v. Quirin Privatbank AG, 2025, σκ. 82).

Εάν δε ο υπεύθυνος επεξεργασίας διέπραξε περισσότερες της μιας παραβάσεις εις βάρος του ενάγοντος δεν μπορεί αυτό από μόνο του να αναβιβαστεί σε επαρκές κριτήριο για την εκτίμηση του ύψους της επιδικαστέας αποζημίωσης (C-741/21 - GP,

2024, σκ. 64). Επίσης, παρά την υποστηριχθείσα άποψη ορισμένων θεωρητικών οι οποίοι προτείνουν να χρησιμοποιηθούν τα κριτήρια του άρθρου 83 για τον προσδιορισμό του ύψους της αποζημίωσης του άρθρου 82, το Δικαστήριο ρητά απέρριψε αυτό το ενδεχόμενο (C-590/22, 2024, σκ. 43) τονίζοντας μεταξύ άλλων ότι *«η σχέση μεταξύ των ρυθμίσεων των άρθρων 83 και 84 καταδεικνύει ότι υπάρχει διαφορά μεταξύ των δύο αυτών κατηγοριών διατάξεων»* (C-300/21 - Österreichische Post AG, 2023, σκ. 40). Σε άλλη δε απόφαση ανέφερε ρητά ως προς το γράμμα και τον σκοπό, μεταξύ του άρθρου 82 -σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 146- και του άρθρου 83 του ΓΚΠΔ -το οποίο ερμηνεύεται υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψης 148-²⁶ ότι δεν μπορεί να γίνει δεκτή η εφαρμογή των κριτηρίων αξιολόγησης που προβλέπονται ειδικά στο εν λόγω άρθρο 83, τηρουμένων των αναλογιών, στο πλαίσιο του εν λόγω άρθρου 82, παρότι τα ένδικα βοηθήματα που προβλέπονται στις δύο αυτές διατάξεις λειτουργούν σαφώς συμπληρωματικά, με τον κοινό, δηλαδή, σκοπό τη διασφάλιση της συμμόρφωσης προς τον κανονισμό (C-741/21 - GP, 2024, σκ. 62). Τέλος αν και στο ελληνικό δίκαιο η αξίωση αποζημίωσης δεν κληρονομείται, προτείνεται από την θεωρία ειδικά όσον αφορά στην αποζημίωση της υλικής ζημίας, αυτή να μπορεί να κληρονομηθεί (Τρούλη, 2023, σελ. 222). Ο ανωτέρω περιορισμός, εξάλλου, που προέρχεται από το ελληνικό εθνικό δίκαιο κάμπτεται όπως και κάθε αντίστοιχος περιορισμός από την ενωσιακή αρχή της αποτελεσματικότητας (Κόμνιος, 2020, σελ. 135).

Σε αυτό το σημείο, πρέπει να γίνει σαφές, ότι το ζήτημα του ύψους της επιδικασθησομένης αποζημίωσης δεν είναι ένα θεωρητικό ζήτημα που θα απασχολήσει αποκλειστικά το δικαστήριο· απεναντίας είναι ένα εξαιρετικά πρακτικό ζήτημα και ένας όρος του παραδεκτού του δικογράφου. Το αίτημα, λοιπόν, για την καταβολή *«κάποιας οποιασδήποτε αποζημιώσεως»* στερείται της αναγκαίας σαφήνειας και πρέπει, συνακόλουθα, να θεωρείται απαράδεκτο (T-13/96 - TEAM Sri κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1998, σκ. 27). Το αίτημα, δηλαδή, της αποζημίωσης πρέπει να είναι ορισμένο, όπως ορισμένο πρέπει να είναι και το επικουρικό αίτημα, καθώς *«αίτημα περί χορηγήσεως αποζημιώσεως «κατ' άλλο τρόπο»* στερείται, πράγματι,

²⁶ [...]Θα πρέπει ωστόσο να λαμβάνονται δεόντως υπόψη η φύση, η σοβαρότητα και η διάρκεια της παράβασης, ο εσκεμμένος χαρακτήρας της παράβασης, οι δράσεις που αναλήφθηκαν για τον μετριασμό της ζημίας, ο βαθμός της ευθύνης ή τυχόν άλλες σχετικές προηγούμενες παραβάσεις, ο τρόπος με τον οποίο η εποπτική αρχή πληροφορήθηκε την παράβαση, η συμμόρφωση με τα μέτρα κατά του υπευθύνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία, η τήρηση κώδικα δεοντολογίας και κάθε άλλο επιβαρυντικό ή ελαφρυντικό στοιχείο[...]

της απαιτούμενης σαφήνειας και πρέπει, κατά συνέπεια, να θεωρηθεί απαράδεκτο» (5/71 - Aktien-ZuckerfabrikSchöppenstedt κατά Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1971, σκ. 9).

8.1. ΑΠΩΛΕΙΑ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ

Όπως δε προαναφέρθηκε η απώλεια ευκαιρίας υπό προϋποθέσεις²⁷ δύναται να λογισθεί ως ζημία, και ως εκ τούτου ανακύπτει το δυσχερές έργο του υπολογισμού της κατάλληλης πλήρους και ουσιαστικής αποζημίωσης. Είναι πράγματι «πολύ δύσκολο, αν όχι αδύνατον, να οριστεί μια μέθοδος που να καθιστά δυνατή την ακριβή αποτίμηση της ευκαιρίας προσλήψεως σε θέση στο κοινοτικό αυτό όργανο και, επομένως, την αξιολόγηση της ζημίας που απέρρευσε από την απώλεια της ευκαιρίας αυτής» (C-348/06 P - Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Marie-Claude Girardot, 2008, σκ. 60). Χαρακτηριστικό παράδειγμα απώλειας ευκαιρίας είναι η μη πρόσληψη· το δικαστήριο για να καθορίσει την έκταση της αποκαταστάσεως της ζημίας που προκλήθηκε σε μια τέτοια περίπτωση εκτίμησε, ότι πρέπει, πρώτον, να ορίσει τη μισθολογική απώλεια που είχε η ενάγουσα, καθορίζοντας τη διαφορά μεταξύ των αποδοχών που θα είχε λάβει αν είχε προσληφθεί και των αποδοχών που όντως έλαβε μετά τη διαπραχθείσα παρανομία, και, δεύτερον, να καθορίσει ως ποσοστό την πιθανότητα προσλήψεως για να την πολλαπλασιάσει με τη διαπιστωμένη κατά τα ανωτέρω μισθολογική απώλεια (C-348/06 P - Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Marie-Claude Girardot, 2008, σκ. 62). Πρέπει να διευκρινισθεί ότι εάν οι αποδοχές που τελικά ελήφθησαν μετά την παράνομη συμπεριφορά είναι ανώτερες από αυτές που χάθηκαν λόγω της συγκεκριμένης συμπεριφοράς, ουδεμία αποζημίωση θα πρέπει να επιδικαστεί παρά το ότι χάθηκε μια ευκαιρία (C-348/06 P - Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Marie-Claude Girardot, 2008, σκ. 63). Η παραπάνω μέθοδος υπολογισμού πάντως έχει γίνει δεκτή ως επαρκώς ορισμένη και σε περίπτωση κατά την οποία η ενάγουσα «ζήτησε, παραπέμποντας στη νομολογία Girardot, την εφαρμογή ενός συντελεστή επί της αξίας των αποδοχών εάν είχε προσληφθεί από τον Ιούνιο 2005 στον βαθμό [...] μέχρι το 2026 λαμβανομένης υπόψη της συνήθους σταδιοδρομίας ενός υπαλλήλου συνυπολογιζόμενων των αντίστοιχων εισφορών για το

²⁷ Παραδείγματος χάριν στην υπ' αριθμ. T-230/94 στην σκέψη 43 αναφέρεται «Εν προκειμένω, όσον αφορά την ηθική βλάβη που απορρέει από την απώλεια της ευκαιρίας του ενάγοντος να συνεχίσει τις σπουδές και την έρευνά του στο Ηνωμένο Βασίλειο, η προϋπόθεση του υποστατού της ζημίας αυτής προϋποθέτει ότι ο ενάγων πρέπει να αποδείξει τουλάχιστον ότι η υποψηφιότητά του πληροί τις ουσιαστικές προϋποθέσεις για να γίνει δεκτή, οπότε πρόκειται απλώς για παράνομη άρνηση της Επιτροπής, στο μέτρο που στηριζόταν σε εσφαλμένη αιτιολογία όσον αφορά την ιθαγένειά του, η οποία του στέρησε τη δυνατότητα να ληφθεί υπόψη η υποψηφιότητά του για τη χορήγηση της αιτηθείσας υποτροφίας».

συνταξιοδοτικό ταμείο και των εισφορών για το ταμείο ασφαλίσεως ασθενείας και λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι ήταν η μόνη εναπομείνασα υποψήφια στον πίνακα των πλέον ικανών υποψηφίων του διαγωνισμού [...]» (T-217/11 - Claire Staelen κατά Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή, 2015, σκ. 280). Ακόμα, όμως, και στην περίπτωση της αποζημίωσης λόγω απώλειας ευκαιρίας πρέπει να συνεκτιμηθεί η μετέπειτα συμπεριφορά του ενάγοντος, ήτοι «να τεθεί το ερώτημα αν οι ενάγοντες συνέβαλαν στην προβαλλόμενη ζημία με την παθητικότητά τους και με την παράλειψη τους να επιδείξουν την απαιτούμενη επιμέλεια» (C-104/89 και C-37/90, Mulder κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, 1992, σκ. 59 επ.). Η δε Επιτροπή ως εναγόμενη σε υπόθεση με αντικείμενο την αποζημίωση βάσει απώλειας ευκαιρίας όπως εντόπισε και ο γενικός εισαγγελέας Megonzzi βασίσθηκε και αυτή στο κριτήριο των αποδοχών, υπό την έννοια ότι πρότεινε την επιδίκαση χρηματικής αποζημιώσεως της οποίας το ποσό θα καθοριζόταν βάσει των καθαρών αποδοχών τριών μηνών που θα καταβάλλονταν εντός του προβλεπόμενου ελάχιστου χρονικού διαστήματος μετά την προειδοποίηση για την καταγγελία. Η εν λόγω θεωρία η οποία απορρέει από τη σκέψη ότι η Επιτροπή θα είχε δικαίωμα να λύσει μονομερώς την εργασιακή σχέση της με την ενάγουσα χωρίς εξηγήσεις και μόλις μετά την έναρξη της σχέσεως αυτής στηρίζεται στο ίδιο προαναφερθέν κριτήριο που έγινε δεκτό από το δικαστήριο. Τελικά, η Επιτροπή διαφώνησε μόνον ως προς τον καθορισμό της εκτάσεως της ζημίας. Με άλλα λόγια, η Επιτροπή δέχεται την καταλληλότητα του κριτηρίου των αποδοχών για να αντισταθμιστεί η απώλεια μιας ευκαιρίας προσλήψεως, και μάλιστα δέχεται το κριτήριο αυτό ως σημείο αφετηρίας της δικής της μεθόδου υπολογισμού (C-348/06 P - Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Marie-Claude Girardot, 2008, σκ. 87-88). Σε κάθε δε περίπτωση, το δικαστήριο στην απόφασή του πρέπει να αιτιολογήσει επαρκώς και, ειδικότερα, να αναφέρει τα κριτήρια που ελήφθησαν υπόψη για τον καθορισμό του ποσού της αποζημιώσεως, ειδάλλως η απόφασή του δύναται να ανατραπεί (C-348/06 P - Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Marie-Claude Girardot, 2008, σκ. 65).

8.2. ΣΥΝΕΚΜΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Υποστηρίζεται, ορθά κατά τον γράφοντα, ότι στον υπολογισμό του ύψους της αποζημίωσης πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και ο περιουσιακός χαρακτήρας των προσωπικών δεδομένων, ήτοι η αποτιμητή σε χρήμα αξία τους (Τρούλη, 2023, σελ. 208). Ο προσωποπαγής χαρακτήρας που παρουσιάζουν αναμφίβολα τα δεδομένα δεν

εμποδίζει την ικανοποίηση οικονομικών συμφερόντων εξ αυτών με την παραδοχή της οικονομικής τους αξίας επειδή αποδεικνύεται ότι η φύση τους είναι διφυής (Τάχια, 2022, σελ. 5). Η ηθική ικανοποίηση του υποκειμένου των δεδομένων δεν αναιρείται από την περιουσιακή εκμετάλλευσή τους, ειδικά αν συλλογισθεί κανείς ότι η αναγνώριση περιουσιακών δικαιωμάτων επί των δεδομένων θα συνεπικουρήσει τελικά την προστασία τους. Ειδικότερα όταν οι εταιρείες εκμεταλλεύονται -παράνομως- οικονομικά τα προσωπικά δεδομένα, το υποκείμενο θα αξιοποιεί τις αξιώσεις που του παρέχουν τα περιουσιακά δικαιώματα επί των προσωπικών του δεδομένων και θα είναι σε θέση να προσδιορίσει την πλήρη ζημία του σε περίπτωση αθέμιτης επεξεργασίας ή παραβίασης υποχρεώσεων που απορρέουν από τον ΓΚΠΔ. Σπουδαίο επιχείρημα υπέρ της κατάφασης της περιουσιακής φύσεως των δεδομένων προκύπτει από νεότερα ενωσιακά νομοθετήματα. Ο ενωσιακός νομοθέτης συγκεκριμένα χωρίς να παραγνωρίζει το θεμελιώδη χαρακτήρα των προσωπικών δεδομένων ως δικαιωμάτων και χωρίς να καθιστά τα προσωπικά δεδομένα μονοσήμαντα εμπόρευμα, εξέδωσε τις οδηγίες 2019/770 και 2019/2161 για να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που ανακύπτουν από την προμήθεια ψηφιακού περιεχομένου στο πλαίσιο των νέων επιχειρηματικών μορφών. Η Οδηγία 2019/770, στο άρθρο 3 παράγραφος 1, προβλέπει τη δυνατότητα να συμφωνηθεί, κατά τη σύναψη σύμβασης προμήθειας ψηφιακού περιεχομένου ή υπηρεσίας, ότι *«ο καταναλωτής θα παράσχει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα αντί για τη συνήθη χρηματική παροχή»*. Εναρκτήριο σημείο για το ύψος της αποζημίωσης θα αποτελέσει η έκταση της ζημίας με γνώμονα την αξία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στη πρότερη κατάστασή τους, αν χρησιμοποιηθεί η θεωρία της διαφοράς (Τάχια, 2022, σελ. 14).

Η αξία των δεδομένων, παρότι είναι δύσκολο να προσδιορισθεί με ακρίβεια, στο πλαίσιο των συναλλαγών εκτιμάται ότι ποικίλλει, ανάλογα με το εάν έχουν υποστεί επεξεργασία ή όχι. Ειδικότερα, τα ακατέργαστα δεδομένα, όπως για παράδειγμα η ηλικία ενός προσώπου, θεωρούνται ως δεδομένα με *«χαμηλή»* αξία. Αντιθέτως, τα δεδομένα, που έχουν ήδη επεξεργαστεί, ήτοι έχουν συλλεγεί και ταξινομηθεί στο πλαίσιο μια βάσης δεδομένων και εμπορευματοποιούνται υπό τη μορφή υπηρεσίας, η οποία παρέχεται πιθανώς με βάση τα ήδη επεξεργασμένα δεδομένα, θεωρούνται ως δεδομένα με *«υψηλή»* αξία (Τσέτσα, 2023, σελ. 15). Με άλλα λόγια η επεξεργασία των δεδομένων προσθέτει μια υπεραξία σε αυτά, η οποία επιτρέπει την οικονομική εκμετάλλευσή τους. Προφανώς το ζήτημα είναι περίπλοκο και δεν γίνεται κανείς με

δεχθεί άνευ ετέρου την ιδέα ενός ιδιοκτησιακού απόλυτου δικαιώματος επί των δεδομένων (Ιγγλεζάκης, 2025, σελ. 6 επ.). Ο Ευρωπαϊός Επόπτης Προστασίας Δεδομένων με τη γνώμη 2017/4 είχε εκφράσει την άποψη ότι η προσέγγιση των προσωπικών δεδομένων ως οικονομικού ανταλλάγματος υπονομεύει τη φύση των προσωπικών δεδομένων και τα καθιστά οικονομικό αγαθό. Σε κάθε περίπτωση και παρά την θεωρητική αναζήτηση της φύσεως των δεδομένων, η οποία δεν συνιστά εξάλλου και αντικείμενο της παρούσας, το σημαντικό για το υπό εξέταση ζήτημα, είναι πως σήμερα αναμφισβήτητα τα προσωπικά δεδομένα έχουν οικονομική αξία· τα δεδομένα είναι πλέον ρητά ένα είδος αντιπαροχής και είναι βέβαιο πως μεταξύ των εταιρειών ή των ενδιαφερομένων, τα δεδομένα αναλόγως της φύσεως, της σπουδαιότητάς τους και άλλων παραγόντων έχουν μια κυμαινόμενη «τιμολόγηση». Έχουν γίνει εκτεταμένες μελέτες οι οποίες προσπαθούν να παρουσιάσουν ένα σύστημα υπολογισμού της οικονομικής αξίας των δεδομένων λαμβάνοντας υπόψη διάφορες παραμέτρους, όπως είναι η ίδια η γνώμη των υποκειμένων για την αξία των δεδομένων, ο κίνδυνος κατάχρησης των δεδομένων, η ίδια η στάση ενός προσώπου ως προς την συχνότητα της κοινοποίησης των δεδομένων του, το φύλο του υποκειμένου αλλά και το επιχειρηματικό όφελος που μπορούν να επιφέρει η επεξεργασία των δεδομένων αυτών. Διαφωτιστική περί των ανωτέρω είναι η εργασία των Xiao-Bai Li, Xiaoping Liu και Luvai Motiwalla (Xiao-Bai Li, Xiaoping Liu και Luvai Motiwalla, 2021). Η θεώρηση των δεδομένων με τον καιρό εξελίσσεται και διανθίζεται καθώς εδραιώνεται σταδιακά η έκφανση αυτών και ως αντιπαροχή με προφανή συναλλαγματική αξία· αυτή δε η πολυεπίπεδη θεώρηση πρέπει να συνιστά πλέον σημαντική συνιστώσα στον υπολογισμό του ύψους της αποζημίωσης που θα επιδικασθεί. Η διττή, δηλαδή, φύση των δεδομένων ως δικαίωμα και ως αντιπαροχή, πρέπει, κατά τον γράφοντα, να αποτυπώνεται όχι μόνο σε ενδοσυμβατικό επίπεδο κατά τις συναλλαγές, αλλά και στο δίκαιο της αποζημιώσεως βάσει της συστηματικής ερμηνείας του ενωσιακού δικαίου. Ένα, λοιπόν, από τα κριτήρια που θα πρέπει να εξετάσει ο εφαρμοστής του δικαίου προτού καταλήξει στο προσήκον ύψος της επιδικασθησομένης αποζημίωσης είναι ακριβώς ο οικονομικός χαρακτήρας των δεδομένων που υπέστησαν ζημία από την επίμαχη εκάστοτε παράνομη πράξη επεξεργασίας τους.

9. ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΚΑΙ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΓΡΑΦΗΣ

Ορίζεται ρητά στον ΓΚΠΔ το δικαίωμα κάθε ζημιωθέντος σε δικαστική προσφυγή, κατά το άρθρο 79. Το δικαίωμα αυτό δεν υποκαθίσταται από την πρόβλεψη άλλων

παράλληλων διαδικασιών όπως είναι η διοικητική επιβολή προστίμου ή οποιοδήποτε τυχόν προβλεφθέν εξωδικαστικό ένδικο μέσο (Κόμνιος, 2020, σελ. 61). Μια συμφωνία επί παραδείγματι διαιτητικής επίλυσης του ζητήματος που προέκυψε σύμφωνα με το άρθρο 82 είναι έγκυρη μόνο εφόσον αυτή συνήφθη σε χρόνο ύστερο του επίμαχου συμβάντος (Κόμνιος, 2020, σελ. 63). Στο ίδιο πλαίσιο η δυνατότητα υποβολής καταγγελίας σε εποπτική αρχή δεν αντικαθιστά επ' ουδενί τη δυνατότητα δικαστικής προσφυγής (Τρούλη, 2023, σελ. 253). Είναι δε άξιο μνείας ότι ο ΓΚΠΔ δεν περιέχει κάποια διάταξη που να καθιερώνει εκατέρωθεν δεσμευτική ισχύ μεταξύ των αποφάσεων των πολιτικών δικαστηρίων και των εθνικών αρχών προστασίας προσωπικών δεδομένων (Τρούλη, 2023, σελ. 263). Επομένως εάν και η προηγούμενη απόφαση της ΑΠΔΠΧ θα συνεκτιμηθεί ως αποδεικτικό μέσο κατά την πολιτική δίκη δεν νοείται αυτή να δεσμεύει τον εθνικό δικαστή στην τελική του κρίση· ούτε βεβαίως γίνεται να αναβιβαστεί αυθαιρέτως σε όρο του παραδεκτού της αγωγής του άρθρου 82 ΓΚΠΔ η πρότερη διοικητική επίληψη του ζητήματος· οι εντός του κανονισμού προβλεπόμενες διοικητικές διαδικασίες επαυξάνουν τα έννομα εφόδια του ζημιωθέντος και δεν λειτουργούν σε βάρος του.

Προκύπτει έτσι φαινομενικά το ζήτημα της πιθανής έκδοσης αντίθετων αποφάσεων μεταξύ του δικαστηρίου και της εποπτικής αρχής, καθώς είναι πολύ πιθανό ο ζημιωθείς να επιλέξει να εκκινήσει αμφότερες τις διαδικασίες, οι οποίες εξυπηρετούν εξάλλου, όπως προαναφέρθηκε, διαφορετικούς σκοπούς (Τρούλη, 2023, σελ. 263). Παρ' ολ' αυτά ο εθνικός δικαστής είναι ανεξάρτητος, δεν δεσμεύεται από την κρίση της διοίκησης, και όπως τονίζει το ΔΕΕ *«η απαίτηση περί ανεξαρτησίας των δικαιοδοτικών οργάνων, η οποία είναι άμεσα συνυφασμένη με την αποστολή του δικαστή, αποτελεί ουσιώδες στοιχείο του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και του θεμελιώδους δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, που είναι κεφαλαιώδους σημασίας για τη διασφάλιση της προστασίας του συνόλου των δικαιωμάτων των οποίων απολαύουν οι πολίτες βάσει του δικαίου της Ένωσης και για την προάσπιση των κοινών αξιών των κρατών μελών οι οποίες μνημονεύονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ, ιδίως δε της αξίας του κράτους δικαίου»* (C-554/21, C-622/21 και C-727/21 - Financijska Agencija κατά Hann-invest d.o.o., Mineral-sekuline d.o.o. και Udruga khl Medveščak Zagreb, 2024, σκ. 49).

Τέλος καθ' ύλην και κατά τόπον αρμόδιο δικαστήριο που θα επιληφθεί της ασκηθείσης δικαστικής προσφυγής, όπως ορίζεται, στο άρθρο 40 του Ν. 4624/2019, είναι το

«δικαστήριο στην περιφέρεια του οποίου ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία έχει την εγκατάστασή του. Οι αγωγές του προηγούμενου εδαφίου μπορούν να εισαχθούν και στο πολιτικό δικαστήριο, στην περιφέρεια του οποίου, το υποκείμενο των δεδομένων έχει τη συνήθη διαμονή του»²⁸. Αμφιβολίες περί τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων δημιουργούνται ως προς τις περιπτώσεις κατά τις οποίες «ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία είναι δημόσια αρχή κράτους μέλους η οποία ενεργεί κατά την άσκηση των δημόσιων εξουσιών της» και αυτό διότι στον ανωτέρω νόμο (όπως παρομοίως και στον κανονισμό) ενυπάρχει μια ειδική αναφορά στο ανωτέρω ζήτημα εν είδει εξαιρέσεως όταν αναφέρεται ότι «η προηγούμενη παράγραφος δεν εφαρμόζεται στις αγωγές κατά δημοσίων αρχών, όταν οι αρχές αυτές ασκούν κυριαρχική δημόσια εξουσία που τους έχει ανατεθεί». Υποστηρίζεται κατά την κρατούσα άποψη ότι τα ως άνω πρέπει να ερμηνευθούν υπό το πρίσμα ότι οι αγωγές κατά δημοσίων αρχών δεν εκδικάζονται από τα πολιτικά δικαστήρια αλλά από τα διοικητικά και μάλιστα μόνο στον τόπο που αυτές έχουν την εγκατάστασή τους (Τρούλη, 2023, σελ. 276). Η εν λόγω θέση φαίνεται να υιοθετείται και από τα ελληνικά δικαστήρια, αφού ήδη αγωγές αποζημίωσης επί τη βάσει του ΓΚΠΔ γίνονται δεκτές ως παραδεκτές όταν εισάγονται στα διοικητικά πρωτοδικεία, ενώ παράλληλα χαρακτηριστική είναι η υπ' αριθμ. 12072/2025 απόφαση του Μονομελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου, η οποία δέχθηκε ως βάσιμη αγωγή που αφορούσε στην αστική ευθύνη του δημοσίου λόγω μάλιστα παράλειψης λήψης κατάλληλων οργανωτικών μέτρων επιδικάζοντας εν τέλει το ποσό των τριών χιλιάδων ευρώ (Α12072, 2025). Παρ' ολ' αυτά υποστηρίζεται και η αντίθετη (contra legem) άποψη, κατά την οποία η ανωτέρω ειδική αναφορά στο δημόσιο ως υπεύθυνο, έγκειται μόνο στο ζήτημα της κατά τόπον αρμοδιότητας, ήτοι ότι η αγωγή κατά παρέκκλιση από την παράγραφο 1 του άρθρου 40 Ν. 4624/2019 θα ασκείται μόνο στον τόπο εγκατάστασης της δημόσιας αρχής, αλλά ενώπιον πολιτικού και πάλι δικαστηρίου (Τρούλη, 2023, σελ. 277). Άλλως έχει το ζήτημα όταν μια δημόσια αρχή λειτουργεί ως fiscus/ιδιώτης οπότε και κατά την ορθότερη ερμηνεία δεν υφίσταται λόγος εφαρμογής της εξαιρετικής περί την αρμοδιότητα και τη δωσιδικία πρόβλεψης, με τον ενάγοντα να δύναται πλέον να

²⁸ Βλ. και άρθρο 79 παρ. 1 ΓΚΠΔ «Η διαδικασία κατά υπευθύνου επεξεργασίας ή εκτελούντος την επεξεργασία κινείται ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο οποίο ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία έχουν εγκατάσταση. Εναλλακτικά, η εν λόγω διαδικασία μπορεί να κινηθεί ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο οποίο το υποκείμενο των δεδομένων έχει τη συνήθη διαμονή του[...]»

επιλέξει μεταξύ των περισσότερων κατά τρόπον αρμοδίων δικαστηρίων, τα οποία εν προκειμένω θα είναι πολιτικά και όχι διοικητικά (Τρούλη, 2023, σελ. 277-278).

Ο ΓΚΠΔ στα άρθρα 82 παρ. 6 και 79 παρ.2 τάσσει ότι σε επίπεδο διεθνούς δικαιοδοσίας, δεδομένου ότι συνήθως η επεξεργασία των δεδομένων δύναται να εμπλέκει περισσότερες από μία χώρες, δικαστήριο αρμόδιο είναι εκείνο που έχει δικαιοδοσία και για τις λοιπές αξιώσεις των προσώπων. Ειδικότερα το άρθρο 79 παράγραφος 2 αναφέρει ότι αρμόδια δικαστήρια να κινήσουν τις προβλεπόμενες διαδικασίες είναι αυτά στα οποία είναι εγκατεστημένοι ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία. Με τον τρόπο αυτό, ο νομοθέτης επιδιώκει να αποφευχθεί ο κίνδυνος κατακερματισμού των αποφάσεων διαφορετικών δικαστηρίων που ενδεχομένως θα επιληφθούν.

Επιπλέον το ζήτημα της εξωχώριας εφαρμογής του ΓΚΠΔ, παρότι ιδιαιτέρως ενδιαφέρον, και χαρακτηριστική περίπτωση του “Brussels effect”, δεν άπτεται στον σκληρό πυρήνα της παρούσης και δεν θα αναλυθεί περαιτέρω, οπότε και θα αναφερθούν μόνο ενδεικτικά το άρθρο 3 παράγραφος 2 ΓΚΠΔ, μαζί με την εισαγωγική παρατήρηση 23 του κανονισμού. Παρομοίως αναφορικά με το ζήτημα του εφαρμοστέου δικαίου αναφέρεται συνοπτικά ότι δεδομένης της αδικοπρακτικής φύσης της παράβασης του ΓΚΠΔ, ενεργοποιούνται εκάστοτε οι διεθνούς ιδιωτικού δικαίου διατάξεις κάθε κράτους, και ειδικότερα σε σχέση με την Ελλάδα, το άρθρο 26 ΑΚ, που κάνει λόγο για το δίκαιο της χώρας στην οποία τελέσθηκε η αδικοπραξία· η εν λόγω λύση ουδόλως ικανοποιητική είναι, αφενός λόγω της αδυναμίας ενίοτε, ιδίως στο πλαίσιο του διαδικτύου, προσδιορισμού με βεβαιότητα ενός τόπου τέλεσης της αδικοπραξίας και αφετέρου επειδή κάτι τέτοιο μπορεί να οδηγήσει στην εφαρμογή εν τέλει τελείως άγνωστων αλλοδαπών δικαίων που θα επαύξαναν τα μάλα την δυσκολία ευδοκίμησης της ασκηθείσης αγωγής.

Άρρηκτα συνδεδεμένο με το ζήτημα της δικαστικής προσφυγής είναι το ζήτημα της παραγραφής της υπό κρίση αξίωσης. Μια σημαντική, δηλαδή, παράμετρος κατά την εξέταση ενός άρθρου που άπτεται του δικαιώματος της αποζημίωσης, είναι προφανώς ο χρόνος παραγραφής των αξιώσεων αποζημίωσης. Δεδομένου ότι ο κανονισμός δεν προβλέπει συγκεκριμένη προθεσμία, γίνεται κατανοητό ότι αυτή θα προκύψει από την εφαρμογή των κανόνων παραγραφής αδικοπρακτικών αξιώσεων που υφίστανται στην εκάστοτε εθνική έννομη τάξη. Ως προς το ελληνικό δίκαιο την απάντηση δίδει το

άρθρο 937 ΑΚ το οποίο προβλέπει ότι «η απαίτηση από αδικοπραξία παραγράφεται μετά πενταετία, αφότου ο παθών έμαθε τη ζημία και τον υπόχρεο σε αποζημίωση· σε κάθε όμως περίπτωση η απαίτηση παραγράφεται μετά την πάροδο είκοσι ετών από την πράξη».

Ζήτημα ως προς το εναρκτήριο σημείο της παραγραφής αναδύεται, και ειδικότερα υφίσταται μια θεωρητική διαμάχη εάν με τον όρο «γνώση της ζημίας» εννοείται απλώς η επέλευση της ζημίας, ή εάν περιλαμβάνεται στην έννοια της γνώσης και η έκταση της εν λόγω ζημίας. Η ολομέλεια του Αρείου Πάγου, πάντως, φαίνεται ότι δεν υπολογίζει την γνώση της έκτασης και του ύψους της ζημίας στον προσδιορισμό του χρονικού σημείου έναρξης της παραγραφής, αναφέροντας ότι «η παραγραφή της αξιώσεως αυτής είναι πενταετής και αρχίζει να τρέχει για όλες τις ζημίες ενιαίως, από τότε που ο ζημιωθείς έλαβε γνώση των πρώτων επιζήμιων συνεπειών και του υπόχρεου προς αποζημίωση» (ΟλΑπ 24, 2003).

Σχετικές ποινικές κυρώσεις προβλέπονται στο άρθρο 38 του Ν. 4624/2019 αλλά ενδεχομένως και στον Ποινικό Κώδικα, οπότε και εάν ο δράστης του αδικήματος τυγχάνει να είναι το ίδιο πρόσωπο με τον υπόχρεο προς αποζημίωση, τότε, ειδικά εάν αν το αδίκημα τιμωρείται με κάθειρξη, είναι χρήσιμο να εξετασθεί το ενδεχόμενο επέκτασης του χρόνου παραγραφής και της αστικής αξίωσης. Πρέπει πάντως σε τέτοιες περιπτώσεις να έχει κανείς υπόψη ότι ο χρόνος παραγραφής του ποινικού αδικήματος ενδέχεται να έχει εκκινήσει νωρίτερα από τον αντίστοιχο χρόνο της αποζημιωτικής αξίωσης, διότι κατά το ποινικό δίκαιο για την παραγραφή ενδιαφέρει μόνο η τέλεση της πράξεως και όχι η γνώση της ζημίας και του υποχρέου σε αποζημίωση (Τρούλη, 2023, σελ. 251).

10. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΥΡΡΟΗΣ

Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον να εξετάσει κανείς τις πιθανές συρροές που μπορεί να προκύψουν μεταξύ του άρθρου 82 και άλλων διατάξεων ώστε να επιλεγεί εν τέλει η εκάστοτε καταλληλότερη νομική βάση της αγωγής αποζημίωσης.

Αρχικά το άρθρο 82 συρρέει πρόδηλα με το άρθρο 914 του ΑΚ, υπό τις γνωστές του προϋποθέσεις· σε αμφοτέρες τις διατάξεις το παράνομο θα έγκειται στην παραβίαση διατάξεων των ΓΚΠΔ (Τρούλη, 2023, σελ. 290). Σημαντική όμως διαφορά παρατηρείται στην κατανομή του βάρους απόδειξης, καθώς στο άρθρο 82 καθιερώνεται το ευνοϊκό πλαίσιο κατανομής του βάρους απόδειξης για τον ενάγοντα

(βλ. Κεφάλαιο 6) ενώ στο άρθρο 914 ο ενάγων έχει την υποχρέωση να αποδείξει τόσο την ευθύνη του εναγόμενου όσο και την υπαιτιότητά του. Το μόνο πλεονέκτημα του άρθρου 914 ΑΚ είναι πως δεν αμφισβητείται η δυνατότητα οποιουδήποτε ζημιωθέντα να επιδιώξει αποκατάσταση της βλάβης του, παρότι ο ίδιος μπορεί να μην είναι το ίδιο το επίμαχο υποκείμενο των προσωπικών δεδομένων (Γεωργιάδης, 2014, σελ. 658). Ειδική και χαρακτηριστική περίπτωση αδιοπραξίας και εφαρμογής του ανωτέρω άρθρου είναι η προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητας κατ' άρθρα 57 επ. ΑΚ. Αξίωση δυνάμει προσβολής της προσωπικότητας κατ' άρθρον 57 ΑΚ, ως άρθρου με ευρύτερο πεδίο εφαρμογής από το άρθρο 82, δύναται ο ενάγων να επικαλείται σωρευτικά με το άρθρο 82 ΓΚΠΔ (Φίλιος, 2011, σελ. 20). Ένα σημαντικό πλεονέκτημα του άρθρου 57 ΑΚ έναντι του άρθρου 82 ΓΚΠΔ είναι ότι κατά την κρατούσα άποψη αναφέρεται και σε νομικά πρόσωπα.

Σωρευτική επίκληση του άρθρου 82 ΓΚΠΔ νοείται και με το άρθρο 904 ΑΚ περί αδικαιολόγητου πλουτισμού, η οποία εναπόκειται στην ιδιαίτερα ευνοϊκή εικοσαετή παραγραφή. Πιθανή είναι πάντοτε και η συρροή με το άρθρο 919 ΑΚ περί προσβολής αντίθετης στα χρηστά ήθη, η οποία όμως απαιτεί μια υποκειμενική και άρα δυσαπόδεικτη ευθύνη. Κάθε αξίωση η οποία συρρέει με τις υπόλοιπες, όπως γίνεται δεκτό, είναι αυτοτελής και ανεξάρτητη, με αποτέλεσμα να μην συμπίπτουν όλες οι προσθεσμίες παραγραφής μεταξύ τους, οπότε και επί παραδείγματι η εικοσαετής παραγραφή του αδικαιολόγητου πλουτισμού μπορεί να φανεί εν είδει έσχατης λύσης χήσιμη. Εάν πάντως ο ζημιωθείς τυγχάνει και καταναλωτής, εν προκειμένω η διάταξη του άρθρου 8 του Ν. 2251/1994 για την ευθύνη του παρέχοντος υπηρεσίες είναι ευμενέστερη για τον ενάγοντα, επειδή οι αποδεικτικές διευκολύνσεις που του προσφέρονται δεν τίθενται υπό αμφισβήτηση και ο ίδιος οφείλει να αποδείξει μόνο την προϋπόθεση της ζημίας και της αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της ζημίας και της παροχής απλώς της υπηρεσίας, χωρίς να απαιτείται απόδειξη συνάφειας με την συγκεκριμένη πλημμελή υπηρεσία· βέβαια το ποια διάταξη είναι πράγματι ευμενέστερη συνδέεται άρρηκτα και με το ποια άποψη στα εκάστοτε αμφιλεγόμενα ζητήματα προκρίνεται (Τρούλη, 2023, σελ. 299-301).

Μια άλλη περίπτωση συρροής είναι όταν ο υπεύθυνος επεξεργασίας τυγχάνει να είναι και παραγωγός ενός ελαττωματικού προϊόντος, όπως επί παραδείγματι συμβαίνει με τον πάροχο ενός έξυπνου ρολογιού το οποίο συλλέγει δεδομένα από τον χρήστη του, επικοινωνώντας στο πλαίσιο του “Internet of Things” με τον παραγωγό του· τότε

ενεργοποιείται το άρθρο 6 Ν. 2251/1994, το οποίο προβλέπει μια -μη αμφισβητούμενη- γνήσια αντικειμενική ευθύνη του παραγωγού (Τρούλη, 2023, σελ. 302). Τέλος, αξίζει ο ενάγων να εξετάσει και το ενδεχόμενο η περίπτωση του να εμπίπτει στο άρθρο 14 του Ν. 3471/2006 για την ευθύνη στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, όπου εκεί καθιερώνεται ένα ελάχιστο ποσό αποζημίωσης ύψους δέκα χιλιάδων ευρώ (ΑΠΔΠΧ 38/2019).

11. Η ΑΝΤΙΣΤΑΘΜΙΣΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 82 ΓΚΠΔ ΚΑΙ Η ΑΥΤΟΝΟΜΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΑΥΤΟΥ

Όταν σκοπεύει κανείς να υπεισέλθει στα ενδότερα της αστικής ευθύνης από παραβίαση διατάξεων προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (στο εξής: προσωπικά δεδομένα) πρέπει να έχει κατά νου ότι το -υπό εξέταση- άρθρο 82 ΓΚΠΔ, δεν αποτελεί την μόνη μορφή προστασίας για το υποκείμενο των δεδομένων (στο εξής: υποκείμενο)· απεναντίας συνιστά μια από τις «λύσεις» που προσφέρει ο ενωσιακός νομοθέτης. Η κάθε λύση βεβαίως προβλέφθηκε για έναν ιδιαίτερο δικαιοπολιτικό λόγο και ως εκ τούτου, θα έλεγε κανείς με σχετική βεβαιότητα, πως επιτελεί και έναν διαφορετικό σκοπό.

Συγκεκριμένα, στο άρθρο 77 ΓΚΠΔ προβλέπεται το «*Δικαίωμα υποβολής καταγγελίας σε εποπτική αρχή*», κατά την ανάγνωση του οποίου διαπιστώνεται ότι η εν λόγω διάταξη φέρει μια αρκετά διευρυμένη διατύπωση, και δη ότι αυτή δεν απαιτεί στην ειδική της υπόσταση την επέλευση «ζημίας» ώστε να τύχει εφαρμογής. Αρκεί, συγκεκριμένα, η παράβαση καθεαυτή ώστε να επιληφθεί παραδεκτά του ζητήματος η εποπτική αρχή. Στο ίδιο μήκος κύματος, στο άρθρο 78 ΓΚΠΔ, προβλέπεται η δυνατότητα δικαστικής προσφυγής κατά της ανωτέρω απόφασης που θα εκδώσει το εποπτικό όργανο, δικαίωμα εξάλλου -όπως παρατηρεί και η εισαγγελέας του ΔΕΕ Laila Medina- το οποίο αρύεται της εξουσίας του ήδη από το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο μέσω του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, στο άρθρο 47 (C-333/22 - *Ligue des droits humains ASBL, BA κατά Organe de contrôle de l'information policière*, 2023, σκ. 100). Συγκεκριμένα, «*το υποκείμενο των δεδομένων πρέπει να μπορεί να ασκήσει δικαστική προσφυγή κατά ανεξάρτητης εποπτικής αρχής όταν ασκεί τα δικαιώματά του μέσω της εν λόγω αρχής, στον βαθμό που το μέσο αυτό έννομης προστασίας αφορά το καθήκον της αρχής να ελέγχει τη νομιμότητα της επεξεργασίας*». Στα προαναφερθέντα άρθρα λοιπόν, καταλυτικό ρόλο διαδραματίζει η έννοια της παράβασης του ΓΚΠΔ, χωρίς να ενδιαφέρει το σκέλος της ζημίας.

Ομοίως, τόσο στο άρθρο 83 ΓΚΠΔ, για την επιβολή διοικητικών προστίμων, όσο και στο άρθρο 84 ΓΚΠΔ για τις κυρώσεις (πέραν του αντικειμένου των διοικητικών προστίμων), διακρίνεται ότι ο ενωσιακός νομοθέτης εμπερικλείει αυτές τις διατάξεις στο κείμενο του ΓΚΠΔ ώστε να επιτελούν έναν κατεξοχήν τιμωρητικό χαρακτήρα. Ταυτόχρονα η απειλή και μόνο αυτών των υψηλών διοικητικών κυρώσεων διαδραματίζει μια σημαντική αποτρεπτική λειτουργία για όσους εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού, αφού επί της ουσίας τα ανωτέρω διοικητικά πρόστιμα μπορεί να αποβούν ιδιαίτερα επαχθή έως καταστροφικά για τον παραβιάσαντα τον κανονισμό· σε αντίθεση με την αποζημίωση που επιδικάζεται βάσει του άρθρου 82, η οποία, γίνεται έτσι αντιληπτό ότι, δεν λειτουργεί τόσο προληπτικά, όσο κατασταλτικά, με την ελπίδα της αποκατάστασης της ζημίας που επήλθε από την εκάστοτε συγκεκριμένη παραβίαση του ΓΚΠΔ. Χαρακτηριστικό είναι ότι τα διοικητικά πρόστιμα μπορούν να υπολογισθούν και επί του *«συνολικού παγκόσμιου ετήσιου κύκλου εργασιών»* (άρθρο 78 ΓΚΠΔ) ενώ η αποζημίωση του άρθρου 82 ΓΚΠΔ όπως θα αναλυθεί παρακάτω υπολογίζεται σε αντιστοιχία με την αληθινή ζημία που επήλθε.

Σε αντίθεση, λοιπόν, με τα ανωτέρω μέσα έννομης προστασίας, το άρθρο 82 ΓΚΠΔ, προαπαιτεί την ύπαρξη ζημίας, και δεν αρκείται στην απλή παράβαση. Όπως εύστοχα παρατηρεί το ΔΕΕ, οι κανόνες του άρθρου περί αστικής ευθύνης και των κανόνων που επαπειλούν διοικητικές κυρώσεις, διαφέρουν ουσιωδώς αλλά πρέπει να αναγιγνώσκονται πάντοτε συμπληρωματικά, όσον αφορά στην ενθάρρυνση για την τήρηση του ΓΚΠΔ, με την επισήμανση ότι *«το δικαίωμα κάθε προσώπου να ζητήσει αποκατάσταση ζημίας ενισχύει την αποτελεσματικότητα των κανόνων προστασίας του ΓΚΠΔ και δύναται να αποθαρρύνει την επανάληψη παράνομων συμπεριφορών»* (C-300/21 - Österreichische Post AG, 2023, σκ. 40). Καθίσταται εναργές ως εκ των ανωτέρω, ότι *«το άρθρο 82 του ΓΚΠΔ δεν επιτελεί τιμωρητική, αλλά αντισταθμιστική λειτουργία»* (C-687/21 - MediaMarktSaturn, 2024, σκ. 47), θέση που αποτυπώνεται σε πάγια νομολογία του ΔΕΕ (C-667/21 - Krankenversicherung Nordrhein, 2023, σκ. 85; C-741/21 - GP, 2024, σκ. 59; C-182/22 - JU και C-189/22 - SO, 2024, σκ. 22).

Εν τοις πράγμασι ένα από τα επιχειρήματα για την αντισταθμιστική λειτουργία του άρθρου 82 ΓΚΠΔ, προέρχεται από το γεγονός ότι, ανεξαρτήτως του είδους ή του βαθμού της παράβασης, η επιδικασθησομένη αποζημίωση δε δύναται να υπερβαίνει το ύψος της πραγματικής ζημίας. Επομένως το άρθρο 82 στοχεύει απλώς στο να αντισταθμίσει την προκύψασα ζημία, σε αντίθεση για παράδειγμα με τα διοικητικά

πρόστιμα που μπορεί να υπερβαίνουν κατά πολύ το ύψος της επελθούσης ζημίας καθώς έχουν ως σκοπό να τιμωρήσουν τον παραβιάσαντα και όχι απλώς να αποκαταστήσουν μια ζημία (C-667/21 - Krankenversicherung Nordrhein, 2023, σκ. 86 και 87).

Κατά την εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου, και δη του υπό εξέταση άρθρου 82 ΓΚΠΔ, πρέπει κανείς να έχει διαρκώς κατά νου την καίριας σημασίας έννοια της αυτοτελούς και ενιαίας (C-595/20 - UE κατά ShareWood Switzerland AG, VF, 2022, σκ. 21) ερμηνείας των ενωσιακών κανόνων δικαίου, η οποία εξάλλου, αναδύεται ως η μόνη ικανή λύση ώστε να διασφαλισθεί η ομοιόμορφη εφαρμογή μιας διάταξης μεταξύ των περισσότερων κρατών μελών (C-125/92 - Mulox IBC Ltd και Hendrick Geels, 1993, σκ. 11). Μόνον εάν ορίζεται ρητά το αντίθετο, από τον ίδιο τον ενωσιακό νομοθέτη, τυγχάνει εφαρμογής η ερμηνεία της έννοιας κατά το εθνικό δίκαιο, ή όπως το εξέφρασε το ίδιο το ΔΕΕ: *«υπενθυμίζεται ότι το γράμμα διάταξης του δικαίου της Ένωσης που δεν περιέχει ρητή παραπομπή στο δίκαιο των κρατών μελών για τον προσδιορισμό της έννοιας και του περιεχομένου της πρέπει κανονικά να ερμηνεύεται, σε ολόκληρη την Ένωση, κατά τρόπο αυτοτελή και ομοιόμορφο»* (C-439/19 - Latvijas Republikas Saeima, 2021, σκ. 81).

Για την αυτοτελή ενωσιακή ερμηνεία πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον το γράμμα της εκάστοτε διατάξεως (γραμματική ερμηνεία) αλλά και το πλαίσιο στο οποίο αυτή εντάσσεται (συστηματική ερμηνεία) και οι σκοποί που επιδιώκονται (τελεολογική ερμηνεία) με τη νομοθεσία της οποίας η οικεία διάταξη αποτελεί μέρος (C-786/19 - The North of England P & I Association Ltd κατά Bundeszentralamt für Steuern, 2021, σκ. 48). Την ανωτέρω θέση επαναλαμβάνει το Δικαστήριο κατά πάγια νομολογία, κάνοντας ενίοτε -μια επιπλέον- μνεία και στην βοηθητική αξία των χρήσιμων για την ερμηνεία στοιχείων που μπορούν να προκύψουν από την εξέταση του ιστορικού πλαισίου της θεσπίσεως μιας διάταξης (ιστορική ερμηνεία) (C-65/20 - VI κατά KRONE – Verlag Gesellschaft mbH & Co KG, 2021, σκ. 25). Αξίζει, τέλος, να επισημανθεί η συμπληρωματική λειτουργία που τελεί το ερμηνευτικό εργαλείο της αρχής της αποτελεσματικότητας (effet utile) ιδίως ως προς την αναζήτηση του σκοπού μιας ενωσιακής διάταξης (Τρούλη, 2023, σελ. 146).

12. Η ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 82

Την προστατευτική λειτουργία του άρθρου αυτού, ουκ ολίγες φορές, φυσικά ή νομικά πρόσωπα, επικαλούνται υπέρ το δέον, ήτοι σε περιπτώσεις μηδαμινής ή και ανύπαρκτης επέλευσης ζημίας. Με άλλα λόγια, παρατηρείται το φαινόμενο έγερσης

αγωγών του άρθρου 82 με σκοπό είτε το περιουσιακό όφελος του ενάγοντος είτε την επιβάρυνση -για λόγους ανταγωνισμού- του εναγομένου, φαινόμενο που χαρακτηρίζεται ως «*data privacy trolls*»²⁹.

Ο ίδιος ο Κανονισμός, ωστόσο, προσπαθεί να προφυλάξει τον υπεύθυνο επεξεργασίας από το να βρεθεί αντιμέτωπος με μια πιθανή καταχρηστική άσκηση δικαιωμάτων από το υποκείμενο. Επί παραδείγματι, στο άρθρο 12 ΓΚΠΔ περί την άσκηση του δικαιώματος ενημέρωσης του υποκειμένου, αναφέρεται ότι «*Εάν τα αιτήματα του υποκειμένου των δεδομένων είναι προδήλως αβάσιμα ή υπερβολικά, ιδίως λόγω του επαναλαμβανόμενου χαρακτήρα τους, ο υπεύθυνος επεξεργασίας μπορεί[...] να αρνηθεί να δώσει συνέχεια στο αίτημα*», επιφυλάσσοντας, ωστόσο, και ορθά κατά τον γράφοντα, το βάρος απόδειξης του αβάσιμου ή υπερβολικού του αιτήματος, στον υπεύθυνο επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων (στο εξής: υπεύθυνο). Όσον δε αφορά στο υπό κρίση άρθρο 82 ΓΚΠΔ, πρέπει να γίνει δεκτό, ότι η ικανοποίηση του δικαιώματος αποζημίωσης τελεί υπό τον διαρκώς και διακριτικά υποφώσκοντα όρο, ότι το δικαίωμα αυτό δεν ασκείται καταχρηστικά.

Η έννοια της κατάχρησης δικαιώματος, την οποία συχνά επικαλείται η Επιτροπή, υφίσταται σε όλα σχεδόν τα κράτη μέλη ως γενική νομική αρχή και έχει ήδη εφαρμοστεί με τη νομολογία του ΔΕΕ, αν και το Δικαστήριο δεν την έχει αναγνωρίσει ρητά ως γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου. Αυτή συνοπτικά συντρέχει όταν πληρούνται τρεις συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Αρχικά η διαπίστωση ότι μια πρακτική συνιστά καταχρηστική άσκηση δικαιώματος προϋποθέτει, «*πρώτον, τη συνδρομή ενός συνόλου αντικειμενικών περιστάσεων από τις οποίες να προκύπτει ότι, παρά την τυπική τήρηση των προϋποθέσεων που θέτει η κοινοτική ρύθμιση, δεν επιτεύχθηκε ο επιδιωκόμενος με τη ρύθμιση αυτή σκοπός*» (C-110/99 - Emsland-Stärke GmbH και Hauptzollamt Hamburg-Jonas, 2000, σκ. 53). Εν συνεχεία απαιτείται η ύπαρξη βουλήσεως του ενάγοντος να αποκομίσει ένα όφελος από την εφαρμογή της κοινοτικής ρυθμίσεως (όπως από την πρόβλεψη δικαιώματος αποζημίωσης) δημιουργώντας τεχνητά τις προϋποθέσεις για την παροχή του οφέλους αυτού. Το εν λόγω βουλητικό, μάλιστα στοιχείο, «*πρέπει να αποδεικνύεται ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου σύμφωνα με τους κανόνες του εθνικού δικαίου*» (C-110/99 - Emsland-Stärke GmbH και

²⁹ Πρακτική που έχει απασχολήσει το ΔΕΕ ιδίως στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας (C-597/19 - Mircom Διεθνής Διαχείριση Περιεχομένου & Συμβουλευτική (M.I.C.M.) Περιορισμένος ν. Telenet BVBA, 2021)

Hauptzollamt Hamburg-Jonas, 2000, σκ. 59). Κατά τη νομολογία, βεβαίως, του ΔΕΕ, η άρνηση αναγνώρισεως δικαιώματος ή πλεονεκτήματος λόγω πραγματικών περιστατικών που στοιχειοθετούν κατάχρηση δικαιώματος αποτελεί επί της ουσίας απλώς και μόνον τη συνέπεια της διαπιστώσεως ότι, στην περίπτωση αυτή, οι αντικειμενικές προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για την αναγνώριση του ζητούμενου πλεονεκτήματος δεν πληρούνται πραγματικά και ότι, επομένως, τέτοια άρνηση δεν προϋποθέτει στην πραγματικότητα κάποια ειδική νομική βάση (C-251/16 - Edward Cussens, John Jennings, Vincent Kingston κατά T. G. Brosnan, 2017, σκ. 32). Τα ανωτέρω τυγχάνουν ανεξαιρέτως εφαρμογής ανεξαρτήτως του εάν τα εν λόγω δικαιώματα ή πλεονεκτήματα θεμελιώνονται στις Συνθήκες, σε κανονισμό (C-456/04 - Agip Petroli SpA κατά Capitaneria di porto di Siracusa, Capitaneria di porto di Siracusa – Sezione staccata di Santa Panagia, Ministero delle Infrastrutture e dei Trasporti, 2006, σκ. 20) ή οδηγία.

Καθίσταται, έτσι, ξεκάθαρο, το γεγονός ότι -άλλοτε άμεσα και άλλοτε έμμεσα- ο εφαρμοστής κάθε ενωσιακού νομοθετήματος πρέπει, προτού καταλήξει σε ένα τελικό συμπέρασμα περί την υπό κρίση υπόθεση, να διυλίσει την εκάστοτε ένδικη διαφορά από την συγκεκριμένη άγραφη αρνητική προϋπόθεση, της μη καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος, και να απορρίψει μια «μη δικαιολογημένη αγωγή», όπως τονίζουν οι γερμανοί θεωρητικοί μιλώντας για την «*datenschutzrechtliche Klageindustrie*» (Wybitul, T., Neu, L. & Strauch, M., 2018, σελ. 216). Εάν ο ισχυρισμός περί καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος θεωρηθεί ως ιδιαίτερος κανόνας δικαίου, θα πρέπει προφανώς να προβληθεί από τον εναγόμενο· εάν, όμως, θεωρηθεί -κατά τα λεγόμενα του δικαστηρίου- απλώς «μη πλήρωση του κανόνα που προβλέπει το όφελος» τότε αυτό εξετάζεται αυτεπάγγελτα. Συνεπώς, όλες οι προϋποθέσεις και οι πτυχές του άρθρου 82 ΓΚΠΔ που θα αναλυθούν στη συνέχεια, πρέπει να προβάλλονται από τον ενάγοντα στο πλαίσιο μιας δίκης, «πραγματικά» και όχι καταχρηστικά, καθώς στην δεύτερη περίπτωση υφίστανται αυξημένες πιθανότητες, αυτό να εντοπισθεί από τον εφαρμοστή του ΓΚΠΔ και το ένδικο βοήθημα να μην τελεσφορήσει. Σε εθνικό δε επίπεδο τα ανωτέρω βρίσκουν νομοθετικό έρεισμα μέσω κυρίως του άρθρου 281 ΑΚ, το οποίο δεν αφορά μόνο περιουσιακά δικαιώματα, αλλά και προσωπικά, όπως σαφώς αναφέρεται από τον ίδιο το νομοθέτη (1386 ΑΚ). Όταν επομένως η άσκηση ενός δικαιώματος σε μια συγκεκριμένη περίπτωση δεν τείνει στην πραγμάτωση του κοινωνικού ή οικονομικού σκοπού αυτού, ή υπερβαίνει αυτόν ή αντιβαίνει στην καλή

πίστη ή στα χρηστά ήθη, κατά τρόπο ώστε να επέρχεται βλάβη σε άλλο πρόσωπο, η οποία κατ' επέκταση αποτελεί πλήγμα και για το ευρύτερο κοινωνικό συμφέρον (ΑΠ 636, 2024).

13. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ανάλυση που προηγήθηκε ανέδειξε με σαφήνεια ότι το άρθρο 82 του ΓΚΠΔ συνιστά έναν από τους πλέον κρίσιμους πυλώνες του ενωσιακού συστήματος προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καθώς αποτελεί το βασικό εργαλείο ιδιωτικής έννομης προστασίας μέσω της αποκατάστασης της ζημίας που προκαλείται από παραβιάσεις του Κανονισμού. Η σημασία του δεν εξαντλείται μόνο στην παροχή αποζημίωσης, αλλά επεκτείνεται και στη συμβολή του στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του ίδιου του ΓΚΠΔ, λειτουργώντας συμπληρωματικά προς τα διοικητικά και κανονιστικά μέσα επιβολής.

Αρχικά, καθίσταται εμφανές ότι η ερμηνεία και εφαρμογή του άρθρου 82 διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία επιχειρεί να διασφαλίσει την ομοιόμορφη εφαρμογή του Κανονισμού στα κράτη μέλη. Η έμφαση στην αυτοτελή και ενιαία ερμηνεία των ενωσιακών διατάξεων αναδεικνύεται ως καθοριστικός παράγοντας για την αποφυγή αποκλίσεων μεταξύ των εθνικών έννομων τάξεων. Ωστόσο, παρά τη σημαντική συμβολή του ΔΕΕ, εξακολουθούν να υφίστανται ερμηνευτικές αβεβαιότητες, ιδίως ως προς την έννοια της ζημίας και τα όρια της αποζημίωσης, γεγονός που καταδεικνύει ότι το πεδίο αυτό παραμένει δυναμικό και εξελισσόμενο.

Από την εξέταση δε της λειτουργίας του άρθρου 82 προκύπτει με σαφήνεια ο κατεξοχήν αντισταθμιστικός του χαρακτήρας. Σε αντίθεση με τις διοικητικές κυρώσεις του ΓΚΠΔ, οι οποίες επιτελούν κυρίως αποτρεπτική και τιμωρητική λειτουργία, η αποζημίωση του άρθρου 82 αποσκοπεί στην πλήρη αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη το ζημιωθέν πρόσωπο. Η διάκριση αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς επηρεάζει τόσο την ερμηνεία των προϋποθέσεων θεμελίωσης της ευθύνης όσο και τον προσδιορισμό του ύψους της αποζημίωσης. Παράλληλα, αναδεικνύεται η ανάγκη αποφυγής της μετατροπής του άρθρου 82 σε εργαλείο καταχρηστικής διεκδίκησης αποζημιώσεων, γεγονός που θα αντέβαινε στον σκοπό του Κανονισμού.

Επιπλέον, η διερεύνηση των ζητημάτων ενεργητικής και παθητικής νομιμοποίησης κατέδειξε ότι το άρθρο 82 χαρακτηρίζεται από μια τάση διεύρυνσης του κύκλου των

προστατευόμενων προσώπων. Η ερμηνευτική επιλογή υπέρ της αναγνώρισης δικαιώματος αποζημίωσης σε κάθε ζημιωθέν πρόσωπο, και όχι αποκλειστικά στο υποκείμενο των δεδομένων, ενισχύει την αποτελεσματικότητα της προστασίας και ανταποκρίνεται στον ευρύτερο σκοπό του Κανονισμού. Αντίστοιχα, η καθιέρωση εις ολόκληρον ευθύνης μεταξύ υπευθύνων και εκτελούντων την επεξεργασία διευκολύνει τον ζημιωθέντα στην άσκηση των δικαιωμάτων του, μεταφέροντας το βάρος της κατανομής της ευθύνης στους ίδιους τους υπόχρεους.

Από τα όσα εξετάστηκαν γίνεται επίσης αντιληπτό ότι ιδιαίτερη σημασία έχει το ζήτημα του βάρους απόδειξης, το οποίο αναδεικνύεται ως κρίσιμος παράγοντας για την πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου 82. Η ενίσχυση της θέσης του ζημιωθέντος μέσω της αρχής της λογοδοσίας και η σταδιακή μετατόπιση αποδεικτικών βαρών προς τον υπεύθυνο επεξεργασίας αντανakλούν την ανάγκη εξισορρόπησης της σχέσης μεταξύ των διαδίκων, ιδίως σε περιπτώσεις όπου η πρόσβαση στα αποδεικτικά μέσα είναι άνιση. Ωστόσο, η έλλειψη πλήρους εναρμόνισης ως προς τους δικονομικούς κανόνες στα κράτη μέλη εξακολουθεί να δημιουργεί προκλήσεις.

Μέσω της ανάλυσης των ουσιαστικών προϋποθέσεων θεμελίωσης της ευθύνης ανεδείχθησαν οι σημαντικές δυσχέρειες που προκύπτουν ιδίως ως προς την έννοια της μη υλικής ζημίας και την απόδειξη της αιτιώδους συνάφειας. Η νομολογία του ΔΕΕ επιχειρεί να διαμορφώσει ένα ενιαίο πλαίσιο, απορρίπτοντας υπερβολικά περιοριστικές προσεγγίσεις, χωρίς όμως να οδηγεί σε πλήρη αποσαφήνιση όλων των σχετικών ζητημάτων. Ως εκ τούτου, η πρακτική εφαρμογή του άρθρου 82 εξακολουθεί να εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από την εκάστοτε δικαστική κρίση.

Ως προς τον προσδιορισμό δε του ύψους της αποζημίωσης, διαπιστώνεται ότι δεν υφίσταται ένα ενιαίο και σαφώς καθορισμένο πλαίσιο, γεγονός που οδηγεί σε διαφοροποιήσεις μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων. Η ανάγκη διασφάλισης πλήρους και αποτελεσματικής αποζημίωσης, χωρίς υπέρβαση της πραγματικής ζημίας, αποτελεί βασική κατευθυντήρια αρχή, η οποία όμως αφήνει σημαντικά περιθώρια διακριτικής ευχέρειας στα δικαστήρια. Η εξέλιξη της νομολογίας αναμένεται να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση πιο συγκεκριμένων κριτηρίων.

Τέλος, από τη συνολική θεώρηση προκύπτει ότι το άρθρο 82 ΓΚΠΔ λειτουργεί ως ένα εύελκτο αλλά και σύνθετο εργαλείο προστασίας, το οποίο απαιτεί προσεκτική και ισορροπημένη εφαρμογή. Η επιτυχία του εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη συνεπή

ερμηνεία του από τα δικαστήρια, τη σταδιακή εναρμόνιση των εθνικών πρακτικών και την περαιτέρω ανάπτυξη της νομολογίας του ΔΕΕ. Σε κάθε περίπτωση, η εξέλιξη της εφαρμογής του άρθρου 82 αναμένεται να συνεχίσει να αποτελεί αντικείμενο έντονου επιστημονικού και νομολογιακού ενδιαφέροντος, αντιστακώνοντας τις ευρύτερες προκλήσεις που θέτει η προστασία των προσωπικών δεδομένων στη σύγχρονη ψηφιακή εποχή.

Η παρούσα εργασία, συνοψίζοντας, ανέδειξε ότι, παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί στην ερμηνεία και εφαρμογή του άρθρου 82, συνεχίζει να υφίσταται περιθώριο βελτίωσής τους. Η συνεχής εξέλιξη της νομολογίας και η αλληλεπίδραση μεταξύ ενωσιακού και εθνικού δικαίου θα καθορίσουν σε μεγάλο βαθμό το μέλλον της αστικής ευθύνης στον τομέα της προστασίας δεδομένων, καθιστώντας το άρθρο 82 ένα ζωντανό και διαρκώς μεταβαλλόμενο πεδίο δικαιοϊκής διερεύνησης.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ξενόγλωσσες

Νομολογία

281/84 - *Zuckerfabrik Bedburg AG κατά Συμβουλίου και Επιτροπής* (1987) Mackenzie Stuart.

11/70 - *Internationale Handelsgesellschaft mbH und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* (1970) P. Pescatore.

5/71 - *Aktien-Zuckerfabrik Schöppenstedt κατά Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* (1971) R. Monaco.

56/74 έως 60/74 - *Kurt Kampffmeyer Mühlenvereinigung κατά Επιτροπής* (1976) R. Lecourt.

89 και 91/86 - *L'Étoile commerciale και Comptoir national technique agricole (CNTA) κατά Επιτροπής* (1987) Y. Galmot.

BGH VI ZR 365/22 - *DSGVO Art. 82 Abs. 1* (2025) Seiders

C-101/01 - *Bodil Lindqvist* (2003) P. Jann.

C-104/89 και C-37/90 - *J. M. Mulder, W. H. Brinkhoff, J. M. M. Muskens, Tj. Twijnstra κατά Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* (1992) O. Due.

C-104/89 και C-37/90, *Mulder κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής* (1992) O. Due.

C-110/99 - *Emsland-Stärke GmbH και Hauptzollamt Hamburg-Jonas* (2000) L. Sevón.

C-125/92 - *Mulox IBC Ltd και Hendrick Geels* (1993) O. Due.

C-128/92 - *Banks* (1993) W. Van Gerven .

C-131/12 - *Google Spain SL, Google Inc. κατά Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González*, (2014) M. Ilešič .

C-175/20 - «SS» *SIA κατά Valsts ierņēmumu dienests* (2022) I. Jarukaitis και M. Ilešič.

C-182/22 - *JU* και C-189/22 - *SO* (2024) K. Jürimäe.

C-200/23 - *Agentsia po vāpīsvānīyātā* (2024) A. Arabadjiev.

C-203/22 - *CK, Magistrat der Stadt Wien, Dun & Bradstreet Austria GmbH* (2025) T. von Danwitz.

C-203/22 - *CK* (2024) JEAN RICHARD DE LA TOUR.

C-21/23 - *Lindenapotheke* (2024) Szpunar.

C-210/16 - *Unabhängiges Landeszentrum für Datenschutz Schleswig-Holstein κατά Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein GmbH* (2017) YVES BOT.

C-25/17 - Tietosuojavaltuutettu κατά Jehovan todistajat – uskonnollinen yhdyskunta, (2018) T. von Danwitz.

C-251/16 - Edward Cussens, John Jennings, Vincent Kingston κατά T. G. Brosnan, (2017) T. von Danwitz.

C-252/21 - Meta Platforms Inc., πρώην Facebook Inc., Meta Platforms Ireland Ltd, πρώην Facebook Ireland Ltd, Facebook Deutschland GmbH κατά Bundeskartellamt (2023) L. S. Rossi.

C-295/04 έως C-298/04 - Vincenzo Manfredi (C-295/04) κατά Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA, Antonio Cannito (C-296/04) κατά Fondiaria Sai SpA και Nicolò Tricarico (C-297/04), Pasqualina Murgolo (C-298/04) κατά Assitalia SpA (2006) S. von Bahr.

C-300/21 - Österreichische Post AG (2023) K. Jürimäe.

C-319/20 - Meta Platforms Ireland Limited, πρώην Facebook Ireland Limited κατά Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände – Verbraucherzentrale Bundesverband e.V. (2022) L.S. Rossi .

C-324/09 - L'Oréal SA, κλπ κατά eBay International AG, (2011) M. Ilešič.

C-333/22 - Ligue des droits humains ASBL, BA κατά Organe de contrôle de l'information policière (2023) LAILA MEDINA.

C-340/21 - Natsionalna agentsia za prihodite (2023) K. Jürimäe.

C-348/06 P - Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Marie-Claude Girardot (2008) A. Ó Caoimh.

C-40/17 - Fashion ID GmbH & Co. KG κατά Verbraucherzentrale NRW eV (2019) A. Rosas.

C-419/08 P - Trubowest Handel GmbH και Viktor Makarov κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2009) PAOLO MENGOLZI.

C-439/19 - Latvijas Republikas Saeima (2021) M. Ilešič.

C-440/07 - Schneider Electric (2009) Colomer (Γενικός Εισαγγελέας).

C-456/04 - Agip Petroli SpA κατά Capitaneria di porto di Siracusa, Capitaneria di porto di Siracusa – Sezione staccata di Santa Panagia, Ministero delle Infrastrutture e dei Trasporti (2006) P. Kūris και J. Klučka.

C-456/22 - VX, AT κατά Gemeinde Ummendorf (2023) N. Jääskinen.

C-487/21 - F.F. κατά Österreichische Datenschutzbehörde, CRIF GmbH (2023) I. Ziemele.

C-492/23 - X κατά Russmedia Digital SRL, Inform Media Press SRL (2025) K. Jürimäe.

C-507/23 - A κατά Patērētāju tiesību aizsardzības centrs (2024) N. Jääskinen.

C-554/21, C-622/21 και C-727/21 - Financijska Agencija κατά Hann-invest d.o.o., Mineral-sekuline d.o.o. και Udruga khl Medveščak Zagreb (2024) I. Jarukaitis.

C-557/12 - Kone AG, Otis GmbH, Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH, Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH, ThyssenKrupp Aufzüge GmbH κατά ÖBB-Infrastruktur AG (2014) A. Rosas.

C-557/12 - Kone (2014) Kokott (Γενική Εισαγγελέας).

C-590/22 - PS Adresse erronée (2024) K. Jürimäe.

C-590/22 (2024) K. Jürimäe.

C-595/20 - UE κατά ShareWood Switzerland AG, VF (2022) M. Safjan.

C-597/19 - Mircom Διεθνής Διαχείριση Περιεχομένου & Συμβουλευτική (M.I.C.M.) Περιορισμένος ν. Telenet BVBA (2021) M. Ilešič .

C-60/22 - UZ κατά Bundesrepublik Deutschland (2023) E. Regan.

C-65/20 - VI κατά KRONE – Verlag Gesellschaft mbH & Co KG (2021) C. Toader.

C-655/23 - IP ν. Quirin Privatbank AG (2025) N. Jääskinen.

C-667/21 - Krankenversicherung Nordrhein (2023) K. Jürimäe.

C-687/21 - MediaMarktSaturn (2024) K. Jürimäe.

C-741/21 - GP (2024) K. Jürimäe.

C-786/19 - The North of England P & I Association Ltd κατά Bundeszentralamt für Steuern (2021) A. Prechal.

T-201/99 - Royal Olympic Cruises Ltd, Valentine Oceanic Trading Inc., Caroline Shipping Inc., κλπ κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2000) A. W. H. Meij.

T-217/11 - Claire Staelen κατά Ευρωπαίου Διαμεσολαβητή (2015) V. Kreuschitz.

T-279/03 - Galileo International Technology LLC κλπ κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2006) J. Pirrung.

T-13/96 - TEAM Sri κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1998) P. Lindh.

T-230/94 - Frederick Farmgia (1996) H. Kirschner.

T-54/96 - Oleifici Italiani SpA, Fratelli Rubino Industrie Olearie SpA, κατά Επιτροπής (1998) A. Kalogeropoulos.

T-614/97 - Aduanas Pujol Rubio SA κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2000) K. Lenearts.

P. Dumortier frères SA και λοιποί κατά Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. - Αραβόσιτος - Ευθύνη. - Συνεκδικασθείσες υποθέσεις 64 και 113/76, 167 και 239/78, 27, 28 και 45/79 (1979).

Βιβλιογραφία-Αρθρογραφία

CNIL, 2025. *Violation de données : sanction d'un million d'euros à l'encontre de la société MOBIUS SOLUTIONS LTD.* [Ηλεκτρονικό] Available at: <https://www.cnil.fr/fr/violation-de-donnees-sanction-dun-million-deuros-lencontre-de-la-societe-mobius-solutions-ltd> [Πρόσβαση 30 12 2025].

Dominicé, A. M. & Dario Henri Haux, 2020. The Decision of the German Federal Court of Justice against Facebook: Opportunity to Define Digital Heritage?. *LEGAL COMMENTARIES, Santander Art and Culture Law Review*, 2.

Guardian, T., 2019. *Facebook could have 4.9bn dead users by 2100, study finds.* [Ηλεκτρονικό] Available at: [Facebook could have 4.9bn dead users by 2100, study finds](#) [Πρόσβαση 17 11 2025].

Informacijski pooblaščenec, 2025. *LAWSPOT.* [Ηλεκτρονικό] Available at: <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/me-diagraphe-prosopikon-dedomenon-melous-gumnasteriou/> [Πρόσβαση 31 12 2025].

Janeček, V., 2024. *LOSS OF CONTROL OVER PERSONAL DATA AS GDPR DAMAGE*, s.l.: University of Bristol Law School.

Li, S., 2023. Compensation for non-material damage under Article 82 GDPR: A review of Case C-300/21. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*.

Mulders, S., 2023. The relationship between the principle of effectiveness under Art. 47 CFR and the concept of damages under Art. 82 GDPR. *International Data Privacy Law*.

Weber, M., 2021. Der Anspruch auf immateriellen Schadensersatz nach Art. 82 DSGVO in der gerichtlichen Praxis Eine Bestandsaufnahme. *Daten und Sicherheit–Aufsätze*, 6.

Wolfgang Wurmnest & Merlin Gömann, 2022. Comparing Private Enforcement of EU Competition and Data Protection Law. *Journal of European tort law*, p. 3(2): 154–182.

Wybitul, T., Neu, L. & Strauch, M., 2018. *Schadensersatzrisiken für Unternehmen bei Datenschutzverstößen.*

Xiao-Bai Li, Xiaoping Liu και Luvai Motiwalla, 2021. Valuing Personal Data with Privacy Consideration. *HHS Public Access*, p. 52(2): 393–426.

Ελληνικές

Νομολογία

A12072 (2025)

ΑΠ 79 (2020)

ΑΠ 12 (2020)

ΑΠ 1284 (2017)

ΑΠ 402 (2025)

ΑΠ 58 (2025)

ΑΠ 79 (2020)

ΑΠΔΠΧ 25 (2023)

ΑΠΔΠΧ 26 (2019)

ΑΠΔΠΧ 38 (2019)

ΑΠΔΠΧ 54 (2021)

ΕιρΠατρών 137 (2017)

ΕιρΧανίων 1090 (2023)

ΕιρΧανίων 1090 (2023)

ΕφΑθ 229 (2024)

ΕφΑθ 3833 (2003)

Εφετείο Αθηνών 147 (2004)

ΟλΑπ 24 (2003)

ΟΛΑΠ 9 (2015)

Βιβλιογραφία-Αρθρογραφία

Αυγουστιανάκης, Μ., 2023. Παράβαση του ΓΚΠΔ και αποζημίωση για μη υλική ζημία παρατ. σε ΔΕΕ υπόθ. C-300/21 απόφ. της 4.5.2023. *Δίκαιο τεχνολογίας και επικοινωνίας*.

Αυγουστιανάκης, Μ. & Μήτρου, Λ., 2020. *ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ - ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ*.

Βλαχόπουλος, Σ., 2007. *Διαφάνεια της κρατικής δράσης και Προστασία προσωπικών δεδομένων. Τα όρια μεταξύ της αποκάλυψης και της απόκρυψης στην εκτελεστική εξουσία*. Αθήνα-Κομοτηνή 1999: Αντ. Σάκκουλας.

Γεωργάκη, Δ., 2022. *Η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων στο πλαίσιο των , Αθήνα: ΕΚΠΑ - ΠΜΣ: Αστικό Δίκαιο*.

Γεωργιάδης, Α. Σ., 2014. *Εγχειρίδιο ειδικού ενοχικού δικαίου*. Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων, 2019. *Κατευθυντήριες γραμμές 3/2018 σχετικά με το εδαφικό πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ (άρθρο 3). 2.1.*

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων, 2021. *Κατευθυντήριες γραμμές 07/2020 σχετικά με τις έννοιες του υπευθύνου επεξεργασίας και του εκτελούντος την επεξεργασία στον ΓΚΠΔ. 2.0.*

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων, 2024. *Γνώμη 22/2024 σχετικά με ορισμένες υποχρεώσεις που απορρέουν από την ανάθεση καθηκόντων σε εκτελούντα(-ες) την επεξεργασία και υπεργολάβο(ους) επεξεργασίας.*

Ιγγλεζάκης, Ι., 2004. *Ευσαίσθητα προσωπικά δεδομένα-η επεξεργασία ειδικών κατηγοριών προσωπικών δεδομένων και οι συνέπειές της*. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

Ιγγλεζάκης, Ι., 2025. Τα προσωπικά δεδομένα ως αντιπαροχή στις συναλλαγές: Εμπορευματοποίηση των προσωπικών δεδομένων στη σύγχρονη ψηφιακή οικονομία. *Επιθεώρηση Δικαίου Πληροφορικής @ Information Law Journal*.

Καλαβρός, Γ.-Ε. Φ. & Γεωργόπουλος, Θ. Γ., 2017. *Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Θεσμικό Δίκαιο*. 3η επιμ. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Κόμνιος, Κ., 2020. *Γενικός κανονισμός για την προστασία των δεδομένων: προσφυγές-ευθύνη-κυρώσεις*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

Μπότη, Κ., 2016. Κυρώσεις από την προσβολή προσωπικών δεδομένων . Στο: Κ. Ι, επιμ. *Προσωπικά Δεδομένα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ομάδα του άρθρου 29, 2010. *Γνώμη 3/2010 σχετικά με την αρχή της λογοδοσίας*.

Ομάδα του άρθρου 29, Γνώμη 4/2007. Γνώμη 4/2007 σχετικά με την έννοια του όρου δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. *Ομάδα του άρθρου 29*.

Ομάδα του άρθρου 29, Γνώμη 1/2010..

Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Φ., 2012. Η λίστα Λαγκάρντ και τα όρια της ελευθερίας του τύπου. *ΕφημΔΔ*, 6, pp. 739-753.

Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Φ., 2017. *Ο γενικός κανονισμός για την προστασία των δεδομένων 679/2016/ΕΕ*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

Παντελίδου, Κ. Δ., 2019. *Γενικό Ενοχικό Δίκαιο*. 1η επιμ. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Σουφλερός, Η., 2017. *Ο όμιλος επιχειρήσεων στο δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού*, Αθήνα: 26° Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου.

Τάχια, Κ., 2022. Τα Προσωπικά Δεδομένα ως αντάλλαγμα σε σύμβαση. *Επιθεώρηση Δικαίου Πληροφορικής @ Information Law Journal*.

Τρούλη, Ε., 2023. *Γενικός κανονισμός για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και ευθύνη για αποζημίωση*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Τσέτσα, Ό., 2023. *ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΩΣ ΑΝΤΑΛΛΑΓΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ Η΄ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (ΑΡΘΡΟ 3 § 1 ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2019/770)*. Πειραιάς: ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ, Επιβλέπων Καθηγητής: Γεώργιος Γιαννόπουλος.

Φίλιος, Π. Χ., 2011. *Ενοχικό δίκαιο γενικό μέρος*. 6η επιμ. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Χαρίση, Κ., 2024. *Η έννοια της αστικής ευθύνης υπό τον Γενικό Κανονισμό*, Θεσσαλονίκη: ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ-Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (Δ.Π.Μ.Σ.).

Χριστοδούλου, 2013. *Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων*.

Χριστοδούλου, 2020. *Δίκαιο προσωπικών δεδομένων*, 2.